

Міжнародні юридичні науково-практичні Інтернет-конференції
«АКТУАЛЬНА ЮРИСПРУДЕНЦІЯ»

LEGAL ACTIVITY

**«ПРАВОТВОРЧА ТА ПРАВОЗАСТОСОВЧА
ДІЯЛЬНІСТЬ: ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА,
ПРОФЕСІЙНИЙ ДОСВІД»**

**Збірник матеріалів Міжнародної юридичної
науково-практичної Інтернет-конференції**

Тези наукових доповідей

(3 березня 2015 року)
www.LegalActivity.com.ua

Україна
Київ – 2015

УДК 340.11
ББК 67.9 (4Укр)
П 68

П 68 Правотворча та правозастосовча діяльність: теорія, практика, професійний досвід: збірник матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції «Актуальна юриспруденція», м. Київ, 3 березня 2015 року. Тези наукових доповідей. – К., 2015. – 176 с.

ISBN 978-966-457-200-4

У збірник увійшли тези наукових доповідей з актуальних проблем юриспруденції, які оприлюднені 3 березня 2015 року на Інтернет-сторінках сайту www.LegalActivity.com.ua, де додатково можна ознайомитися з відгуками, коментарями та науковими дискусіями учасників конференції, відвідувачів та гостей сайту. Також усі опубліковані матеріали конференції внесені до наукометричної бази РИНЦ (ліцензійний договір № 543-09/2013).

Збірник буде корисним і цікавим для наукових, науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів та наукових установ, докторантів, аспірантів, здобувачів наукового ступеня, студентів юридичного спрямування, юристів, адвокатів, правозахисників, працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, інших осіб.

У збірнику максимально точно збережена орфографія, пунктуація та стилістика авторських текстів, які були запропоновані учасниками конференції.

Організаційний комітет Міжнародної юридичної науково-практичної Інтернет-конференції не завжди поділяє думки учасників конференції.

Повну відповідальність за зміст тез доповідей, достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи вищих навчальних закладів та наукових установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

ББК 67.9 (4Укр)

Усі права захищені. За будь-якого використання матеріалів конференції посилання на джерело є обов'язковим.

© Колектив авторів, 2015

ISBN 978-966-457-200-4

© МЮНПІК «Актуальна юриспруденція», 2015

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1.

Теорія та історія держави і права.

Історія політичних і правових учень. Філософія права

Бедрій Мар'ян Миронович (м. Львів)

Деякі міркування щодо звичаєвого права Пакистану 7

Джавадов Хикмет Аловсат оглы (г. Киев)

Общетеоретические основы использования категории «эффективность» в юриспруденции 12

Кравчук Валерій Миколайович (м. Київ)

Динаміка поняття «контроль» у сучасній юриспруденції 16

Харитонов Роман Феликсович (г. Одесса)

Отраслевая юридическая компаративистика и другие компаративистские науки: взаимосвязи, общее и особенное... 20

Чернега Андрій Петрович (м. Київ)

Сутність юридичного обов'язку як категорії 25

СЕКЦІЯ 2.

Конституційне право.

Адміністративне право і процес. Фінансове право.

Інформаційне право. Міжнародне публічне право

Герасименко Дарія Сергіївна (м. Київ)

Сутність фінансово-правового зобов'язання як фінансового правовідношення 32

Іванов Володимир Георгійович,

Гвозденко Марина Владиславівна (м. Харків)

Інформаційні аспекти захисту авторських прав 35

Калмикова Яна Сергіївна (м. Харків)

Достовірність доказів в адміністративному судочинстві 38

Кравчук Ірина Михайлівна (м. Київ)

Аналіз міжнародного законодавства щодо регулювання дистанційних адміністративних послуг 41

Литвин Михайло Олександрович (м. Київ) Правозастосовний аспект адміністративного процесу та процедури	46
Марущак Юлія Вікторівна (м. Київ) Види і зміст права власності.....	48
Пахомова Ірина Анатоліївна (м. Харків) Основні напрями діяльності органів виконавчої влади в процесі розвитку інформаційного суспільства в Україні.....	51
Савіцька Вікторія Валентинівна (м. Київ) Роль адміністративного права в охороні селекційних досягнень у рослинництві України	57
Sieńko Mateusz, Soćko Michał (Lublin, Poland) Wpływ organizacji międzynarodowych na rozwój prawa międzynarodowego.....	60
Снівак Марина Вікторівна (м. Київ) Інноваційні перетворення у системі охорони здоров'я.....	65
Stasiak Paweł (Łódź, Poland) Zadania samorządu terytorialnego.....	68
Хандусенко Дмитро Ігорович (м. Ірпінь) Протидія податковим правопорушенням: проблеми термінології.....	76
Шавло Ірина Анатоліївна, Шкуренко Наталія Григорівна (м. Ірпінь) Актуальні питання протидії корупції в органах державної фіскальної служби України.....	80
Ярова Ліліана Вікторівна (м. Одеса) Особливості діяльності Уповноваженого з прав людини в Україні та світі.....	83

СЕКЦІЯ 3.

**Цивільне право і цивільний процес. Сімейне право.
Трудове право. Право соціального забезпечення.
Міжнародне приватне право**

Аксютіна Анастасія Володимирівна (м. Дніпропетровськ) Поняття та зміст продюсерської послуги.....	88
---	----

Белощук Катерина Олександрівна (м. Київ) Предмет доказування в цивільних справах, що пов'язані зі спадкуванням	90
Бобрик Володимир Іванович (м. Київ) Питання впливу спеціалізації судів на диференціацію процесуального законодавства	93
Гниздовская Анна Михайловна (г. Одесса) Некоторые особенности контрактной стабильности в современном футболе	97
Креймер Сергій Вікторович (м. Київ) Правове регулювання придбання нерухомості в Німеччині ..	102
Odrowska-Stasiak Monika (Łódź, Poland) Podmiot uprawniony do sprostowania wyroku	105
Пишна Людмила Георгіївна (м. Київ) Значення громадських об'єднань у вирішенні завдань громадянського суспільства і створенні справедливого міжнародного правопорядку	109
Романенко Анна Ігорівна (г. Минск, Беларусь) К вопросу о перспективах введения глобального лицензирования для защиты авторского права.....	112

СЕКЦІЯ 4.

**Кримінальне право і кримінальний процес.
Кримінологія та криміналістика.
Кримінально-виконавче право. Судова експертиза**

Бугера Олена Іванівна (м. Київ) Мережа Інтернет та запобігання злочинності: правові проблеми	117
Головатчук Наталія Петрівна (м. Івано-Франківськ) Співвідношення принципів диспозитивності та публічності у кримінальному процесі	120
Кирпа Сергій Сергійович (м. Дніпропетровськ) Кримінально-процесуальні гарантії забезпечення прав та законних інтересів особи при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій.....	124
Комель Максим Юрійович (м. Дніпропетровськ) Проблеми кримінальної відповідальності юридичних осіб в умовах реформування українського законодавства.....	129

Кородюк Іван Шагінович (м. Київ)

Процесуальний порядок надання дозволу
на обшук володіння адвоката 131

Маслівець Тетяна Володимирівна (м. Полтава)

Кримінальне татування як ідентифікаційна
ознака особи злочинця..... 134

Одинцова Ірина Миколаївна (м. Дніпропетровськ)

Проблемні питання в діяльності захисника
по забезпеченню прав, свобод і законних інтересів
підозрюваного, обвинуваченого, засудженого
або виправданого..... 138

Омельчук Любов Василівна,

Кравченко Олена Вікторівна (м. Ірпінь)

Вдосконалення гарантій захисту прав та законних
інтересів потерпілого у кримінальному провадженні 142

Шпак Максим Володимирович (м. Харків)

До питання про значення сімейного виховання
в запобіганні злочинності неповнолітніх 145

СЕКЦІЯ 5.

Судоустрій. Прокуратура та адвокатура.

Правоохоронні органи і правозахисні інституції

Болгов Валентин Миколайович (м. Київ)

Кримінологічна діяльність прокуратури
у сфері державних закупівель 148

Бугайчук Костянтин Леонідович (м. Харків)

Деякі питання удосконалення нормативно-правового
регулювання діяльності добровільних батальйонів
територіальної оборони 153

Каблак Петро Іванович (м. Львів)

Зміст взаємовідносин судової влади та громадськості 158

Шелег Лілія Сергіївна (м. Київ)

Соціально-психологічні чинники
правоохоронної діяльності 163

Шинкаренко Аннета Вікторівна (м. Київ)

Етапи становлення судової системи в Україні..... 166

СЕКЦІЯ 1.

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА. ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

.....

ДЕЯКІ МІРКУВАННЯ ЩОДО ЗВИЧАЄВОГО ПРАВА ПАКИСТАНУ

БЕДРІЙ Мар'ян Миронович,

к. ю. н., асистент кафедри основ права

України Львівського національного

університету ім. І. Франка

У сучасній юридичній науці зростає актуальність та інтерес до порівняльно-правових досліджень, і в тому числі історико-компаративних. Такі дослідження дозволяють пізнавати феномен права комплексно, всебічно в його різносторонніх проявах. На жаль, в українській юридичній літературі ще надто мало таких публікацій, тому присутній значний простір для наукових пошуків. Зокрема, маловідомий в Україні аспект розвитку світового права становить історія звичаєвого права Пакистану, яка має безпосереднє значення і для сьогодення цієї держави.

Пакистан (на мові урду – «земля чистих») є доволі молодою державою, оскільки його незалежність була проголошена в 1947 р. З давніх часів його населення мало етнічну приналежність до індійського народу, однак його ісламізація спричинила розрив з індійською традицією та формування власної нації. На території сучасного Пакистану у III–II тис. до н. е. утворилися найбільш давні індійські міста-держави – Хараппа (Панджаб) та Мохенджо-Даро (Сінд), що з приходом аріїв були інтегровані до складу їхньої держави в Індії. У I–III ст. н. е. пакистанські землі, як і Північна Індія, Афганістан і Середня Азія перебували в складі Кушанської імперії. У VIII ст. в Пакистані почав активно поширюватися іслам, а індійська кастова система поступово втрачала своє значення. У 977–1186 рр. значна части-

на пакистанських земель була підвладна Газневидській державі туркменського народу, а в 1148–1206 рр. – гуридам (афганській династії таджицького походження). У XVIII ст. формувалися незалежні пакистанські князівства у Сінді, Балуджистані та Панджабі, а в XIX ст. після англійського завоювання Пакистан було включено до складу Британської Індії [1].

Етнічний склад Пакистану як держави, що належать до найбільш чисельних за кількістю населення (шосте місце у світі – 185 млн. людей), є вкрай неоднорідним [2, с. 36–37]. Більшість у ньому належить панджабцям (45%), а менш чисельними є пуштуни, сіндхи, белуджи, сар'яки, мухаджири, індуси та ін. Тому й не дивно, що протягом історії не було монолітного та уніфікованого звичаєвого права Пакистану. Кожна провінція, округ і навіть місцевості мають власні особливості звичаєво-правового регулювання. Істотну конкуренцію правовим звичаям у Пакистані складають релігійно-правові норми ісламу, які не завжди відповідають одне одному. Однак позиції правового звичаю як джерела права в Пакистані завжди були міцними, і навіть держави, що встановлювали над ним свою владу, визнавали це значення. Зокрема, правові звичаї провінції Панджаб були санкціоновані англійським законом 1872 р. [3, р. 262]. Отож, варто докладніше проаналізувати найбільш відомі правові звичаї Пакистану, до яких віднесемо: суд джирги, каро-карі, позбавлення жінок спадкових прав, використання та охорону лісів.

Суд джирги. Джиргою у Пакистані називають раду старійшин громади, що уповноважена вирішувати судові справи в більшості його провінцій. Цей суд не є державним, і законодавство не рулює його діяльність, однак більшість майнових і сімейних спорів населення Пакистану вирішуються саме ним на підставі звичаєво-правових норм. Причина значної довіри пакистанців до судів джирги є давня традиція, динамічність вирішення справ і доступність для населення. Водночас він має і негативне значення, оскільки при вирішенні кримінальних справ суд джирги часто звільняє від відповідальності вбивць, які дотрималися процедури каро-карі, а також зобов'язує жінок вступити у шлюб, про який домовилися їхні батьки. Відтак правозахисні організації Пакистану неодноразово ініціювали законодавчу заборону судів джирги, проте державна влада на це

не наважилася [4]. Щоправда, у 1975 р. на законодавчому рівні в Пакистані була запропонована альтернативна модель громадського суду, однак вона не продемонструвала ефективних результатів, тому в 1993 р. була ліквідована [5, р. 11].

Каро-карі є правовим звичаєм, який від давніх часів і по сьогодні активно практикується у пакистанській провінції Сінд, а його суть полягає у вбивстві заради честі. Дослівно його назва перекладається як чорний чоловік (каро) і чорна жінка (карі). Зародився цей звичай як засіб протидії подружній зраді – чоловік отримував право вбити свою дружину, яка його зрадила, а також цю жінку могли вбити її власні родичі за те, що вона їх знеславила. Згодом каро-карі розвинувся та поширився на інші види протидії аморальній поведінці. Зокрема родина жінки (рідше чоловіка) могли вбити її не тільки за подружню зраду, але й за дошлюбний статевий зв'язок, укладення шлюбу без згоди батьків і навіть у разі її зґвалтування, якщо, на думку родичів, вона спровокувала його своєю поведінкою чи не чинила йому опір. Щоб уникнути покарання від держави за такі вбивства, убивці намагаються імітувати самогубство чи нещасний випадок своїх жертв. Також трапляється, коли батько прощає вбивцю своєї доньки, звільняючи його тим самим від покарання, хоча насправді сам був замовником цього вбивства [2, с. 36–37].

Правові звичаї, що полягають у вбивстві заради честі, практикуються під іншими назвами в різних провінціях Пакистану – кала-калі (Панджаб), тор-тора (Хайбер-Пахтунхва), сіякарі (Белуджистан) та ін. Як наслідок, у 2012 р. в Пакистані було вбито «заради честі» 943 особи, з них у провінції Сінд – 714 (571 жінка і 143 чоловіки) [6, р. 1468]. Хоча міжнародні правозахисні організації та державна влада Пакистану упродовж кількох останніх років намагаються протистояти цьому звичаю *adversus legem*, він продовжує діяти завдяки судам джирги. Цей недержавний юрисдикційний орган уповноважений пакистанським звичаєвим правом не тільки виявити, чи каро-карі було виконано правомірно, але й інколи дозволяє своїм вироком його вчинення [6, р. 1472].

Позбавлення жінок спадкових прав. За мусульманським правом, яке має чинність у Пакистані, жінки не позбавлені права на спадок від їхніх батьків, однак згідно з нормами Корану спадкова частка дочок повинна була бути вдвічі мен-

шою, ніж частка синів (Сура 4 «Ан Ниса», п. 4) [7]. Попри це, звичаєве право Пакистану не наділяло жінок спадковими правами, і правовий звичай відмови жінкам у спадкових правах продовжує діяти в окремих сільських місцевостях (зокрема у провінції Панджаб) і сьогодні. Коли ж зазначені жінки звертаються в державні суди, вони визнають за ними права на спадкову частку, однак такі звернення є одиничними [8, р. 114–116].

Конституція Пакистану 1973 р. проголосила заборону дискримінації за гендерною ознакою, проте цей принцип реалізується доволі обмежено, в тому числі у спадковому праві. Пакистанські жінки перебувають в умовах патріархальної диктатури, коли їх батьки, брати та чоловіки вирішують за них усіх питання їхнього життя – укладення шлюбу, народження дітей, відмови від здобуття освіти та ін. [2, с. 35]. Як наслідок, доньки та сестри спадкодавців добровільно відмовляються від спадкової частки. Професор А. Чаудхарі пояснив цей феномен низкою причин. По-перше, коли жінки виходять заміж, батько (за його відсутності брати) дають доньці (сестрі) посаг, тому її майнова частка полягає тільки в ньому. По-друге, невістка завжди вважалася чужинцем у пакистанській сім'ї, фактором погіршення відносин чоловіка з його батьками та братами, тому не отримувала спадкових прав у своїй новій сім'ї, а в разі смерті чоловіка за відсутності у них дітей – повинна була повернутися у свій колишній дім [8, р. 116–118].

Використання та охорона лісів. Звичаєве право північних регіонів Пакистану надає великого значення питанням використання й охорони лісів, оскільки зазначена місцевість є багатою на цей природний ресурс. З давніх часів ліси Пакистану поділялися на ті, які були власністю громад, і ті, що належали раджам (місцевим князям). Більшість лісів другої категорії в сучасності вважається власністю держави, тому щодо них діє відповідне законодавство. Натомість ліси громад використовуються та охороняються на підставі правових звичаїв. Зокрема, кожен член громади наділений правом користуватися належним їй лісом у розумних межах – для опалення, будівництва тощо. Нагляд за належним використанням лісу громади здійснює спеціально уповноважена посадова особа місцевого самоврядування – зайту. Громада переобирала його щорічно, однак пакистанське звичаєве право не обмежувало кількість каденцій

зайту. У великих селах допускалося обрання кількох зайту. Він повинен був здійснювати нагляд за виконанням польових робіт, збором урожаю, вирубуванням дерев, випасанням худоби, зрошуванням земель тощо [9, р. 2–4].

Таким чином, науковий аналіз історії та сучасності правових звичаїв Пакистану дозволяє відзначити їхню чималу життєздатність, суспільне визнання і тісну пов'язаність із мусульманською релігією та національною ментальністю. Відносна молодість Пакистанської держави та нації зумовили й те, що їхні правові звичаї теж важко назвати архаїчними. Розрив із індійською правовою традицією, який відбувався впродовж сотень років, завершився формуванням автентичного пакистанського права, заснованого на юридичних звичаях, хоч і не уніфікованих, певною мірою партикулярних із особливостями кожної провінції.

Список використаних джерел:

1. Самодум (Бхудэв) В. А. История Пакистана / В. А. Самодум (Бхудэв) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bharatiya.ru/pakistan/>
2. Ігнат'єв П. М. Пакистан: від деколонізації Британської Індії до сьогодення / П. М. Ігнат'єв. – Чернівці: Книги-XXI, 2014. – 352 с.
3. Buxbaum D. C. Customary law in Pakistan / David C. Buxbaum // Family law and customary law in Asia. – Seattle: Springer Science, 1968. – P. 262–268.
4. Rodrigues A. Pakistan's tribal justice system: Often a vehicle for revenge / Alex Rodrigues // Los Angeles Times. – August 01, 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://articles.latimes.com/2012/aug/01/world/la-fg-pakistan-jirga-justice-20120801>
5. The jirga: justice and conflict transformation / Community appraisal and motivation programme and saferworld. – Islamabad: Saferworld March, 2012. – 22 p.
6. Bhanbhro S. Karo kari – the murder of honour in Sindh Pakistan: an ethnographic study / Sadiq Bhanbhro, M. Rafique Wassan, Muhsat Ali Shah, Ashfaq A. Talpur, Aijaz Ali Wassan // International Journal of Asian Social Science. – 2013. – 3 (7). – P. 1467–1484.
7. Коран на русском / Пер. Э. Кулиева [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://musulmanin.com/suri-004-nisa.html>
8. Chaudhary A. The rule of law problems in Pakistan: anthropological perspective of the daughter's traditional share in the patrimony in

the Panjab / Azam Chaudhary // Pakistan journal of history and culture. – 2009. – Vol. XXX. – No. 2. – P. 101–126.

9. Bilal A. Customary Laws. Governing natural resource management in the Northern Areas / Asad Bilal, Huma Haque, Patricia Moore. – Karachi: IUCN Law Programme, 2003. – 67 p.

ОБЩЕТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КАТЕГОРИИ «ЭФФЕКТИВНОСТЬ» В ЮРИСПРУДЕНЦИИ

ДЖАВАДОВ Хикмет Аловсат оглы,
*к. ю. н., научный сотрудник, докторант
Института государства и права
им. В. М. Корецкого НАН Украины*

Современная наука гражданского процесса все чаще обращается к категории эффективности. Так, этой теме посвящены работы М. А. Плюхиной, С. Ф. Демченко, С. А. Короеда, А. В. Цихоцкого и многих других авторов. Однако, единых подходов к изучению эффективности гражданского судопроизводства, впрочем, как и других правовых явлений, не сложилось. Одной из причин такого состояния представляется недостаточное внимание к истории возникновения термина, его содержанию и условиям применения в юриспруденции.

История эффективности свидетельствует о том, что это понятие изначально сформировалось и получило развитие в сфере экономики, и лишь позже стало применяться в общественных науках, в том числе и в юриспруденции. Основанием тому стала применимость эффективности для разрешения актуальных задач, стоящих перед современной правовой наукой. Поэтому область задач, которая получает разрешение с помощью категории эффективности, достаточно показательно характеризует сущность эффективности как правовой категории, является фактором конкретно-отраслевого наполнения этого универсального научного термина.

В литературе отмечено, что обычно мы начинаем пользоваться понятием эффективности, когда задаем вопросы: какова потеря энергии, можно ли снижать потери до некоторого эталонного уровня? [1, с. 191] Другие авторы говорят, что оценка эффективности позволит установить: достигнуты ли поставленные цели [2], соответствуют ли цели правовой нормы общественным потребностям [3, с. 141] и т. д. Пояснения содержания эффективности разнятся, однако их все объединяет ряд неизменных моментов.

Прежде всего, эффективность – это показатель соотношения. Логически операция установления соотношения есть сравнение, измерение одного объекта посредством другого, возможное только между объектами в каком-то смысле однородными. Несоизмеримости не могут и соотноситься [4, с. 391]. Оценка эффективности – составляющая критического восприятия процессов, проявление «стоимостного», утилитарного подхода. Практическая востребованность соответствующих подходов в юриспруденции предопределяет распространение термина «эффективность» и все более возрастающее внимание к названной характеристике. Будучи показателем по своей логической природе, эффективность тяготеет к численным выражениям (как-то «эффективность равна нулю»), исчислению в измеряемых и сравнимых показателях и т. д. В большинстве работ эффективность определена как оценочная категория, что само собой предполагает возможности ее измерения и оценки [5, с. 18]. В науке говорят о такой особенности категории «эффективность», как её привязанность к единице измерения [6, с. 69]. По нашему мнению, вряд ли можно поддержать цитируемый тезис именно в части применения единиц измерения, однако существенный математический подтекст автором подмечен верно.

Второй важный момент – это использование эффективности в качестве характеристики деятельности. В науке сделан вывод о том, что расширению понятия «эффективность» на другие сферы деятельности способствовали теоретические разработки, связанные с действиями вообще, в частности, разработки в праксиологии [7, с. 37]. Подобный взгляд в отечественной гражданской процессуальной литературе отчасти разделяется С. А. Короедом, который говорит о необходимости также учитывать результативность и действенность самого процесса как деятельности [8, с. 12].

Вследствие развернутого анализа представленных в науке позиций, М. А. Солодкай приходит к выводу, что расширение понятия эффективности было призвано отразить отношение различных аспектов деятельности: результата и затрат, результата и целей, результата и потребностей, результата и ценностей [7, с. 33]. Развивая цитируемый тезис, подчеркнем, что, несмотря на разнообразие подходов к определению эффективности, показателем, который обязательно принимается во внимания для ее установления, является результат деятельности. Результат – это то, что получено в завершение какой-нибудь деятельности, работы, итог [9, с. 674]. Результат – органическая составляющая деятельности, без которой и в отрыве от которой это не результат, а предмет, состояние, явление, т. е. просто объект.

Второй элемент соотношения разнится, однако и он, также как результат, имеет характер ценности (блага). Понятие «ценность» в данном контексте следует толковать наиболее широко, как все, что представляет важность, значение, является объектом интересов и потребностей человека и общества. Соответственно, эффективность устанавливается в контексте соотношения элементов деятельности ценностного характера. При этом к сравнению принимаются объекты, отличающиеся различной функциональной ролью в системе деятельности. Поскольку оба показателя, которые берутся для установления эффективности, имеют значение ценности, она отражает соотношение благ, исполняющих различные функции (роли) в структуре деятельности. Таким образом, эффективность дает оценку деятельности в контексте процесса удовлетворения потребностей; динамики создания, обмена, трансформации ценностей, и является показателем интенсивности такого процесса.

Подводя итог, отметим, что использование категории «эффективность» в сфере гражданского процесса должно происходить в соответствии с содержанием данного термина, сформировавшимся вне юридической науки и обладающим значительным математическим контекстом. Будучи реализованными в сфере гражданского процесса, свойства категории «эффективность» дают возможность исследовать процессуальную деятельность в плоскости взаимодействия ее ценностно-ресурсных элементов, а также сформировать характеристику значимости и полезности имеющих место процессов.

Список использованных источников:

1. Пивоваров Д. В. Основание, причина, эффективность, детерминизм / Д. В. Пивоваров. – Университетская лекция. – 2014. – С. 184–196.
2. Лившиц Ю. Д. Некоторые вопросы эффективности приостановления производства по уголовному делу / Ю. Д. Лившиц, А. В. Кочетова // Актуальные вопросы уголовного процесса современной России: межвуз. сб. науч. тр. – Уфа: РИО БашГУ, 2003. Уголовный процесс. Сайт Калиновского [Электронный ресурс]. – 2009. – Режим доступа: <http://kalinovsky-k.narod.ru/b/ufa20033/15.htm>.
3. Жинкин С. А. Эффективность права: антропологическое и ценностное измерение: дис....докт. юр. наук.: 12.00.01. / С. А. Жинкин. – Кубанский государственный университет. – Краснодар, 2009. – 401 с.
4. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка / В. И. Даль. – В 4 тт. – Т 4 С – V. – М.: Олма-Пресс., 2001. – 576 с.
5. Москвич Л. Н. Основы концепции оценки функционирования судебной системы / Л. Н. Москвич // Юридическая наука. – 2013. – № 13. – С. 18–22.
6. Боровиков Д. А. Эффективность как социально-психологическая категория: онтологический подход / Д. А. Боровиков / Вестник Удмуртского университета философия. Социология. психология. Педагогика. – 2011. – Вып. 2. – С. 69–76.
7. Солодкай М. С. Надежность, эффективность, качество систем управления / М. С. Солодкай // «Credo». – № 5 (17). – Оренбург, 1999. – С. 30–46.
8. Короёв С. О. Процесуальне забезпечення ефективності цивільного судочинства: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03 / С. О. Короёв. – К., 2014. – 41 с.
9. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова // Российская академия наук. Институт русского языка им. В. В. Виноградова. – 4-е изд., дополненное – М.: ООО «ИТИ Технологии», 2007. – 944 с.

ДИНАМІКА ПОНЯТТЯ «КОНТРОЛЬ» У СУЧАСНІЙ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

КРАВЧУК Валерій Миколайович,
*к. ю. н., докторант Національної академії
прокуратури України*

Абсолютно зрозуміло, що поняттю «контроль» властива багатозначність, що обумовлює виокремлення науковцями різних аспектів досліджуваного явища. Водночас вітчизняне законодавство не додає чіткості у цьому питанні, що зумовлено специфікою кожної зі сфер суспільної діяльності, до якої цей термін має застосовуватися. Більш того, серед науковців відсутня єдина позиція, до яких категорій належить контроль, розглядають його як управлінський процес, у широкому і вузькому значенні, вкладають різний соціальний і правовий зміст, створюючи враження, що «йдеться про різні речі».

Термін «контроль» має надзвичайно широке значення і застосування, проте навіть з позиції юриспруденції контроль має різноаспектне змістовне наповнення та відповідну специфіку, залежно від конкретної галузі права. Звісно, найбільше уваги «контролю» як правовій категорії приділено у наукових працях з адміністративного права та процесу, теорії держави і права. Це пов'язано, перш за все, з тим, що у юриспруденції контроль визначається переважно як засіб управлінської діяльності, як її: функція, форма, елемент, система, інститут, регулятор, правомочність, засіб, інструмент тощо. Крім того, як один з принципів діяльності органів державної влади або як метод державного управління [1, с. 343]. Більш того, контроль є основною і першою ознакою організації будь-якої влади, оскільки перш, ніж чимось управляти та владарювати, потрібно це контролювати.

У широкому сенсі контроль правового спрямування існує у двох основних видах: державний та недержавний. На думку В. Гаращука, головним у природі контролю в правовій державі у такому варіанті є те, що він міститься в дуалізмі громадянського суспільства і державної влади, народного та державного суверенітетів, а здійснюється через демократичну систему поділу влади за допомогою механізму стримувань та противаг [2, с. 75].

У свою чергу, публічно-правовий контроль у державі – недержавний контроль, поряд з приватноправовим контролем у сучасних умовах є вирішальним організуючим чинником функціонування демократичної держави, який здійснюється через юридично організовані групи населення. Наприклад, якщо приватноправовий контроль полягає у можливостях громадян за допомогою адміністративних та судових механізмів впливати на прийняття важливих правозастосовчих рішень, то публічно-правовий контроль можливий за допомогою соціальних інститутів, перш за все інститутів громадянського суспільства [3, с. 16].

У конституційно-правовій доктрині народовладдя держава і правовий контроль виступають як цілі і засоби, причини і наслідки, і тим самим набувають ознак конституційно-правових установок (парадигм) і функцій, оформляючись у програмні, установчі, інституціональні та контрольні правовідносини в їх системній єдності. Тож контроль у конституційному праві має ключове значення у боротьбі зі зловживанням владою і з незаконними діями (бездіяльністю) державних органів та посадових осіб, що завдають шкоду суспільству і людині [4, с. 352].

У теорії адміністративного права контроль розглядається як важлива функція державного управління, що органічно пов'язана з іншими управлінськими функціями. Зокрема О. Андрійко зазначає, що контроль є функцією управління, яка у необхідному співвідношенні існує з іншими. Такий підхід дозволяє уникнути як недооцінювання, так і перебільшення значення контролю у здійсненні управлінської діяльності. У процесі державного контролю здійснюється перевірка загальної спрямованості управлінської діяльності, відповідності її спрямування встановленому та закріпленому нормативно-правовими актами напряму і відповідності йому інших функцій управління. Контроль у сфері управління має як самостійне значення, так і є елементом, частиною інших функцій управління, засобом перевірки забезпечення виконання функцій управління, здійснюваним на завершальних етапах процесу [5, с. 142].

У теорії держави і права контроль розглядається як функція держави, як правова форма діяльності органів влади, вид юридичного процесу та навіть окрема галузь влади.

Наприклад, В. Мурза з цього приводу слушно зазначив, що на фоні необхідності збільшення обсягу державно-правового

впливу для посилення зовнішніх і внутрішніх позицій держави, особливо важливим інститутом постає державний контроль, який можна визначити як відносно відособлену функцію держави [6, с. 110].

О. Скакун, аналізуючи форми здійснення функцій держави її органами, чітко виділяє контроль та контрольну діяльність, що полягає у виконанні правозначущих дій щодо спостереження (перевірки) за додержанням підконтрольними суб'єктами правових норм і припинення правопорушень відповідними організаційно-правовими засобами. До контрольних структур України відносять: Президента України, Кабінет Міністрів України, Конституційний Суд України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Рахункову палату, прокуратуру, аудиторські структури, Національний банк України, податкову адміністрацію тощо. Тобто, контрольну діяльність здійснюють органи законодавчої, виконавчої і судової влади – у різному обсязі, з різних питань і сфер правового регулювання [7, с. 138–139].

Проте вважаємо, що виокремлення функції контролю в окрему галузь влади є помилковою та утопічною ідеєю. Функцію державного контролю не можна передати якомусь одному органу чи якійсь одній галузі влади – таке завдання було б нездійсненним. Державний контроль не можна організовувати під верховенством одного органу або галузі влади (наприклад, президента чи уряду, як це має місце при організації виконавчої гілки влади). Занадто специфічними є завдання контролю. До того ж контроль за своїм характером, як правило, виключає ієрархію і підпорядкованість всіх контролюючих органів. В іншому випадку замість протидії посиленню і домінуванню однієї гілки влади над іншою, її неправомірним діям (бездіяльності) можна отримати один всеконтролюючий авторитарний орган. І тоді вже неважливо як він буде називатися і до якої галузі влади буде входити формально [8, с. 38–39].

Відмінним від галузей публічного права є застосування поняття «контроль» у галузях приватного права. Наприклад, у цивільному праві контроль є засобом інформування та перевірки виконання зобов'язань та обов'язків суб'єктами цивільних правовідносин; у трудовому праві – інструментом забезпечення дотримання вимог щодо охорони праці, виконання колективного договору, трудових обов'язків; у господарському праві контр-

оль є однією з правомочностей власника-засновника юридичної особи щодо відання за використанням та збереженням переданого ним належного йому майна, форма перевірки якості робіт і матеріалів замовником за договірним зобов'язанням тощо.

Таким чином, вживання поняття «контроль» у правничій науці та практиці достатньо широке. Кожен науковець, який досліджує сферу публічного управління, адміністративні та організаційно-управлінські відносини, застосовує та аналізує правову категорію «контроль», виділяючи певні індивідуалізуючі особливості цього явища, що важливі для його дослідження.

Підсумовуючи зазначимо, що у різних юридичних наукових спеціальностях та галузях права змістовне наповнення поняття контролю та контрольної діяльності відрізняється з урахуванням предмету, методів, принципів, завдань правового регулювання конкретної галузі права. Зокрема, у теорії держави і права контроль пріоритетно розглядається як функція держави та правова форма діяльності; у доктрині конституційного права – інструмент забезпечення функціонування системи стримувань і противаг влади; у теорії адміністративного права і процесу – функція управління, засіб забезпечення законності та виконавчої дисципліни; у галузях приватного права (цивільному, господарському, трудовому) – спосіб інформування, перевірки виконання договірних і недоговірних зобов'язань, обов'язків, якості; у філософії права – форма дії права. Отже, можна засвідчити достатньо широке опрацювання поняття «контроль» у сучасній юридичній науці, проте потребує додаткового дослідження універсальність цієї категорії, що дозволить розкрити дійсну правову природу контролю.

Список використаних джерел:

1. Авер'янов В. Б. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / За заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К.: Факт, 2003. – 384 с.
2. Гаращук В. М. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду у державному управлінні: дис. ... д.ю.н. спец.: 12.00.07 / В. М. Гаращук. – Х., 2003. – 413 с.
3. Старчикова В. В. Общественный контроль в правовом государстве (теоретико-правовое исследование): дис. ... к. ю. н. спец.: 12.00.01 / В. В. Старчикова. – М., 2014. – 277 с.

4. Акопов Л. В. Контроль в управлении государством (Конституционно-правовые проблемы): дис. ... д.ю.н. спец.: 12.00.02 / Л. В. Акопов. – М.: РГБ. – 2003. – 399 с.
5. Андрійко О. Ф. Організаційно-правові проблеми державного контролю у сфері виконавчої влади: дис. ... д.ю.н. спец.: 12.00.07 / О. Ф. Андрійко. – К., 1999. – 398 с.
6. Мурза В. В. Форми та методи державної контрольно-наглядової діяльності / В. В. Мурза // Публічне право. – 2013. – № 2. – С. 110–116.
7. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник / О. Ф. Скакун. – К.: Алерта; ЦУЛ, 2010. – 520 с.
8. Антонов И. А. Место и роль прокуратуры Российской Федерации в системе контрольной власти (конституционно-правовой аспект): дис. ... к.ю.н. спец.: 12.00.02 / И. А. Антонов. – М., 2003. – 172 с.

ОТРАСЛЕВАЯ ЮРИДИЧЕСКАЯ КОМПАРАТИВИСТИКА И ДРУГИЕ КОМПАРАТИВИСТСКИЕ НАУКИ: ВЗАИМОСВЯЗИ, ОБЩЕЕ И ОСОБЕННОЕ

ХАРИТОНОВ Роман Феликсович,
*аспирант кафедры права Европейского
союза и сравнительного правоведения
Национального университета «Одесская
юридическая академия»*

В юридической литературе вопросы соотношения отраслевой юридической компаративистики с другими родственными компаративистскими науками не нашли должного отображения. Интенсивное развитие компаративистских наук и отраслевых сравнительно-правовых дисциплин ставит перед научным сообществом новые задачи, в том числе о специфике исследований, просветительской деятельности, о взаимосвязях отраслевой юридической компаративистики с другими родственными науками (прежде всего со сравнительным религиоведением,

сравнительным государствоведением, сравнительной политологией), об их чертах и особенностях.

Соотношение отраслевой юридической компаративистики с другими родственными компаративистскими дисциплинами можно охарактеризовать как соотношение конкретного и общего. Сравнительное религиоведение, сравнительная политология, сравнительное государствоведение по отношению к отраслевым сравнительно-правовым дисциплинам выступают как науки общие, поскольку они изучают общие вопросы, и предмет этих наук значительно шире, чем предмет правового регулирования отраслевых сравнительно-правовых дисциплин.

Соотношение отраслевой правовой компаративистики с другими компаративистскими науками обусловлено тем фактом, что в их основе лежит единая комплексная наука – компаративистика.

Начнем наше исследование с взаимоотношения отраслевой юридической компаративистики со сравнительным государствоведением. Основная граница пролегает между правом и государством. Одним из важнейших условий действия правовых норм разнообразных отраслей права является защита авторитетом и государственной силой, установленных или принятых государственной властью правил поведения, то есть возможность применения государственного принуждения в случае невыполнения или недолжного выполнения норм различных отраслей права. Совершенно очевидно, что добровольное соблюдение норм права имеет место чаще, чем применение государственного принуждения. Такое добровольное исполнение во многом является добровольным именно потому, что за ним стоит сила государства.

Есть и многие другие стороны взаимосвязи сравнительного государствоведения и отраслевой юридической компаративистики. Во-первых, это сравнительно однородные причины и параллельные пути возникновения данных относительно самостоятельных научных дисциплин. Во-вторых, сходная роль в научном познании государственно-правовой реальности. В-третьих, методологический инструментарий, где основным методом выступает сравнительный метод. В-четвертых, имеют общий корень – теория государства и права.

Основными направлениями констелляции отраслевой юридической компаративистики и сравнительного государственоведения являются:

- взаимное обогащение предметного поля.
- взаимное обогащение их теоретико-методологического инструментария.
- взаимосвязанность их объектов – государства и права.

Вне всякого сомнения, взаимодействие отраслевых сравнительно-правовых дисциплин и сравнительного государственоведения способствует обобщению интереснейшего теоретического и практического материала, который является основой для понимания природы государства и права, роли законодательства в соционормативном регулировании поведения.

Так, например, «анализ законодательного закрепления и практического применения уголовной политики и уголовной репрессии позволяет более точно (безусловно, наряду с другими признаками) определить форму правления и политический режим того или иного государства. Иногда лишь достаточно «заглянуть» в уголовный кодекс и, не читая конституцию конкретной страны, выяснить, является ли она монархией или республикой, относится ли к странам капиталистической или социалистической демократии» [1, с. 7].

В сравнительном государственоведении наибольший интерес для юриста представляет сравнительный анализ механизма государства, поскольку они также непосредственно выходят на государственную политику. Наконец, образование современного юриста трудно представить без рассмотрения государственно-правовой глобалистики, то есть деятельность государства в условиях глобализации.

В отечественном исследовательском и образовательном пространстве последнее время ознаменовалось интенсивными усилиями по освоению и углублению исследований в области сравнительной политологии. Будучи по своему характеру политической научной и учебной дисциплиной, сравнительная политология тесно связана не только с гуманитарными науками, но и с юридическими, одной из которых является сравнительное правоведение и ее составная часть – отраслевая юридическая компаративистика.

Компаративисты-отраслевые исследуют главным образом нормы права, правовые системы, правовую идеологию, право-

вую культуру, правоотношения в различных сферах жизнедеятельности, государственные институты. Таким образом, степень взаимосвязи сравнительной политологии и отраслевой юридической компаративистики во многом обусловлена их общим предметом – государством и правом, которые исследуются вместе с возникающими на их основе явлениями, институтами, но не только под углом зрения отраслевой юридической компаративистики, но и сравнительной политологии.

Также как и с другими компаративистскими науками между сравнительной политологией и отраслевой юридической компаративистикой имеется общие теоретико-методологические основы и методологический инструментарий. Прежде всего, речь идет о сравнительном методе, который является базовым как для сравнительной политологии, так и для отраслевой юридической компаративистики.

Взаимодействие отраслевой юридической компаративистики со сравнительным религиоведением можно определить по определенным рубежам. Во-первых, исторические этапы становления и развития данных научных направлений совпадают и восходят к XIX веку. Примечательно, что одними из первых опытов сравнительно-правового исследования стали работы в уголовно-правовой области: «Очерки уголовной науки Корана» Поля Ансельма Фейербаха. В течении всего XIX века можно наблюдать постоянный рост интереса как к сравнительному религиоведению, так и отраслевой юридической компаративистике, выражающийся в издании всевозможных журналов, создании специализированных организаций, издании комплексных компаративистски ориентированных трудов.

Во-вторых, использование единого методологического инструментария. Основным и центральным методом, который используется систематически и в сравнительном религиоведении и отраслевой юридической компаративистике, является сравнительно-правовой метод. Еще одной общей чертой является междисциплинарный характер методологии отраслевой юридической компаративистики и сравнительного религиоведения: разработка методологических вопросов сравнительного исследования сопровождается заимствованием достижений других наук.

В-третьих, отраслевая юридическая компаративистика и сравнительное религиоведение оперирует общими категориями.

Прежде всего, речь идет о таких понятиях как норма, догма, система и т. д. Если для отраслевой юридической компаративистики одними из центральных категорий является правовая система, норма права, доктрина, то для сравнительного религиоведения – религиозная система, религиозная норма, религиозная доктрина и т. д.

В-четвертых, отраслевые сравнительно-правовые дисциплины и сравнительное религиоведение имеют общие объекты исследований – социальные нормы. Право и религия выполняют регулятивную роль в обществе. Право выполняет регулятивную роль с помощью правовых норм, а религия – религиозных.

Как отмечает М. Дамирли: «взаимодействие дисциплин, которые обсуждаются, объективно обусловлена тесными взаимосвязями исследуемых ими явлений – права и религии. Отношение ученых к религии может быть очень разным, но склонность или несклонность ученых к религиозным настроениям не может быть тут определяющим. Поскольку неоспоримым фактом социально-культурной реальности является то, что право и религия тесно взаимосвязаны: они составляют стержневую основу культурной жизни любого общества. Регулятивный потенциал имеют не только нормы права, но и религиозные нормы: все они являются разновидностью социальных норм. Такая родственная связь находит свое выражение и в наиболее общепризнанном определении религии, в соответствии с которым – это универсальная, всеохватывающая система не только философских, социальных, моральных, но и правовых принципов и идей, сакрализированных высшей божественной волей. Именно подобная взаимосвязь позволяет выделить и требует необходимости изучения религиозного измерения права и правового измерения религии» [2, с. 73].

Говоря о взаимосвязи отраслевой юридической компаративистики с другими родственными компаративистскими науками, необходимо исходить из того, что такая взаимосвязь имеет двусторонний характер, обогащает каждую из них.

Таким образом, вопросы взаимодействия отраслевой юридической компаративистики с другими компаративистскими науками не нашли должного отображения в юридической литературе. Тем не менее, их взаимодействие могло бы быть очень плодотворным. С одной стороны, отраслевая юридическая ком-

паративистика и другие компаративистские науки имеют много общего: имеют общие теоретико-методологические основы и единый методологический инструментарий; они имеют общий корень – комплексная наука компаративистика. С другой стороны, отраслевая юридическая компаративистика и другие компаративистские науки взаимозависимы и при исследовании своих собственных предметных сфер необходима их тесная констелляция.

Список использованных источников:

1. Малиновский А. А. Сравнительное правоведение в сфере уголовного права / А. А. Малиновский. – М.: Международные отношения, 2002. – 376 с.
2. Дамирлі М. А. Порівняльне правознавство і порівняльне релігієзнавство: питання співвідношення і взаємодії / М. А. Дамирлі // Право, держава, духовність: шляхи розвитку та взаємодії. – О.: Фенікс, 2006. – С. 72–75.

СУТНІСТЬ ЮРИДИЧНОГО ОBOB'ЯЗКУ ЯК КАТЕГОРІЇ

ЧЕРНЕГА Андрій Петрович,

к. ю. н., доцент кафедри правознавства

Київського університету ім. Бориса Грінченка

Жити у суспільстві та бути цілком вільним від нього неможливо. Прагнення кожної людини до найбільшої свободи повинно підтримуватися державою і суспільством, але водночас і стримуватися в правомірних інтересах інших людей. Конкретні обов'язки покладаються на людину не з примхи держави чи суспільства, а тому, що без об'єктивної та усвідомленої наявності їх людина юридично і фактично не може користуватися своїми правами і свободами [1, с. 287].

Людина, знаходячись в суспільстві, постійно взаємодіє з іншими людьми. Відповідно, вона не може не мати обов'язків по відношенню до суспільства, громадян та держави. Тому

обов'язки є такими ж важливими елементами правового статусу як права і свободи [2, с. 165]. Російський юрист Б. Чичерін з цього приводу писав, що «свобода це не тільки набуття і розширення прав. Людина тільки тому і має права, що вона несе обов'язки, і навпаки, від неї можна вимагати виконання обов'язків лише тому, що вона має права. Це два нерозривних початки. Всі ознаки людської особистості і права, що з них витікають, засновані на тому, що людина є істотою розумною і вільною, яка усвідомлює верховенство морального закону і здатна діяти за велінням обов'язку» [3, с. 197].

Так, у ст. 29 Загальної декларації прав людини чітко сформульовано, що кожна людина має обов'язки перед суспільством, у якому тільки й можливий вільний і повний розвиток її особи [4, ст. 3103]. У ст. 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права встановлено, що кожна людина має право безперешкодно дотримуватися своїх поглядів та на вільне їх вираження, проте користування цими правами накладає на особу певні обов'язки і відповідальність [5, с. 326–344]. Статтею 23 Конституції України проголошено: «кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості» [6, ст. 2598].

Таким чином і права та свободи, і обов'язки людини є невід'ємними елементами правового статусу особи. Невиконання своїх обов'язків певною частиною суспільства неправомірно обмежує права і свободи інших членів суспільства або перешкоджає у їх здійсненні. Це, у свою чергу, порушує баланс інтересів і створює умови для виникнення конфліктів між людьми. Якщо такі випадки набувають масового характеру, вони стають причиною глобальних кризових явищ у суспільстві, а у разі, коли юридичні обов'язки масово не виконуються посадовими та службовими особами органів державної влади, – стають причиною глобальних кризових явищ у державі.

Юридичні обов'язки людини та громадянина – це встановлені і гарантовані державним примусом конкретні вимоги до поведінки індивіда, офіційна міра належної поведінки. І права, і обов'язки, встановлені нормою права, виражають належну поведінку, проте, якщо право означає *можливість діяти*, то

обов'язок – *необхідність діяти*. Однак категорія належної поведінки не дає достатнього уявлення про права й обов'язки як такі, так як через дану категорію між правами та обов'язками не робиться ніякого розмежування. Обов'язки громадян, перш за все, виражаються у необхідності дотримуватись визначеними нормами права виду і міри поведінки. Тому категорія правової необхідності найбільш повно розкриває сутність юридичного обов'язку. «Необхідність» для розкриття поняття обов'язків відіграє таку ж роль, як і в понятті прав і свобод особи виконує «можливість». Ще одним із конструктивних елементів юридичного обов'язку є відповідальність за невиконання приписів закону. Вона стимулює виконання та неухильне дотримання обов'язків.

Юридична наука розрізняє *природно-правові* та *позитивно-правові* юридичні обов'язки. *Природно-правові обов'язки* – обов'язки кожної людини дотримуватись законів і виконувати їх, піклуватися про навколишнє середовище, оберігати культурну спадщину людства, поважати інших людей. Ці обов'язки випливають з принципів і положень природного права і закріплюються в законах. *Позитивно-правові обов'язки* – прямо встановлені у нормативно-правових актах, тобто вимоги держави до індивідів, що проживають або перебувають на її території. Наприклад, обов'язки платити податки, виконувати військовий обов'язок, збори на мито.

Основні обов'язки звичайно закріплюються в основних законах і деталізуються в поточному законодавстві. Встановлені конституціями обов'язки можуть відноситися одночасно до людини і громадянина, а можуть зобов'язувати тільки громадянина. Перш за все законодавець відносить до таких обов'язків: дотримання Конституції та законів, платити податки, зберігати природу і довкілля, дбайливо ставитися до природних багатств. У конституціях деяких держав встановлюються також обов'язок працювати (Японія, Гватемала), нести військову повинність (Ізраїль), піклуватися про загальне благо (Польща) та про своє здоров'я (Уругвай), виховувати дітей (Італія, Росія) [7, с. 79].

Конституційні обов'язки за своїм смисловим значенням – це загальні обов'язки, що стосуються кожної особи, проте такий характер цих норм не є абсолютним, оскільки сам зміст окремих із них такий, що деякі обов'язки покладаються не на кожну особу, а на окрему частину суспільства. Загальність

обов'язків, закріплених в Основному Законі, означає й загальність їх формулювань. Таке положення витікає із самої природи Конституції, оскільки в ній неможливо вмістити вичерпний перелік усіх обов'язків, до того ж – це заперечує характер основоположного юридичного документа.

Конституційні обов'язки – це встановлена державою і закріплена у Конституції, в інтересах суспільства, необхідність, яка приписує кожній особі певні вид і міру поведінки та відповідальність за невиконання або неналежне їх виконання. *Конституційні обов'язки людини і громадянина* – це закріплена Конституцією України і гарантована відповідним механізмом їх здійснення необхідність вчинення дій, покладена на людину чи громадянина України і безумовна для виконання ними.

У юридичній літературі зустрічаються й інші визначення конституційних обов'язків. Так, найбільш чітко і всебічно їх суть відображають В. Ф. Погорілко та В. Л. Федоренко, *конституційні обов'язки людини і громадянина* – це визначена нормами Конституції та законами України міра обов'язкової, належної поведінки та діяльності у політичній, економічній, соціальній, культурній (духовній) сферах суспільного життя [8, с. 129].

В Україні сутність конституційних обов'язків людини і громадянина вперше ґрунтовно дослідив Л. І. Летнянчин. На його думку, міцність і стабільність конституційного статусу людини і громадянина досягається не лише за допомогою закріплення за ними необхідного комплексу основних прав, а й завдяки покладенню на них конституційних обов'язків перед суспільством і державою. Він визначає *конституційні обов'язки людини і громадянина*, як різновид юридичних обов'язків, визнаних і встановлених державою в інтересах усіх членів суспільства і кожної особи зокрема, заснованих на нормах Міжнародної хартії прав людини та загальнолюдської (християнської) моралі й закріплену в Конституції України необхідність, яка приписує кожному індивіду певні вид і міру поведінки. Включення до визначення поняття конституційних обов'язків моральних елементів є виправданим з огляду на те, що, втілюючи вимоги міжнародних пактів про права людини, моральні принципи, конституційні обов'язки сприяють розвитку демократії, розбудові правової держави, гуманізації суспільних відносин, входженню України до кола цивілізованих країн світу та мають на меті за-

безпечити бажану, з погляду суспільства, поведінку всіх громадян України [9, с. 9, 27].

У конституційних обов'язках втілюються найбільш загальні вимоги щодо поведінки особи, виконання яких необхідне для нормального функціонування суспільства й держави. Крім того, конституційні обов'язки містять у собі ще й морально-правові вимоги до особи, зокрема до її поведінки. Обов'язки дійсно являють собою, в першу чергу, моральні вимоги, оскільки норми моралі передують правовим нормам. А правові вимоги закріплюються з урахуванням норм моралі.

Історичний розвиток закріплення обов'язків у конституціях країн світу свідчить, що вперше обов'язки людини і громадянина були включені до *Конституції Французької Республіки (1795 р.)*, складовою якої була *Декларація прав людини і громадянина (1789 р.)*. Остання ґрунтувалася на доктрині природного права, увібрала в себе такі загальнолюдські цінності, як добро, чесність, гідність, рівність, гуманність, доброчинність, справедливість, любов і повага до ближнього. Звертаючись до моральних засад людини, вона заклала підвалини законослухняності і правопорядку в суспільстві, стала своєрідним стимулом і підґрунтям до побудови правової держави. Декларація закріпила широке коло обов'язків, серед яких – захист і служіння суспільству, підпорядкування законам, повага до державних органів, обов'язок захищати свободу, рівність та власність, сплата податків та ряд інших, і стала еталоном, важливим орієнтиром для подальшого розвитку основних обов'язків.

Закладений у *Декларації* демократичний, гуманістичний потенціал збагатився і набув нового звучання в *Конституції Франції (1848 р.)*, де встановлювалися такі нові обов'язки, як – любити Вітчизну, служити республіці і захищати її ціною свого життя; працювати; дотримуватися законів та моральних правил з метою досягнення загального порядку. Держава зобов'язувала кожного «прагнути до загального добробуту, по-братськи допомагати один одному» [10, с. 28–29]. Надалі, до Першої світової війни, для основних законів країн Європи та Японії характерним було істотне звуження кола основних обов'язків, які, по суті, зводилися до сплати податків та відбування військових повинностей.

Зародження ідеї соціальної держави мало наслідком встановлення обов'язкової початкової освіти громадян, що повинна

була забезпечуватися державою, та обов'язку батьків стосовно дітей. Саме в цей період відбулося остаточне оформлення стандартів класичних основних обов'язків людини і громадянина – захист вітчизни, дотримання конституції і законів, шанування законної влади, повага до людини, сплата податків і зборів, обов'язкова початкова освіта, взаємні обов'язки батьків і дітей, обов'язки щодо власності.

В історії українського конституціоналізму про обов'язки вперше згадується в тексті Конституції Пилипа Орлика (1710 р.). В ній обов'язки прямо не регламентувалися і мали завуальований характер. У Конституції Української Народної Республіки (від 29 квітня 1918 р.) відчувався пріоритет прав громадян, а на обов'язки Конституція прямо не вказувала. Проте «Закон про тимчасовий державний устрій України» (від 29 квітня 1918 р.) проголошував обов'язки українських козаків і громадян щодо захисту Вітчизни, сплати податків і зборів, відбування повинностей.

Обов'язки людини і громадянина знайшли своє широке відображення в українських радянських конституціях (1919, 1929, 1937, 1978 рр.), вони мали на меті врегулювати всі сфери приватного життя людини і стали знаряддям побудови комунізму, що відповідало природі соціалістичної держави.

На сучасному етапі розбудови соціальної та правової держави, юридичні обов'язки закріплені як на найвищому рівні – в Конституції України, так і в поточному законодавстві. Вони охоплюють всі сфери державного та суспільного життя і, в першу чергу, спрямовані на охорону і захист основ конституційного ладу, забезпечення законності і правопорядку в державі та спрямовані на розвиток соціально-економічної системи тощо. Закріплення юридичних обов'язків людини і громадянина в Україні характеризується тим, що: вони в змістовному розумінні відповідають зразкам світового та європейського конституціоналізму; в них закладені власний конституційний досвід та традиції національного державо- і правотворення; вони позбавлені будь-якого ідеологічного забарвлення.

Список використаних джерел:

1. Рабінович П. М. Права людини і громадянина: Навчальний посібник / П. М. Рабінович, М. І. Хавронюк. – К.: Атіка, 2004. – 464 с.

2. Тодыка Ю. Н. Конституционно-правовой статус человека и гражданина в Украине / Ю. Н. Тодыка, О. Ю. Тодыка. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 368 с.
3. Чичерин Б. Несколько современных вопросов / Б. Чичерин. – М.: К. Солдатенков, 1862. – 256 с.
4. Загальна Декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – Ст.3103.
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. // П. М. Рабінович, М. І. Хавронюк Права людини і громадянина: Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2004. – 464 с.
6. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Офіційний вісник України. – 2010. - № 72/1. – Ст. 2598.
7. Оборотов Ю. М. Теорія держави і права: Державний іспит / Ю. М. Оборотов, Н. М. Крестовська, А. Ф. Крижанівський, Л. Г. Матвєєва. – Харків: Одиссей, 2007. – 256 с.
8. Конституція України. Текст Основного Закону з офіційними тлумаченнями Конституційного Суду / Огляд і коментарі В. Ф. Погорілка та В. Л. Федоренка. – К.: Наукова думка, 2006. – 344 с.
9. Летнянчин Л. І. Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні: проблеми теорії і практики: [монографія] / Л. І. Летнянчин. – Х.: Вид. СПДФО Вапнерчук Н. М., 2006. – 256 с.
10. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні / За редакцією академіка НАН України Ю. С. Шемшученка. – К.: Видавництво «Юридична думка», 2008. – 251 с.

СЕКЦІЯ 2.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС. ФІНАНСОВЕ ПРАВО. ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО. МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО

.....

СУТНІСТЬ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ЯК ФІНАНСОВОГО ПРАВОВІДНОШЕННЯ

ГЕРАСИМЕНКО Дарія Сергіївна,
слухач магістратури факультету правознавства
Інституту права ім. Князя В. Великого
приватного акціонерного товариства «Вищий
навчальний заклад «Міжрегіональна Академія
управління персоналом»

Актуальність дослідження категорії фінансово-правового зобов'язання полягає в тому, що це досить нова категорія, яка є ще недостатньо дослідженою. Фінансово-правове зобов'язання має значний вплив на розвиток фінансово-правової науки, законотворчої і правозастосовчої практики.

Мета – розкриття суті та проблематики теми, критичний аналіз й узагальнення існуючої інформації з даної теми, формування науково-обґрунтованих висновків.

Після ознайомлення із працями з фінансового права Л. К. Воронової, М. П. Кучерявенка, С. І. Лучковської, А. Г. Чубенка, Д. М. Павлова, Л. М. Касьяненко, В. Ф. Роль, В. В. Сергієнко, С. М. Попова, О. П. Орлюк, Е. С. Дмитренко, А. Т. Ковальчук, А. В. Матіоса та ін. стало зрозуміло, що науковці-юристи, які внесли значний внесок у розвиток науки фінансового права, зовсім не приділяють увагу визначенню поняття «фінансово-правове зобов'язання». Натомість, у чинному законодавстві України та в окремих наукових працях, включаючи вищевказані, міститься визначення податкового обов'язку та бюджет-

ного зобов'язання, які входять в поняття «фінансово-правове зобов'язання».

Відповідно до п.14.1.156 ст. 14 Податкового кодексу України, податковим зобов'язанням є сума коштів, яку платник податків, у тому числі податковий агент, повинен сплатити до відповідного бюджету як податок або збір на підставі, в порядку та строки, визначені податковим законодавством (у тому числі сума коштів, визначена платником податків у податковому векселі та не сплачена в установленій законом строк) [1, с. 8].

Згідно з п. 7 ст. 2 Бюджетного кодексу України бюджетним зобов'язанням є будь-яке здійснене відповідно до бюджетного асигнування розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій протягом бюджетного періоду, згідно з якими необхідно здійснити платежі протягом цього ж періоду або у майбутньому [2, с. 3].

Натомість визначення фінансово-правового зобов'язання у законодавстві України відсутнє. Існування даного поняття визнають далеко не всі науковці-юристи. У багатьох наукових працях та юридичних довідниках інститут зобов'язань визнається цивільно-правовим. У той же час термін «зобов'язання» використовується у сфері бюджетних, податкових відносин та відносин, пов'язаних з емісією публічних цінних паперів, грошей, що дає змогу виокремити фінансово-правове зобов'язання та віднести його до інститутів фінансового права.

Дослідивши у теорії права ознаки поняття «правовідносини», можна дійти висновку, що фінансово-правове зобов'язання є вольовим суспільним відношенням, що регулюється нормами права, які є результатом правотворчої діяльності держави. Зокрема, М. С. Кельман, О. Г. Мурашин, Н. М. Хома виділяють наступні ознаки правовідносин:

- виникають на підставі норм права;
- зміст правовідносин формується на підставі волевиявлення його учасників, дії юридичних норм;
- як правило, беруть участь двоє і більше сторін, які наділені суб'єктивними правами і відповідними юридичними обов'язками.
- належна поведінка сторони у таких відносинах забезпечується державою (охороняється, захищається державний примус).

Одночасна наявність усіх перелічених ознак є обов'язковою для кваліфікації правовідносин [3, с. 391].

Таким чином, можна дати наступне визначення поняттю «фінансово-правове зобов'язання» – це публічне правовідношення між державою і/або територіальною громадою та фізичними і юридичними особами, яке виникає, змінюється і припиняється під час процесу розподілу, перерозподілу у сфері фінансів щодо грошових коштів, інших валютних цінностей.

Як у фінансовому правовідношенні, так і у фінансово-правовому зобов'язанні суб'єктивні права та юридичні обов'язки сторін визначаються, зазвичай, не договором як у цивільному або господарському праві, а нормативно-правовим актом, який передбачає підстави виникнення, зміни та припинення фінансових відносин.

Крім того, слід зауважити, що важливою ознакою саме фінансово-правових відносин є відсутність рівності сторін. Держава та державні органи встановлюють чіткі імперативні правила поведінки для фізичних та юридичних осіб, що є суб'єктами таких відносин.

З однієї сторони у таких відносинах виступає уповноважений державою орган, що наділений суб'єктивними правами у вигляді поведінки, що слугує засобом для забезпечення інтересів держави, територіальної громади. Інший учасник є носієм юридичного обов'язку діяти в межах дозволеної поведінки під загрозою застосування примусу з боку держави. Так, прикладом можуть слугувати податкові відносини, у яких податковий орган наділений суб'єктивними правами здійснювати контроль за сплатою податків. Натомість платник податків наділений юридичним обов'язком – своєчасно сплачувати податок.

Підсумовуючи, можна сказати, що на даний час є дуже важливим визначення на науково-теоретичному та законодавчому рівнях поняття фінансово-правового зобов'язання. Це дозволить урівноважити правовий статус уповноважених державних органів із іншими суб'єктами фінансового правовідношення, а найголовніше фізичними особами, що слугуватиме більшій реалізації їх інтересів.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 року // Відомості Верховної Ради України. – 2011. № 13–14. – 230 с.
2. Бюджетний кодекс України від 08 липня 2010 року // Відомості Верховної Ради України. – 2010. № 50–51. – 572 с.
3. Кельман М. С. Загальна теорія держави та права / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин, Н. М. Хома. – Львів: Новий світ-2000, 2007. – 580 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ

ІВАНОВ Володимир Георгійович,

*д. т. н., професор, завідувач кафедри інформатики
та обчислювальної техніки Національного
юридичного університету ім. Я. Мудрого*

ГВОЗДЕНКО Марина Владиславівна,

*ст. викладач кафедри інформатики та
обчислювальної техніки Національного юридичного
університету ім. Я. Мудрого*

Одним із основних засобів захисту авторських прав на електронну та мультимедійну інформацію є використання цифрових водяних знаків [1].

Цифровий водяний знак – це цифровий код (як правило, він являє собою ідентифікаційні дані – ID, URL, адреса електронної пошти, логотип тощо), вставлений в цифрове зображення за допомогою спеціальної технології, який дозволяє однозначно встановити автора цього зображення. При цьому біти, що представляють водяний знак, розкидані випадковим чином по всьому файлу, і тому вони не можуть бути ідентифіковані або змінені. Іншими словами, на відміну від друкарського знаку, за своєю природою нестійкого до конвертації файлу, вирізання частини зображення, зміни його розмірів і інших перетворень, цифровий водяний знак витримує такі зміни файлу, як масштабування, обертання, компресія з втратами та ін. [2; 3; 4; 5].

На відміну від друкарського, побачити цифровий водяний знак без спеціальної програми, яка за його наявності в змозі ідентифікувати достовірність зображення, неможливо. Такі спеціальні програми розробляє фірма Digimarc – провідна на світовому ринку компанія в галузі розробки спеціалізованого ПО для впровадження цифрових водяних знаків. Цифрові водяні знаки, створені за технологією Digimarc, дозволяють користувачам включати в аудіозаписи, зображення, відеофільми і друкарські документи цифровий код, який абсолютно непомітний і в той же час легко ідентифікується.

Провідний пакет від Digimarc – MyPictureMarc – вставляє цифрові водяні знаки по технології Digimarc (знак ©, персональну інформацію про ваше ID і ряд додаткових даних), які повністю підтверджують авторське право на зображення.

Модуль MarcSpider Tracking, що входить в MyPictureMarc Professional, є спеціальним модулем для відстежування зображень з авторськими знаками у всіх публічно відкритих областях Інтернету, де торгують цифровим контентом. Про результати пошуку складається регулярний звіт з інформацією про те, де і коли були знайдені ваші зображення.

Дуже проста в роботі програма EIKONAmark призначена для трансформації ідентифікаційного номера власника авторського права (ID) в невидиму цифрову мітку і вставки її в зображення. Ідентифікаційний номер може бути доповнений логотипом автора, який також буде вставлений як невидима водяна мітка. Як логотип можуть використовуватися тільки бінарні зображення. EIKONAmark дуже зручно застосовувати для захисту авторського права і визнання авторства цифрових зображень у разі їх незаконного копіювання і використання, оскільки вона без проблем дозволяє визначити наявність або відсутність в зображенні конкретного цифрового водяного знаку.

Слід також відмітити, що комп'ютерні технології дозволяють змінити будь-яке зображення до повного невпізнання, і при необхідності досвідчені фахівці-фальсифікатори можуть зробити монтаж так, що виявити фальсифікацію буде практично неможливо. В той же час в деяких випадках дуже важливо знати, була здійснена підробка отриманого цифрового зображення чи ні. При бажанні за допомогою цифрових водяних знаків можна захистити не тільки зображення, поширювані в Інтернеті, але і

взагалі будь-які зображення, зокрема такі офіційні документи, як водійські права, паспорт і тому подібне.

Для ефективного виявлення підробки зображення може бути використана техніка маркування «водяними знаками», за допомогою якої позначаються невеликі блоки зображення.

Однією з перших технік, вживаних для виявлення спотворень (модифікації) зображення, була техніка, заснована на впровадженні контрольних сум в найменший значущий біт (LSB). С. Уелтон [6] запропонував техніку, в якій використовується залежна від ключа псевдовипадкова послідовність, що «гуляє» по зображенню. Контрольна сума будується з семи старших бітів і вставляється в LSB вибраних пікселів. Контрольну суму роблять такою, що «гуляє» для того, щоб запобігти модифікації груп пікселів, що обмінюються, з тією ж контрольною сумою.

Список використаних джерел:

1. Грибунин В. Г. Цифровая стеганография / В. Г. Грибунин, И. Н. Оков, И. В. Туринцев. – М.: СОЛОН-Пресс, 2002. – 261 с.
2. Хорошко В. О. Основи комп'ютерної стеганографії: Навчальний посібник для студентів і аспірантів / В. О. Хорошко, О. Д. Азаров, М. Є. Шелест, Ю. Є. Яремчик. – Вінниця: Вінницький держ. техн. ун-т, 2003. – 143 с.
3. Іванов В. Г. Захист авторських прав мультимедійних даних / В. Г. Іванов // Правове забезпечення оперативно-службової діяльності: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення. Матеріали постійно діючого науково-практичного семінару, 27 травня 2011 р.; м. Харків / ред. кол.: С. Кучерина (головн. ред.) та інш. – Х.: ТОВ «Оберіг», 2011 – С. 292–301.
4. Алиев А. Т. Вопросы построения криптостеганографических систем. Модель стеганографического канала передачи данных / А. Т. Алиев, А. В. Аграновский // Информационное противодействие угрозам терроризма. – 2006. – № 8. – С. 79–91.
5. Швидченко И. В. Анализ криптостеганографических алгоритмов / И. В. Швидченко // Проблемы управления и информатики. – 2007. – № 4. – С. 149–155.
6. Walton S. Information Authentication for a Slippery New Age / S. Walton, Ur. Dobbs Journal, vol. 20, no. 4, pp. 18–26, Apr 1995.

ДОСТОВІРНІСТЬ ДОКАЗІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

КАЛМИКОВА Яна Сергіївна,

*к. ю. н., молодший науковий співробітник
Науково-дослідного інституту Державного
будівництва та місцевого самоврядування
НАПрН України, асистент кафедри
адміністративного права Національного
юридичного університету ім. Я. Мудрого*

Ключову роль під час розгляду справи в порядку адміністративного судочинства відіграють докази, за допомогою яких встановлюються обставини справи. Квінтесенцією набуття фактів статусу доказів є наявність таких властивостей, як належність, допустимість, достовірність, достатність. Названі властивості мають не тільки теоретичне, але й практичне значення. Нашою метою є дослідження достовірності доказів. Відповідно до ст. 69 Кодексу адміністративного судочинства України, доказами є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність (або відсутність) обставин, що обґрунтовують вимоги й заперечення осіб, які беруть участь у справі, та інших обставин, що мають значення для правильного вирішення справи. Інформація про допустимість доказів у законодавстві відсутня, на науковому рівні це питання дискутується.

Зауважимо, що у науці процесуального права ставиться знак рівняння між такими категоріями, як достовірність та істинність. Встановити факт достовірності доказу можливо на таких етапах доказової діяльності, як перевірка, дослідження, оцінка доказів. Слід наголосити, що така властивість як достовірність безпосередньо належить не факту, а самому засобу доказування. Одні автори ототожнюють поняття достовірності та ймовірності, вважаючи їх синонімічними характеристиками результату судового пізнання. На нашу думку, не можна порівнювати названі категорії. Так, у даному випадку ймовірність буде початковим ступенем пізнання факту, а достовірність, вже як результат пізнання – останнім. Інші науковці наголошують на тому, що коли йдеться про судові знання, потрібно використовувати термін «достовірність» як таку їх характеристику, що

означає максимальне наближення суду до повного і правильного встановлення фактичних обставин судової справи [1, с. 287].

Під достовірністю доказів розуміють: 1) можливість застосування фактичних даних у процесі доказування з точки зору знань про джерела, обставини, методи їх утворення та отримання в контексті використання у справі інших матеріалів [2, с. 149]; 2) якість доказу, яка характеризує точність, правильність відображення обставин, які входять до предмету доказування [3, с. 27]; 3) властивість доказів, яка відображає логічність та безспірність відомостей, а також неможливість спростування їх іншими доказами [4, с. 27]; 4) істинність знання (його відповідність об'єктивній діяльності) та обґрунтування цієї істинності, яке адресоване відповідному суб'єкту – суду [5]. Об'єктивний момент (наявність або відсутність будь-яких фактів або їх різне поєднання) завжди припускає суб'єктивне сприйняття і суто суб'єктивну оцінку цих фактів дійсності [6]. Суд не може покласти в основу свого рішення недостовірні докази, тому у разі виникнення сумніву, повинен надати оцінку доказу. У доказовому праві Англії достовірність доказів є самостійним поняттям, що дозволяє визначити правильність походження джерела доказу та відрізнити їх від імовірності як приблизного знання, часткової, неповної обґрунтованості твердження [7, с. 89].

Виділимо ознаки достовірності доказів в адміністративному судочинстві: 1) достовірність – це оцінка доказу за змістом; 2) доказ повинен бути отриманий із якісного джерела; 3) він перевіряється за допомогою порівняння із іншими доказами шляхом їх оцінки; 4) характеризує знання, отримані суддею у результаті дослідження сукупності доказів; 5) адекватно відображає матеріальні та нематеріальні (ідеальні) сліди. Оцінка доказів, з точки зору їхньої достовірності, полягає в тому, що: 1) вивчається особа, яка володіє відомостями (свідок, тощо) з позицій її здатності давати правдиві та повні свідчення; 2) вивчається характер та умови виявлення матеріального носія інформації (предмет, документ); 3) аналізується зміст відомостей (последовність і повнота викладення, наявність суперечностей, неточностей, прогалин, обґрунтованість висновків, що базуються на даних науки тощо); 4) інформація, одержана з певного процесуального джерела, зіставляється з інформацією, що отримана з інших процесуальних джерел. Визначаючи достовірність відомо-

мостей про факти, суд повинен аналізувати весь процес формування доказів та їх процесуальних джерел. Якщо це матеріальні сліди, то необхідно з'ясувати умови їхнього виникнення, збереження та копіювання. Достовірність особистих доказів перевіряється з огляду на обставини, в умовах яких особа сприймала відповідні факти. Такі умови мають як суб'єктивний (стан органів почуття, психіки, наявність спеціальних знань, рівень розвитку, вік), так й об'єктивний характер (місце, час тощо). Особисті докази можуть бути як первинними, так і похідними. У останньому випадку між особою, яка сприймає факти, та судом знаходиться інша особа-посередник, через яку передаються відомості.

На практиці трапляються випадки, коли виникають сумніви в достовірності доказу наприклад, відсутність у документа будь-яких реквізитів. Особа, яка бере участь у справі, під час дослідження цього доказу, має право заявити клопотання про проведення експертного дослідження документа [8]. Для його вирішення суд своєю ухвалою визначає, які відповідні заходи мають бути вжиті для перевірки фальшивості документа або усунення сумніву у його достовірності, зокрема, шляхом витребування зустрічної інформації. Якщо перевірити достовірність документа без спеціальних знань неможливо, то суд призначає відповідну експертизу.

Підсумовуючи вищезазначене, можна констатувати, що базисною властивістю доказів в адміністративному судочинстві є їх достовірність. Однак, для набуття факту статусу доказу необхідний інтегральний зв'язок всіх властивостей доказів, без комплексного дослідження яких неможливо встановити обставини справи, а, отже, й винести законне рішення у справі. У вирішенні даного питання зерном надії залишається законодавче оформлення визначення всіх властивостей доказів в адміністративному судочинстві.

Список використаних джерел:

1. Ратушна Б. Стандарт доказування як критерій достовірності результату судового пізнання / Б. Ратушна // Право України. – Право України. – 2012. – № 6. – С. 282–290.
2. Лобойко Л. Н. Уголовно-процессуальное право: учебное пособие: курс лекций / Л. Н. Лобойко. – Х.: Одиссей. – 2007. – 672 с.

3. Звягинцева Л. М. Доказывание в судебной практике по гражданским делам / Л. М. Звягинцева, М. А. Плюхина, И. В. Решетникова. – М.: Издательская группа НОРМА-ИНФРА, 1999. – 288 с.
4. Артамонова Е. А. Основы доказательств в современном уголовном судопроизводстве: учеб. пособ. для студентов высших и средних юридических образовательных учреждений / Е. А. Артамонова. – М.: Юрлитинформ, 2010. – 168 с.
5. Петрухина А. Н. Достоверность результатов экспертного исследования в уголовном процессе / А. Н. Петрухина // Адвокатская практика. – № 2. – 2012. – С. 8–10.
6. Кипнис Н. М. Допустимость доказательств в уголовном судопроизводстве: учеб. пособ. / Н. М. Кипнис. – М.: Юристь, 1995. – 128 с.
7. Малиновский А. А. Злоупотребление субъективным правом (теоретико-правовое исследование) / А. А. Малиновский. – М.: Изд-во «Юрлитинформ», 2007. – 352 с.
8. Про практику застосування адміністративними судами окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України під час розгляду адміністративних справ: Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України № 2 від 06. 03. 2008 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0002760-08>

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

КРАВЧУК Ірина Михайлівна,
здобувач наукового ступеня кандидата
юридичних наук Національного технічного
університету України «КПІ»

На даний час все більше змінюються підходи до державного управління, що дозволяють забезпечити прозорість і відкритість публічної адміністрації, досягти економії часу на звернення громадян та підвищити якість надання адміністративних

послуг за рахунок їх переведення у дистанційну форму взаємодії з використанням, як правило, інтернет-технологій. В такому випадку виникає питання можливості здійснення запиту і отримання результату на своє звернення в електронному вигляді, тобто здійснення дистанційного підписання і виконання договорів на адміністративну послугу, з необхідним забезпеченням правової легітимності відомостей, що передаються при цьому. Не менш важливим при дистанційному підписанні договорів на надання адміністративної послуги є необхідність вносити питання використання надійних засобів ідентифікації та аутентифікації, які є альтернативою власноручних підписів, наприклад, такий як електронний підпис.

Реалізація дистанційної взаємодії громадян і органів державної влади в рамках надання адміністративних послуг можлива лише при проведенні ряду змін, зокрема і змін до діючого законодавства, які б врахували такі питання, як визначення географічного розташування надавачів та одержувачів дистанційних адміністративних послуг, фіксації часу звернення та отримання такої послуги, а також ряд інших проблем [1]. При цьому, таке перетворення має врахувати досвід нормативного регулювання провідних країн світу з метою імплементації відповідних норм у законодавство України. Проте, не можна механічно переносити норми міжнародного права або законодавства інших держав, а необхідно враховувати національну специфіку законодавства. Крім того, правозастосування щодо взаємодії влади і громадян обмежене територіальними кордонами кожної країни або її територіальними частинами. Застосування електронних повідомлень не має кордонів, наприклад тому, що пересилання повідомлень за допомогою електронної пошти в межах одного населеного пункту може бути реально здійснено через сервери інших країн. Тому актуальним є проведення аналізу міжнародного законодавства з метою адаптації до нього вітчизняного законодавства.

Конвенція ООН «Про договори міжнародної купівлі-продажу товарів» [2] ще в 1980 році встановила, що письмовою формою договору передбачається також повідомлення і телеграфом, і телетайпом, проте на той час ще не існувало можливості підписання цивільно-правових договорів в електронному вигляді, а тому і не могло бути використано понят-

тя передавання повідомлення електронною поштою, тому в подальшому цю норму було розтлумачено, що дало можливість до пристосування цієї норми для здійснення дистанційних договорів.

Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН в 1997 р. затверджено «Типовий закон про електронну комерцію» ЮНСІТРАЛ [3], який встановив правила щодо вчинення договорів торгівлі за допомогою мереж електрозв'язку шляхом обміну електронними документами. Цей Типовий закон містить в собі визначення таких понять, як електронний підпис, електронний документ та його автор, а також в ньому виділено ряд властивостей електронного документу, такі як: незмінюваність, аутентифікація, можливість робити копії. Також визначено, що є оригіналом документу, час та місце одержання повідомлення тощо. Хотілося б відзначити, що Типовий закон носить рекомендаційний характер та може бути взятий за основу державами при розробці національного законодавства.

Не менш важливим для забезпечення дистанційного підписання договорів є Типовий закон ЮНСІТРАЛ [4], метою якого була спроба гармонізації та уніфікації правового регулювання у сфері електронних підписів. У цьому документі передбачено, що не дозволяється обмеження або позбавлення юридичної сили будь-якого методу створення електронного підпису, якщо такий підпис є настільки надійним, що відповідає меті, для якої документ на електронному носії був підготовлений або переданий, включаючи всі відповідні домовленості.

У 2005 році була прийнята Конвенція ООН «Про використання електронних повідомлень в міжнародних договорах» [5], яка мала на меті уніфікувати регулювання використання електронних повідомлень при укладанні та виконанні міжнародних договорів. Конвенція закріплює те, що міжнародний договір не може бути позбавлений дійсності або позовної сили на тій лише підставі, що він складений у формі електронного повідомлення. Також чітко визначено фіксацію моменту відправлення електронного повідомлення та його одержання, процедури виправлення помилок у таких документах тощо.

Значну роль у формуванні міжнародного права у цій сфері відіграють і документи Європейського союзу, що були розроблені та прийняті в останні роки. В цьому напрямку було прийня-

то ряд Директив, що є важливими з точки зору розвитку дистанційного надання адміністративних послуг, а саме:

- Директива 1999/93/ЄС від 13 грудня 1999 р. «Про систему електронних підписів, що застосовується в межах Співтовариства», яка сприяє правовому визнанню електронних підписів (втратила чинність в 2014 році).
- Директива 2000/31/ЄС Європейського парламенту і Ради від 08.06.2000 р. про деякі правові аспекти послуг інформаційного суспільства, зокрема електронної комерції, на внутрішньому ринку (Директива про електронну комерцію), яка надала юридичної сили договорам в електронній формі, врахувавши рекомендації документу ЮНСІТРАЛ, розширюючи і доповнюючи їх відповідно до специфіки законодавства європейських країн.

Проте, при розробці відповідного законодавства країн-членів ЄС відбувалися розбіжності, що стали поштовхом до удосконалення різних питань в цій сфері, в тому числі і питання регулювання електронного підпису. Так в серпні 2014 р. в ЄС було прийнято Регламент про електронну ідентифікацію і довірчі послуги для електронних угод на внутрішньому ринку [6], метою якого є надання законодавчої основи, що забезпечує правову достовірність і правову сумісність між правовими системами країн-членів ЄС, а саме: визначено порядок взаємного визнання електронної ідентифікації і аутентифікації, усунуто проблеми несумісності різних систем електронного підпису та засобів електронної ідентифікації і аутентифікації, а також створено можливість трансграничної взаємодії між комерційними організаціями, громадянами та органами державної влади. Важливо зауважити, що цей документ не регулює питання тих послуг, що відбуваються в рамках закритих систем, на основі національного законодавства, а лише діє для тих послуг, що надаються в рамках країн-членів ЄС. Проте, він визначає засади для створення і удосконалення спеціального національного законодавства в цій сфері.

Таким чином, можна переконатися, що питання укладання дистанційних договорів, що має безпосереднє відношення і до надання дистанційних адміністративних послуг, зайняли міцне місце в системі пріоритетів міжнародних організацій. Крім того, можна зробити висновок, що дуже важливо робити подальші кроки до вироблення уніфікованих міжнародних пра-

вових норм, які б встановлювали єдині стандарти регулювання адміністративних послуг, що надаються дистанційно. Проте, в силу того, що технології постійно вдосконалюються, ця регламентація повинна бути гнучкою для змін у майбутньому.

Національне законодавство потребує внесення відповідних змін до чинного законодавства, яке стосується питань дистанційних адміністративних послуг, укладання угод у електронній формі та вдосконалення регулювання питань використання електронного підпису.

Список використаних джерел:

1. Баранов О. Правові проблеми дистанційного надання адміністративних послуг / О. А. Баранов, І. М. Попова // Часопис Хмельницького університету управління і права. – 2011. – № 2 – С. 242–247.
2. Конвенція Організації об'єднаних націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11.04.1980 [База даних «Міжнародний документ»] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
3. Типовой закон об электронной торговле Комиссии Организации Объединенных Наций по праву международной торговли (ЮНСИТРАЛ) редакція від 25.05.2007 [База даних «Міжнародний документ»] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
4. Типовой закон ЮНСИТРАЛ об электронных подписях від 05.07.2001 [База даних «Міжнародний документ»] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
5. Конвенция Организации Объединенных Наций об использовании электронных сообщений в международных договорах від 23.11.2005 [База даних «Міжнародний документ»] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
6. Regulation (EU) No 910/2014 of the European Parliament and of the Council від 23.07.2014 on electronic identification and trust services for electronic transactions in the internal market and repealing Directive 1999/93/EC [База даних «Official Journal of the European Union»] / Европейский правовой портал. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu>

ПРАВОЗАСТОСОВНИЙ АСПЕКТ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ ТА ПРОЦЕДУРИ

ЛИТВИН Михайло Олександрович,
магістрант Київського національного
університету ім. Т. Шевченка (м. Київ)

Застосування права відображається в інтелектуальній діяльності суб'єкта правозастосування, а також у вигляді стадій відповідної процедури. З огляду на це, виникає необхідність у з'ясуванні природи правозастосовної діяльності, оскільки вона здебільшого зводиться до дій, спрямованих на прийняття, ухвалення певного рішення або видачу відповідного акту уповноваженою особою. Також доцільно встановити чи є останні проявами досліджуваної діяльності.

Даних питань різною мірою торкалися у своїх дослідженнях такі науковці, як В. Б. Авер'янов, К. С. Бельський, В. М. Горшенев, І. Я. Дюрягін, С. Г. Краснояружський, В. О. Тарасова.

Основна відмінність двох найбільш імовірних проявів правозастосування в адміністративному процесі та процедурі полягає у специфіці інтелектуальної діяльності [1]. Мова йде про здійснення кваліфікації обставин справи в одному випадку та її остаточне вирішення – в іншому. Відтак можна вести мову про різний характер таких видів інтелектуальної діяльності, а саме про виключно процесуальний та матеріально-процесуальний.

Оскільки правозастосування по суті є функцією уповноваженого органу, закріпленою в матеріальній нормі, визнання інтелектуальної діяльності суто процесуального характеру правозастосовною є некоректним.

Важливим моментом є питання адміністративної дискреції. Це зумовлено тим, що часто правозастосування нерозривно пов'язане з діями, які виходять за межі процесу, але покликані його забезпечувати [2, с. 117].

Прояв матеріальної норми обов'язково повинен мати інтелектуальний характер, оскільки в протилежному випадку норма не буде діяти та не матиме жодної публічної владної складової.

Отже, не є правильним об'єднання усіх стадій адміністративного процесу та зведення їх до правозастосування.

Застосуванням можна визнавати діяльність контролюючого спрямування, оскільки вона має подібну природу до діяльності правозастосовного спрямування, не дивлячись на власні особливості організаційно-правового характеру [3, с. 98–100]. Так, перевірка фактичних обставин на відповідність змодельованим у правових нормах ситуаціям є спільною для обох зазначених видів діяльності.

Очевидною є наявність правозастосування в ході вирішення питання щодо наявності або відсутності певних фактичних обставин у адміністративно-процедурних відносинах, що складаються в ході надання-отримання адміністративних послуг. Так, уповноваженою особою оцінюються та досліджуються факти шляхом співвіднесення їх з моделлю, запропонованою в нормі матеріального права, що має своїм наслідком прийняття відповідного рішення [4, с. 21–23].

Отже, правозастосовні аспекти адміністративного процесу та процедури полягають насамперед у тому, що орган публічної адміністрації (суб'єкт владних повноважень, орган публічної влади) застосовує норми матеріального права шляхом здійснення інтелектуальної діяльності, спрямованої на встановлення наявності, відсутності певних фактичних обставин, а також їх відповідності чи невідповідності конкретним нормам матеріального права, що має своїм результатом прийняття відповідного рішення, яке можна назвати просто застосуванням, оскільки воно є виключно процесуальним, а правозастосування обов'язково повинне мати матеріально-процесуальний характер.

Список використаних джерел:

1. Авер'янов В. Б. Значення адміністративних процедур у реформуванні адміністративного права / В. Б. Авер'янов // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 3. – С. 8–14.
2. Адміністративне право України: підручник [для юрид. вузів і фак.] / [Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін.]; за ред. Ю. П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.
3. Бандурка О. М. Адміністративний процес : підручник для вищих навч. закладів / О. М. Бандурка, М. М. Тищенко. – К.: Літе-ра ЛТД, 2001. – 336 с.
4. Голосніченко І. Правове регулювання надання державних управлінських послуг та вирішення адміністративних спорів / І. Голосніченко // Право України. – 2003. – № 10. – С. 86–89.

ВИДИ І ЗМІСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

МАРУЩАК Юлія Вікторівна,
*здобувач Національного університету
біоресурсів і природокористування України,
викладач економічного коледжу Державного
вищого навчального закладу «Київського
національного економічного університету
ім. В. Гетьмана»*

Провідні вітчизняні адміністративісти, здійснюючи поділ права власності, беруть за основу положення Конституції України [1, с. 293]. Запропонована ними класифікація права власності за критерієм належності її певним суб'єктам є загальноновизнаною та слушною для нашої праці, бо у ст. ст. 13, 41, 116, 142, 143 Конституції України щодо права власності вживаються терміни «об'єкти права власності Українського народу», «приватна», «державна» та «комунальна» [2].

Об'єктами права власності Українського народу є земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони [2]. Враховуючи, що зазначені об'єкти права власності Українського народу неможливо персоніфікувати за певними індивідуальними суб'єктами, питання забезпечення їх охорони відносяться передусім до галузей публічного права, зокрема вагоме місце в такій охороні займають норми адміністративного права.

Ст. 142 Конституції України до об'єктів права комунальної власності відносить рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, землю, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад [2]. Провідне місце в охороні державної та комунальної власності традиційно належить засобам адміністративного права, що і в нових соціально-економічних умовах є природним, так як будь-які предмети матеріального світу, що не належать персоніфікованим суб'єктам, є загальнодоступними. Відповідно особи, які мають низький рі-

вень правової культури і правосвідомості, будуть намагатись присвоїти їх на свою користь і на шкоду публічному інтересу громадян, держави й суспільства. Тим самим об'єкти, які відносяться до державної і комунальної власності, швидко втратять свої кількісні та якісні властивості, якщо не будуть перебувати під постійною посиленою публічною охороною.

Становлення видів права власності тісно пов'язане з іменем видатного мислителя, теоретика права Д. Локка, який велику увагу приділяв розкриттю зазначеного інституту. Він стверджував: «Ми розглядаємо природну причину, яка свідчить, що люди, які народилися, мають право на самозбереження, і відповідно на подібні речі, які забезпечують їх існування... Цивільними інтересами я називаю життя, свободу, здоров'я і відсутність тілесних страждань, володіння такими зовнішніми благами, як гроші, земля, будинки, домашні речі» [3, с. 18, 49, 88, 145].

Встановлення витоків приватної власності як об'єкта адміністративно-правової охорони доцільно продовжити цитами Г. Гегеля з «Філософії права», де він стверджує, що поняття власності – це перше поняття, яке виникає в історії права: «Щоб не залишитися абстрактною, вільна воля повинна насамперед дати собі наявне буття... Цей перший вид свободи є той, який ми визнаємо як власність». Розкриваючи проблему філософії власності, Г. Гегель зазначає, що власність виникла першою з тієї простої причини, що пов'язана із зовнішніми речами, із зовнішнім неживим світом, що протистоїть волі (суб'єкту) і найближчим до нього: «Власність – це є втілення волі в річ», і тим самим особа сама дає собі «зовнішню сферу своєї свободи». До такого «втілення» річ перебуває поза розумною діяльністю людини, поза правом. Мислитель підкреслює важливість договору у становленні права власності. Договір передбачає, що ті, хто вступає у нього, визнають одне одного як особи та власники. В договорі власність виявляє себе як повна і незаперечна, оскільки договір – це форма власності [4, с. 102–108].

Отже, базовим ґрунтом права будь-якої реально демократичної держави стала «Людина», яка вже не була елементом державної бюрократичної системи, пішаком у грі сильних світу цього; її права і свободи стають пріоритетом державної та міжнародної політики, а захист стає метою і першочерговим завданням державних міжнародних різноманітних систем. У пошу-

ках об'єктивних основ недопущення повторення війн, геноциду, тоталітарних режимів 10 грудня 1948 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла й виголосила «Загальну декларацію прав людини», яка встановила низку невід'ємних природних прав людини – право на життя, здоров'я; визнання правосуб'єктності; рівність прав на захист; захист від неправомірного судочинства; охорона особистого життя та ін. З огляду на вищезазначене, тільки у ст. 17 зазначеного міжнародно-правового акта засвідчено: «Кожна людина має право володіти майном як одноосібно, так і разом з іншими... ніхто не може бути безпідставно позбавлений свого майна» [5].

На мій погляд, зміна цінностей світового товариства у бік пріоритету прав індивіда на життя, здоров'я, честь, гідність перед правом на охорону власності є правильною. І тому тільки після здобуття незалежності Україна почала входити у нормальне русло щодо нормативного утвердження та реального забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право України : підруч. / [Ю. П. Битяк, В. В. Богуцький, В. М. Гаращук та ін.] ; за ред. Ю. П. Битяка. – Х.: Право, 2001. – 528 с.
2. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.: [із змінами, внесеними згідно із Законом України № 2222-IV від 8 грудня 2004 р.] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.
3. Локк Д. Избранные философские произведения: [в 2 т.] / Джон Локк. – М.: Изд-во Социально-экономическая литература, 1972. – Т. 2. – 532 с.
4. Гегель Г. В.Ф. Философия права / Г. В.Ф. Гегель; [пер. з нем. Б. Г. Стоппнера, М. И. Левиной; ред. и сост. Д. А. Керимов, В. С. Нерсисянц]; авт. вступ. ст. примеч. В. С. Нерсисянц – М.: Мысль, 1990. – 524 с.
5. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. // Урядовий кур'єр. – 10 грудня 2008. – № 232. – С. 8.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

ПАХОМОВА Ірина Анатоліївна,

*викладач кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету Харківського національного
університету ім. В. Н. Каразіна*

Система національного законодавства імперативно визначає великий перелік управлінських завдань і заходів, проведення яких покладається на органи виконавчої влади в цілях побудови основ інформаційного суспільства. При цьому доцільно акцентувати увагу, що як в Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 09. 01. 2007 р. № 537-V, так і в Розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні» від 15. 05. 2013 р. № 386-р [1; 2] предметно ці завдання не групуються, а систематизуються у блоки в залежності від шкали пріоритетності цілей побудови інформаційного суспільства. Узагальнюючи положення згаданих вище актів, пропонуємо власний варіант класифікації завдань і заходів, які покладаються на систему органів виконавчої влади України з метою реалізації політики побудови інформаційного суспільства. В якості критерію класифікації ми виберемо сферу (галузь) управлінської діяльності органів виконавчої влади. Отже, в залежності від сфери (галузі) державного управління органи виконавчої влади України виконують такі управлінські завдання:

1) У сфері науки, освіти і культури:

- проведення роботи над створенням і вдосконаленням системи освіти, орієнтованої на використання новітніх ІКТ у процесі формування всебічно розвиненої особистості, забезпечення безперервності такого навчання;
- забезпечення поступової інформатизації системи освіти, з метою задоволення освітніх інформаційних і комунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу;
- формування і впровадження інформаційного освітнього середовища в системі загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти;

- розроблення індивідуальних модульних навчальних програм різних рівнів складності залежно від конкретних потреб, а також випуск електронних підручників та енциклопедій;
- розробка заходів, спрямованих на збереження культурної спадщини України шляхом документування інформації про об'єкти культурної спадщини на цифрових носіях, забезпечення накопичення та збереження електронних документів та електронних інформаційних ресурсів;
- сприяння у розробці заходів, спрямованих на організацію і проведення конференцій, форумів, семінарів, засідань за круглим столом, сприяння залученню засобів масової інформації, використання нових медіа-ресурсів, створення та підтримки інформаційних веб-сайтів, видання та розповсюдження буклетів, брошур, книг, у тому числі на електронних носіях;
- розробка найбільш практичних моделей впровадження національних інформаційних ресурсів в економічній, виробничій, науково-технічній, соціальній, національно-культурній сферах;
- розробка і реалізація спеціальних заходів, спрямованих на забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності населення як основи розвитку інформаційного суспільства та сприяння розвитку людського потенціалу, організацію допомоги пенсіонерам, малозабезпеченим та людям, які потребують соціальної допомоги та реабілітації;
- організація української лінгвістичної системи та українського лінгвістичного порталу в мережі Інтернет;
- сприяння науково-прикладних досліджень у галузі ІКТ.

2) У сфері нормопроектної діяльності:

- проводити роботу, спрямовану на удосконалення нормативно-правової бази з питань забезпечення розвитку інформаційної сфери та інформаційних правовідносин;
- розробляти пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правової бази забезпечення інформаційної безпеки, зокрема захисту інформаційних ресурсів, протидії комп'ютерній злочинності, збереження персональних даних, а також правоохоронної діяльності в інформаційній сфері;
- координувати хід роботи над удосконаленням концепції інформаційного законодавства України, яка буде регулювати перебіг більшості найбільш важливих інформаційних процесів, що відображають стан розвитку інформаційного суспільства в Україні;

- розробляти і впроваджувати заходи, спрямовані на адаптацію інформаційного законодавства України до європейських стандартів.

3) У сфері здійснення державного контролю:

- вести постійну роботу над удосконаленням інституційного механізму контролю за виконанням пріоритетних завдань побудови інформаційного суспільства;
- здійснювати моніторинг послідовності та ефективності реалізації політики у сфері формування інформаційного суспільства на місцях;
- вести роботу по залученню до контролю за реалізацією політики розвитку інформаційного суспільства неурядових організацій, незалежних експертів та інших суб'єктів;
- здійснювати контроль і нагляд за доступністю механізму реалізації конституційного права громадян на інформацію і на доступ до публічної інформації.

4) У сфері управління економікою, впровадження інновацій, залучення інвестицій та розвитку інфраструктури:

- сприяти розвитку електронної економіки та електронної комерції як найбільш динамічних форм виробництва, розповсюдження, реалізації і споживання товарів і послуг;
- реалізовувати системні державні рішення, спрямовані на стимулювання створення національних інноваційних структур у вигляді технопарків, наукових центрів і об'єднань з метою розробки конкурентоспроможних вітчизняних ІКТ;
- розробляти механізми гармонізації державних і приватних бізнес-проектів з розвитку інформаційного суспільства;
- організаційно сприяти розвитку високоінтелектуальних сфер праці з метою підвищення експортного потенціалу ІКТ-індустрії;
- формувати позитивні умови для залучення приватного сектора економіки до роботи, пов'язаної із забезпеченням і впровадженням ІКТ у всіх сферах життя з метою удосконалення якості комунікативних послуг;
- сприяти розвитку загальнонаціональної, галузевих і регіональних інформаційних систем, мереж та електронних ресурсів, інформаційно-аналітичних систем органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

- створити в усіх населених пунктах України можливості для доступу до мережі Інтернет, у тому числі шляхом розбудови мережі пунктів колективного доступу;

- розробити заходи, спрямовані на прискорення проведення конверсії радіочастотного ресурсу на користь цивільних користувачів.

5) У сфері формування громадянського суспільства:

- розвивати основи електронної демократії¹;
- розробляти і впроваджувати на національному та місцевому рівнях механізми ефективної участі громадськості в контролі за реалізацією пріоритетів побудови інформаційного суспільства;

- забезпечувати відкритість інформації про діяльність державних органів і органів місцевого самоврядування;

- стимулювати організації громадської дискусії щодо засад формування інформаційного суспільства в Україні з метою доведення до відома населення результатів роботи органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо сутності і цілях розвитку інформаційного суспільства як визначально-го чинника економічного і суспільного розвитку України в історичній перспективі;

- організовувати управлінське забезпечення можливості безпосередньої участі як інститутів громадянського суспільства, так і окремих громадян у процесах підготовки і проведення експертизи проектів актів законодавства, здійснення контролю за результативністю та ефективністю діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

6) У сфері захисту інформації:

- розробляти заходи, спрямовані на підвищення рівня координації діяльності державних органів щодо виявлення, оцінки і прогнозування загроз інформаційній безпеці, запобігання таким загрозам та забезпечення своєчасної ліквідації їх наслідків;

- вести постійну роботу з виявлення потенційних загроз національній безпеці, пов'язаних з активним використанням

Інтернету та мобільного зв'язку з метою протидії пропаганді протиправної діяльності;

- забезпечувати безпеку інформаційно-телекомунікаційних систем органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інформаційно-телекомунікаційних систем, які функціонують в інтересах управління державою, забезпечення обороноздатності та безпеки держави;

- забезпечувати охорону інформації кредитно-банківських структур, систем управління об'єктами виробничої інфраструктури;

- розробляти нові форми і методи зменшення ступеня застосування ІКТ для вчинення злочинів, зокрема крадіжок, вимагань, шахрайства;

- забезпечувати цілісність, доступність та конфіденційність інформаційних ресурсів України, які створюють умови для розвитку кожної конкретної особистості, стійкого функціонування суспільства і держави, захисту персональних даних та інформації, яка знаходиться у віданні фізичних, юридичних осіб і держави від зовнішніх і внутрішніх інформаційних загроз, зокрема шляхом протидії комп'ютерним злочинам. Зазначимо, що захист інформації буде ефективним, а заходи щодо її захисту будуть відповідати основам правової держави тільки в тому випадку, якщо органи виконавчої влади у процесі виконання виконавчорозпорядчої діяльності будуть чітко підкорятися закону [3, с. 192]. Це виключає можливість зловживання владою і гарантує повне дотримання законних інтересів суспільства та кожного користувача інформаційними ресурсами.

7) У сфері міжнародного співробітництва:

- забезпечення участі державних органів у міжнародному інформаційному обміні;

- розробка заходів, спрямованих на створення системи міжнародної інформаційної безпеки;

- постійне удосконалення механізму взаємодії спеціально уповноважених державних органів України та іноземних держав у сфері запобігання, виявлення, припинення та ліквідації наслідків використання інформаційно-комунікаційних технологій у терористичних та інших протиправних цілях;

- забезпечення участі України в міжнародних дослідницьких проектах з основних напрямів розвитку науки, технологій і техніки;

¹ Електронна демократія – форма суспільних відносин, за якої громадяни і організації залучаються до формування державних структур та державного управління, а також до місцевого самоврядування шляхом широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій – авт.

– участь у розробці міжнародних стандартів у сфері інформаційних і телекомунікаційних технологій, гармонізація національної системи стандартів та сертифікації у цій сфері у відповідність з кращим міжнародним досвідом.

Наведені напрями діяльності органів виконавчої влади органічно пов'язані між собою, а отже, повинні враховуватися і реалізовуватися в комплексі. Вони виступають певним мінімумом, виконання якого може гарантувати успіх розвитку інформаційного суспільства та спрямувати державу по інноваційному шляху розвитку [4, с. 560].

Список використаних джерел:

1. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки: Закон України № 537-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – ст. 102.
2. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 р. № 386-р // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>
3. Приватне життя і поліція. Концептуальні підходи. Теорія та практика / [Ю. М. Грошевий, Т. Вюнтергербер, Ю. С. Шемшученко]: за ред. Ю. І. Римаренко. – К.: КНТ, 2006. – 740 с.
4. Смирнов А. А. Пріоритети державної інформаційної політики / А. А. Смирнов // Держава в мінливому світі: матеріали VI Міжнародної школи-практикуму молодих вчених-юристів (Москва, 26–28 травня 2011 р.) / відп. редактор В. І. Лафитский. – М: Інститут законодавства і порівняльного правознавства при Уряді. РФ, 2012. – С. 554–561.

РОЛЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА В ОХОРОНІ СЕЛЕКЦІЙНИХ ДОСЯГНЕНЬ У РОСЛИННИЦТВІ УКРАЇНИ

САВІЦЬКА Вікторія Валентинівна,
аспірант Київського національного
університету ім. Т. Шевченка

Відносини у сфері селекційних досягнень у рослинництві регулюються нормами багатьох галузей права, однак тільки адміністративне право, притаманними йому правовими засобами, впорядковує певну частину відносин у сфері селекційних досягнень у рослинництві, надаючи їм організаційного змісту. Цілком усвідомлюємо, що механізм правового регулювання суб'єктивних прав інтелектуальної діяльності і власності взагалі, ґрунтується в проблемі їх галузевої приналежності, проте, у сфері охорони об'єктів права інтелектуальної власності існує певне співвідношення між публічними і приватними інтересами, незважаючи на те, що ці інтереси можуть не співпадати. І головне тут полягає в тому, що приватні інтереси покликані задовольнити суб'єктивні права суб'єктів права інтелектуальної власності на належні їм об'єкти права інтелектуальної власності, зокрема ст. 1 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» до таких відносить автора сорту (селекціонера), володільця патенту, власника майнового права інтелектуальної власності на поширення сорту, а публічні інтереси повинні задовольняти інтереси суспільства. Наприклад, згідно пункту 3 ст. 43 Закону «Про охорону прав на сорти рослин», Кабінет Міністрів України може видати на строк до чотирьох років примусову ліцензію визначеній ним особі з мотивів надзвичайної суспільної необхідності та за умови воєнного чи надзвичайного стану з виплатою відповідної компенсації володільцю патенту. При цьому Кабінет Міністрів України може вимагати від володільця патенту надати на прийнятних фінансових умовах у розпорядження ліцензіата матеріал для розмноження сорту в обсягах, достатніх для належного здійснення прав, наданих примусовою ліцензією.

На відміну від публічного інтересу, приватний інтерес власника існує самостійно і може бути реалізований його носієм на

свій погляд. Але при цьому він не абсолютно вільний: визначення міри економічної свободи, міри дозволеності також становить зміст публічного інтересу, оскільки реалізація приватного інтересу не повинна порушувати інтересів суспільства [1, с. 96].

Незважаючи на те, що у сфері селекційних досягнень у рослинництві превалюють норми приватного права, слід підкреслити, що приватне право є складовою частиною національної системи права і знаходиться у тісному взаємозв'язку з іншими галузями права, зокрема, із адміністративним.

Найбільший прояв адміністративне право дістає у застосуванні імперативних методів регулювання суспільних відносин. Наприклад, ст. 51–2 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачає адміністративну відповідальність за незаконне використання сорту рослин.

Характерну рису змісту правовідносин інтелектуальної власності становлять немайнові та майнові права інтелектуальної власності. При дослідженні об'єкта адміністративно-правової охорони та захисту селекційних досягнень у рослинництві, як об'єкта адміністративно-правового протиправного посягання, слід підкреслити, що такі посягання, як правило, пов'язані із майновими правопорушеннями, що знайшли свою охорону за допомогою адміністративно-правових норм. Одним із майнових прав інтелектуальної власності є право власника сорту рослин перешкоджати неправомірному використанню сорту рослин. Зовнішньо такі норми виражаються у чинному Кодексі України про адміністративні правопорушення і низці інших законів України, відповідно до яких особи, винні у вчиненні адміністративного правопорушення, притягуються до адміністративної відповідальності.

Оскільки адміністративно-правові норми та інші норми права охороняють право власності, в тому числі і селекційні досягнення у рослинництві, у цьому контексті є слушною думка Ю. П. Битяка, який зауважує: «Адміністративно-правовими засобами охороняються суспільні відносини, які регулюються нормами різних галузей права: адміністративного, цивільного, трудового, екологічного та ін.» [1, с. 164].

На відміну від чинного вітчизняного законодавства, термін «селекційні досягнення у рослинництві» вживається в законодавчих актах Російської Федерації та у спеціальній літера-

турі. Серед сучасних науковців найбільш послідовно пропагує цей термін О. В. Пічкур [2, с. 23].

На основі думок сучасних вчених, нормативно-правового регулювання селекційних досягнень у рослинництві, відзначимо найбільш типові ознаки селекційних досягнень у рослинництві:

- по-перше, селекція являє собою еволюцію рослин, що здійснюється творчою діяльністю селекціонера;
- по-друге, результатом діяльності селекціонера є рішення конкретної практичної задачі, що полягає у виведенні нового сорту рослини;
- по-третє, об'єктом селекційного досягнення в рослинництві є новий сорт;
- по-четверте, вони потребують постійної охорони, яка здійснюється за допомогою правових норм та організаційних форм.

При дослідженні ми не випадково акцентуємо свою увагу на адміністративно-правовій охороні селекційних досягнень у рослинництві, а не сортів рослин, як це задекларовано в Законі України «Про охорону прав на сорти рослин». Зважаючи на проблемні питання у сфері охорони селекційних досягнень у рослинництві, радикально вирішити деякі питання могло б прийняття, замість чинного Закону України «Про охорону прав на сорти рослин», нового Закону України «Про селекційні досягнення».

На сьогодні, селекційні досягнення у рослинництві України потребують єдиного законодавчого акта. З цього приводу ми підтримуємо думку науковців про необхідність прийняття Закону України «Про селекційні досягнення», який крім іншого, вирішив би питання забезпечення захисту прав та законних інтересів селекціонерів.

Водночас, адміністративно-правова охорона селекційних досягнень у сфері рослинництва неможлива без всього спектру правового регулювання, включаючи механізм правової охорони нових сортів рослин, пов'язаного із захистом прав та законних інтересів селекціонерів і власників сортів рослин. Тобто, у широкому значенні її слід розуміти як відносини всіх правових явищ, втілених у юридичні форми (закони, нормативно-правові акти, рішення органів публічної влади, здійснення експертизи тощо).

Проаналізувавши різні дефініції щодо визначення поняття «охорона» та «захист», надаємо авторське визначення понят-

тя «адміністративно-правова охорона селекційних досягнень у сфері рослинництва», під яким слід розуміти врегульовану сукупність адміністративно-правових норм, які імперативно встановлюють охорону та захист прав селекціонера та власника сорту рослин як об'єкта права інтелектуальної власності, визначають обсяг їх повноважень, підстави і умови припинення права власності на такий об'єкт.

Список використаних джерел:

1. Битяк Ю. П. Адміністративне право України: підручник / Ю. П. Битяк, В. В. Богуцький, В. М. Гарашук; за ред. Ю. П. Битяка. – Х.: Право, 2001. – 528 с.
2. Пічкур О. В. Правова охорона селекційних досягнень у рослинництві: [монографія] / О. В. Пічкур. – К.: ПП «Авокадо», 2006. – 804 с.

WPLYW ORGANIZACJI MIĘDZYNARODOWYCH NA ROZWYJ PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO

SIENKO Mateusz,

*magister, Phd student Wydział Prawa i
Administracji Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
w Lublinie*

SOĆKO Michał,

*magister, Phd student Wydział Prawa i
Administracji Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
w Lublinie*

Wśród podmiotów prawa międzynarodowego poza głównymi jego podmiotami, takimi jak państwa, wyróżnia się również organizacje międzynarodowe. Definiuje się je jako zrzeszenia państw lub osób prawnych bądź osób fizycznych z różnych krajów powołane do życia dla zrealizowania zadań określonych w statucie [2, s. 285]. Podstawowa rola organizacji międzynarodowych polega na wywieraniu wpływu na swe środowisko: postępowanie członków, stan i rozwój spraw należących do ich kompetencji.

W tym celu muszą one posiadać odrębną od sumy swych członków osobowość, co jest warunkiem posiadania przez każdą organizację podmiotowości prawnej. Organizacje takie posiadają również władzę wobec swych członków, tym większą, im bardziej decyzje, które podejmują, dotyczą żywotnych interesów państw członkowskich.

Podstawowym podziałem organizacji jest podział na organizacje rządowe oraz organizacje pozarządowe [2, s. 286–287]. Członkami organizacji rządowych są państwa, reprezentowane przez rządy lub pełnomocników rządowych. Z uwagi na to, że organizacje rządowe rozwijają działalność w sferze stosunków międzynarodowych, podstawy prawne ich działalności określa prawo międzynarodowe, dlatego powołanie do życia tych organizacji i przyjęcie statutu następuje w drodze zawarcia umowy międzynarodowej. Zadaniem organizacji międzynarodowych rządowych jest regulowanie działalności państw członkowskich w zakresie wspólnych interesów, kontrolowanie stanu faktycznego z ustalonymi normami i wzorcami oraz własna działalność organizacji w zakresie świadczenia różnych usług przy użyciu środków pozostających w ich dyspozycji.

Organizacje rządowe w swych stosunkach z państwami i innymi organizacjami rządowymi występują jako podmioty prawa międzynarodowego. Podmiotowość taka ma charakter ograniczony i nie może wykroczyć poza granice działalności opartej na umowach międzynarodowych. Określone organizacje rządowe otrzymały, na podstawie przyjętych statutów, szeroki zakres uprawnień. W szczególności można wskazać tutaj uprawnienia z zakresu zawierania umów w sprawie utrzymania pokoju międzynarodowego, lub umów celnych i handlowych z państwami członkowskimi lub państwami trzecimi.

Same organizacje międzynarodowe mogą zostać powołane do realizacji różnych celów, odmienne są również tryby i zakres ich działania. Podstawową formą działania, dającą się wyodrębnić wśród większości istniejących organizacji, jest podejmowanie decyzji w formie uchwał, bądź samych organizacji, bądź ich wyodrębnionych organów. Uchwały takie mogą odnosić zarówno do wewnętrznej struktury i funkcjonowania organizacji jak i do postępowania państwa poza organizacją międzynarodową. Mogą mieć charakter zarówno wiążący jak i występować w formie zaleceń lub rezolucji. Normy prawa międzynarodowego powstają w toku różnorodnych procesów, co powoduje zróżnicowanie form, w jakich one funkcjonują [4, s. 60].

Za pewien wyznacznik wskazujący, pod kątem formalnym, źródła prawa może posłużyć treść art. 38 Statutu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości. Przepis ten wskazuje, że źródłami prawa międzynaro-

dowego są źródła prawa wymienia: konwencje międzynarodowe, zwyczaj międzynarodowy, ogólne zasady prawa uznane przez narody cywilizowane. Pomocniczo, przy rozstrzyganiu przedstawionych zagadnień, Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości powinien również brać pod uwagę zapadłe orzeczenia sądowe oraz poglądy doktryny (art. 38 § 3 Statutu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości). Nie są to jednak obowiązujące i wiążące źródła prawa [6, s. 140]. Dodatkowo w doktrynie przyjmuje się, iż źródłami prawa są również akty jednostronne państw oraz wiążące uchwały organizacji międzynarodowych.

W tak przyjętym porządku norm prawa międzynarodowego, nie istnieje, hierarchia źródeł prawa w znaczeniu formalnym. W przypadku niezgodności bądź sprzeczności między różnymi źródłami stosuje się reguły kolizyjne inne, niż wskazana wyżej reguła hierarchiczna. Brak hierarchii nie oznacza, że w prawie międzynarodowym nie istnieje hierarchia norm. Niektóre normy prawa międzynarodowego są powszechnie uznane przez społeczność międzynarodową za normy o znaczeniu szczególnym, niezależnie od tego, z jakiego źródła wynikają. O znaczeniu danej normy nie decyduje w jakiego rodzaju formie została ona zapisana, ale wskazuje się na jej treść. Charakter norm prawa międzynarodowego, które powinny być bezwzględnie stosowane, odzwierciedla wartości szczególnie istotne dla całej społeczności międzynarodowej [1, s. 29].

Organizacje międzynarodowe działają głównie przez podejmowanie uchwał. Mogą się one odnosić zarówno do postępowania państwa poza organizacją międzynarodową, jak również do wewnętrznej struktury i funkcjonowania organizacji. Uchwały te mogą mieć charakter zarówno wiążący jak i występować w formie zaleceń lub propozycji. Uchwała organizacji międzynarodowej, na co wskazuje się w doktrynie, o ile spełnia określone warunki może zostać uznana za źródło prawa [3, s. 56–57]. Organizacje międzynarodowe posiadają, nadane mocą wyraźnego upoważnienia traktatowego, kompetencje do stanowienia wiążących aktów, zawierających normy generalne i abstrakcyjne, skierowanych do państw członkowskich [3, s. 56–57]. Nie jest wymagane, aby uchwały takie były skierowane bezpośrednio do państw członkowskich, gdyż do źródeł prawa zalicza się również uchwały tzw. prawa wewnętrznego, ponieważ również z tych uchwał pośrednio wynikają prawa i obowiązki dla państw [3, s. 59].

Pierwszy rodzaj aktów przyjmowanych przez organizacje międzynarodowe odnosi się do aktów regulujących ich wewnętrzne postępowanie. Pierwszym podstawowym aktem tego typu jest statut organizacji międzynarodowej, na podstawie którego prowadzi ona swoją działalność. Statut

taki przyjmowany jest w drodze uzgodnień pomiędzy wszystkimi zainteresowanymi podmiotami, które zamierzają powołać daną organizację. W drugiej kolejności wyróżnić należy różnego rodzaju akty wewnętrzne, regulujące wewnętrzną strukturę organizacji, tryb jej pracy i uprawnienia członków. Akty takie zazwyczaj powoływane są większością głosów członków takich organizacji. Przy ich podejmowaniu może być zastosowana zasada *contracting out*, wyrażająca się w upoważnieniu państwa, które głosowało przeciwko projektowi uchwały do oświadczenia wyłączającego stosownie tej uchwały przez dane państwo [7, s. 576]. Umożliwia to tworzenie zespołu norm zwłaszcza o charakterze technicznym i administracyjnym, bez narzucania państwom wbrew ich woli zobowiązań prawnych. W praktyce, tego typu uchwały zaczęły być traktowane jako uchwały prawotwórcze, których normy obowiązują państwa i mogą zostać wprowadzone w życie na podstawie resortowych narzędzi legislacyjnych [7, s. 576].

Drugim rodzajem przyjmowanych aktów, są uchwały i inne akty, które nakładają na podmioty prawa międzynarodowego określone prawa, obowiązki lub ustanawiają zasady postępowania przed organami międzynarodowymi. Odnosząc się do Organizacji Narodów Zjednoczonych należy wskazać, że już w art. 2 ust. 6 Karty Narodów Zjednoczonych znalazł się zapis, zgodnie z którym organizacja zapewni, by państwa które nie są jej członkami, postępowały zgodnie z zasadami określonymi w Karcie, w stopniu koniecznym dla utrzymania pokoju i bezpieczeństwa. Zapis taki wskazuje, że ONZ posiada uprawnienia do kształtowania praw i obowiązków nie tylko swoich członków, ale również podmiotów trzecich występujących na gruncie prawa międzynarodowego [2, s. 304].

Uczestnictwo organizacji międzynarodowych w tworzeniu prawa międzynarodowego przejawia się nie tylko w podejmowaniu uchwał o charakterze prawotwórczym, ale może przybrać inne postacie [4, s. 105]. Jedną z nich jest działanie wspólnie z innymi podmiotami prawa międzynarodowego, w efekcie którego powstaje nowa, obowiązująca norma prawna. Takie działania organizacji mogą przybrać różne formy – przygotowania projektu umowy lub uchwały, zaopiniowanie takiego projektu bądź też wprowadzeniu w nim określonych zmian lub poprawek [4, s. 105]. Innym rodzajem działalności organizacji jest zawieranie przez nie traktatów z innymi państwami lub innymi organizacjami, na podstawie których może nastąpić ukształtowanie lub rozwój prawa międzynarodowego. Wśród tego typu aktów wyróżnić można porozumienia zawierane przez ONZ z Organizacjami wyspecjalizowanymi, w zakresie w jaki ustalają one treść lub moc obowiązującą danej uchwały lub umowy międzynarodowej. Mogą one dotyczyć rów-

niez ustalenia, czy i w jakim zakresie dana norma obowiązuje w prawie międzynarodowym.

Udział organizacji międzynarodowych w procesie tworzenia prawa międzynarodowego znajduje również wyraz w uchwałach ich organów, zwłaszcza w zakresie uchwał przyjmowanych przez Zgromadzenie Ogólne ONZ. Dotyczy to przede wszystkim uchwał zatwierdzających projektowane teksty umów międzynarodowych oraz uchwał potwierdzających, interpretujących i rozwijających obowiązujące normy prawa międzynarodowego. W odniesieniu do uchwał Zgromadzenia Ogólnego ONZ, wskazać należy że przyjmują one niejednokrotnie postać proklamacji określonych zasad [1, s. 375]. Dopiero w miarę ich stosowania, a w szczególności dostosowywania określonych zachowań do ogłoszonych zasad lub dostosowywania prawa do warunków wskazanych w określonej uchwale, dochodzi do rozwinięcia i przyjęcia ogłoszonych zasad w formie umów międzynarodowych [1, s. 117–118]. Uchwały organizacji mogą ograniczać się do sformułowania lub powtórzenia określonych norm prawa zwyczajowego. Mogą również przyjąć formę rezolucji, w których organ danej organizacji międzynarodowej ustala jaka jest treść norm zwyczajowych wynikających z zasad ogólnych. Trzecią grupą, jaką można wyróżnić wśród uchwał prawodawczych organizacji międzynarodowych są uchwały, w których organizacja potwierdza lub wyjaśnia prawo międzynarodowe w sytuacjach, gdy jest ono niejasne lub wątpliwe.

Bibliografia:

1. Barcik J. Prawo międzynarodowe publiczne / J. Barcik, T. Srogosz. – Warszawa, 2007. – S. 29–375.
2. Bierzanek R. Prawo międzynarodowe publiczne / R. Bierzanek, J. Symonides. – Warszawa, 2005. – S. 285–304.
3. Buchowska N. Uchwały organizacji międzynarodowych jako źródło prawa międzynarodowego / N. Buchowska // Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny. – 2001. – № 3. – S. 56–59.
4. Góralczyk W. Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie / W. Góralczyk, S. Sawicki. – Warszawa, 2011. – S. 60–140.
5. Przyborowska-Klimczak A. Prawo międzynarodowe publiczne: wybór dokumentów / A. Przyborowska-Klimczak. – Lublin, 2008. – 521 s.
6. Rzeszutko-Piotrowska M. Miejsce uchwał prawotwórczych organizacji międzynarodowych w katalogi źródeł prawa międzynarodowego [w:] / M. Rzeszutko-Piotrowska. – Odpowiedzialność – przestrzeń lokalnego społeczeństwa obywatelskiego biznesu i polityki. – Opole, 2013. – S. 140.

7. Wasilkowski A. Uchwały prawotwórcze organizacji międzynarodowych a prawo polskie. Garść refleksji [w:] / A. Wasilkowski. – Prawo, instytucje i polityka w procesie globalizacji. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Symonidesowi. – Warszawa, 2003. – S. 576

ІННОВАЦІЙНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ У СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

СПІВАК Марина Вікторівна,

*к. ю. н., докторант Інституту держави
і права ім. В. М. Корецького Національної
академії наук України*

Необхідність здійснення інноваційних перетворень у системі охорони здоров'я в Україні зумовлюється її тривалою системною кризою, деструктивний характер якої вказує на неефективність державної соціальної та економічної політики у цій сфері, про що свідчить, зокрема: критична демографічна ситуація та незадовільний стан здоров'я громадян; погіршення рівня та якості життя соціально незахищених верств населення; поширення соціально небезпечних хвороб у суспільстві; зниження загального доступу до охорони здоров'я та якості надання медичної допомоги, а також виснаження ресурсної бази системи охорони здоров'я та її структурні диспропорції.

Ключовими проблемами, які заважають інноваційним перетворенням у системі охорони здоров'я, є: відсутність системного підходу, що забезпечує визначення пріоритетних напрямів розвитку охорони здоров'я, відсутність постійно діючої системи порівняльного аналізу зовнішніх змін та впливів на систему, моніторингу внутрішнього стану та перспектив розвитку системи охорони здоров'я, що вкрай ускладнює прийняття обґрунтованих і своєчасних управлінських рішень у цій сфері та зумовлює неефективність державної політики щодо її розвитку.

З точки зору Карамішева Д. В., загальна стратегія реформування системи охорони здоров'я полягає в її перетворенні

із соціально-витратної на соціально-інвестиційну, переході від екстенсивного до інтенсивного розвитку системи, від галузевого до міжгалузевого підходу до управління системою охорони здоров'я.

На думку науковця, управління системою охорони здоров'я необхідно розглядати як технологічний процес, з огляду на всю послідовність його стадій, спрямований на певні дії, які зрештою приведуть до досягнення бажаного результату. Технологія прямо впливає на реалізацію інноваційних процесів, визначаючи як загальний напрям дій, так і слугуючи вирішальним фактором їхнього регулювання [1].

Інноваційний процес – це процес перетворення наукового знання в інновацію, який можна представити як послідовність дій, у ході яких інновація перетворюється з ідеї у конкретний продукт, технологію і знаходить практичне застосування [2].

Нині йдеться вже не про доцільність чи можливість створення системи підтримки здоров'я, а про концептуальні основи, критерії, інструменти й механізми політики охорони здоров'я, яка в рамках нинішніх фінансових, структурних та інституційних обмежень була б спроможною забезпечити зростання показників рівня здоров'я, народжуваності та зниження показників смертності. На жаль, поки що основна маса фахових дискусій зосереджена навколо нагальних, проте тактичних проблем бюджетного розподілу, реформування системи охорони здоров'я, розподіл управлінських і кадрових функцій тощо. Власне інноваційна складова розвитку залишається переважно поза увагою фахового наукового аналізу.

Реформу охорони здоров'я потрібно здійснювати в комплексі з іншими, що стосуються децентралізації влади, адміністративною реформою тощо, бо, як вважає польський економіст Л. Бальцерович, Україна потребує саме комплексних реформ, які могли б перетворити державу в усіх напрямках. Згідно з офіційною статистикою, станом на 1 грудня 1991 року чисельність населення України становила 51 млн. 800 тис., тоді як 1 квітня 2014 року – 45 млн. 377 тис. За прогнозами Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, до 2050 року чисельність населення країни становитиме всього 36 млн. осіб, а за прогнозом ООН ще менше – 33 мільйони [3]. Тому сьогодні впровадження зарубіжного досвіду і здійснення інноваційних перетворень у

системі охорони здоров'я є вкрай необхідним. Адже здоров'я населення, якість його життя і благополуччя є в Україні національним пріоритетом. Здоров'я є непересічною цінністю, має важливе значення у житті кожної людини, становить ключовий аспект національної безпеки, визначає можливості досягнення індивідуального і суспільного добробуту та благополуччя, перспективи стійкого розвитку. В сучасних умовах вагомість здоров'я суттєво переосмислюється з урахуванням розуміння його як невід'ємного права людини, з точки зору існуючих загроз і викликів, зростаючих вимог до якості здоров'я, технологічних і фінансових можливостей його забезпечення.

Сьогодні система охорони здоров'я не задовольняє у повному обсязі потреби населення у доступній, високоякісній та ефективній медичній допомозі. Попередні реформи у сфері охорони здоров'я не дали бажаного результату через непослідовний, переважно фрагментарний характер, що не дозволило адаптувати систему медичної допомоги до ринкових відносин. Одночасне виконання значного числа державних цільових програм в охороні здоров'я призводило до розпорошеності ресурсів галузі.

Потребують вдосконалення організація та управління системою охорони здоров'я. Необхідним є забезпечення оптимізації та реструктуризації мережі закладів охорони здоров'я, пріоритетного розвитку первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини, розвитку екстреної медичної допомоги, формування мережі закладів реабілітаційної, паліативної допомоги, впровадження сучасних медичних технологій профілактики, діагностики, лікування та реабілітації, медичних стандартів, клінічних настанов, протоколів надання медичної допомоги.

Існує нагальна потреба у зміщенні акцентів з лікувальної роботи на профілактичну та в усуненні диспропорції в розвитку і наданні амбулаторно-поліклінічної та стаціонарної медичної допомоги.

Необхідним є поліпшення кадрового забезпечення охорони здоров'я, скорочення дефіциту медичних кадрів за рівнями організації медичної допомоги та окремими спеціальностями, дисбалансу їх розподілу, підвищення професійного рівня фахівців та рівня їх соціального захисту.

Вказані причини призводять до незадоволеності населення доступністю і якістю медичної допомоги, обмеження прин-

ципів соціальної рівності. Для оптимізації охорони здоров'я і досягнення рівня соціальних очікувань населення є необхідним впровадження комплексу заходів, які підвищують ефективність роботи усієї системи.

Соціально-економічний розвиток країни багато в чому визначається соціальними інноваціями, які є основним інструментом підвищення якості життя населення. У країні в даний час назріла необхідність підтримки соціальної інноваційної діяльності. Особливо актуальна їх роль у сфері охорони здоров'я, де склалася дуже несприятлива ситуація. Необхідно нагадати і про те, що освоєння і впровадження будь-якої інновації супроводжується ризиком, проте більш небезпечним є пасивне очікування стабілізації (ринкової, економічної, політичної тощо) ситуації. Ступінь ризику залежить від виду нововведень. Тому інноваційні впровадження у сфері охорони здоров'я повинні бути принципово побудовані на нових досягненнях науки і техніки.

Список використаних джерел:

1. Карамишев Д. В. Державне регулювання інноваційних процесів у системі охорони здоров'я: дис... д-ра наук держ. управління: 25.00.02 / Д. В. Карамишев. – Донецьк, 2007. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://disser.com.ua/content/252705.html>
2. Державне регулювання інноваційної діяльності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tc.nusta.com.ua/Kursi_2013/8_SQL/sqldk/01/tem
3. МОЗ знову наступає на старі граблі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gazeta.lviv.ua/health/2014/07/27/32699>

ZADANIA SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

STASIAK Paweł,
magister Uniwersytetu Łódzkiego
Wydziału Prawa i Administracji

Zastanawiając się nad problematyką zadań samorządu terytorialnego na wstępie należy odwołać się do art. 163 Konstytucji RP, który stanowi, iż «Samorząd terytorialny wykonuje zadania publiczne nie zastrzeżo-

ne przez Konstytucję lub ustawy dla organów innych władz publicznych». Przepis ten wskazuje tym samym na udział samorządu terytorialnego w wykonywaniu władzy w państwie [1, s. 342]. Uwidacznia się tutaj również rozdział zadań publicznych między różne organy władzy publicznej, wliczając w to podział zadań między różne szczeble samorządu terytorialnego. Ten rozdział zadań stanowi jedną z płaszczyzn funkcjonowania zasady pomocniczości {subsidiarności}, określonej w preambule konstytucji, której fundament zaczerpnięto z prawa europejskiego, gdzie jest ona przedstawiona i szeroko omówiona. Do zasady pomocniczości w owej płaszczyźnie, choć nie używa ona tego zwrotu odnosi się również Europejska Karta Samorządu Lokalnego, która w art. 4 ust. 2 i 3 wskazuje, iż «Społeczności lokalne mają - w zakresie określonym prawem – pełną swobodę działania w każdej sprawie, która nie jest wyłączona z ich kompetencji lub nie wchodzi w zakres kompetencji innych organów władzy. Generalnie odpowiedzialność za sprawy publiczne powinny ponosić przede wszystkim te organy władzy, które się znajdują najbliżej obywateli. Powierzając te funkcje innemu organowi władzy, należy uwzględnić zakres i charakter zadania oraz wymogi efektywności i gospodarności» [2, s. 91]. Zasada pomocniczości {subsidiarności}, jak już wcześniej wspomniałem, ma swój wyraz w rozdziale zadań w samorządzie terytorialnym pomiędzy zasadniczymi jednostkami podziału administracyjnego czyli gminą, powiatem oraz województwem. Polega ona na tym, iż samorzady na wyższych szczeblach podziału administracyjnego wykonują tylko takie zadania lokalne, z których załatwieniem gmina nie jest w stanie sobie sama poradzić. Precyzyjnie treść tej zasady określa art. 164 ust. 3 Konstytucji RP, który stanowi iż «Gmina wykonuje wszystkie zadania samorządu terytorialnego nie zastrzeżone dla innych jednostek samorządu terytorialnego» [1, s. 342]. Prawodawca określając w drodze ustawy zadania jednostek zasadniczego podziału terytorialnego na szczeblu gminy posłużył się zasadą domniemania zadań i kompetencji gminy, na szczeblu powiatu określił je za pomocą wyliczenia, a w województwie wskazał, iż są to zadania o charakterze wojewódzkim, które nie zostały przyznane organom administracji rządowej. W przypadku niejasności wynikających z wykonywaniem zadań przez gminę, czy też powiat, stosuje się zasadę domniemania kompetencji na rzecz gminy, w przypadku relacji gmina, powiat do województwa stosuje się zasadę nienaruszalności samodzielności gminy oraz powiatu. O zdaniach samorządu terytorialnego mówimy również jako o zadaniach lokalnych i regionalnych wyróżniając je ze względu na rozmiar, metody działania czy też typ adresata, do którego są skierowane. Zadania na szczeblu lokalnym skierowane

są bezpośrednio do członków społeczności lokalnych, natomiast na szczeblu regionalnym do różnych jednostek, struktur organizacyjnych, jak i również podmiotów gospodarczych. [1, s. 342]. Głównym rozróżnieniem prezentowanym w piśmiennictwie jest podział zadań samorządu terytorialnego na zadania własne oraz zadania zlecone. Kryterium, które pozwoliło dokonać tego rozróżnienia jest sposób wykonywania tych zadań. Przyjmując, iż zadanie czy też kompetencja ma być realizowana na terytorium całego kraju w sposób ściśle określony i sformalizowany to mamy do czynienia z zadaniami zleconymi [1, s. 342], natomiast gdy pozostawia się samorządowi względną samodzielność co do podejmowania i realizowania zadań to mamy do czynienia z zadaniami własnymi samorządu [3, s. 142]. Przy wykonywaniu zadań własnych samorząd działa we własnym imieniu i na własną odpowiedzialność, natomiast przy realizacji zadań zleconych działa w imieniu administracji rządowej, pozostawiając jej możliwość bezpośredniego ingerowania w kwestie wykonywania tych zadań [4, s. 295]. Powszechnie w doktrynie zgodne jest twierdzenie, iż organy administracji samorządowej mogą poprzez zadania zlecone w formie ustawy lub porozumienia wykonywać zadania administracji rządowej, natomiast przekazywania zadań z zakresu kompetencji administracji samorządowej na rzecz organów administracji rządowej jest nie do przyjęcia. Godziłoby w konstrukcję obecnego samorządu terytorialnego. Wskazany wyżej podział na zadania własne i zlecone ma swoje Konstytucyjne umocowanie, mianowicie odwołuje się do niego art. 166 ust. 1 «Zadania publiczne służące zaspokajaniu potrzeb wspólnoty samorządowej są wykonywane przez jednostkę samorządu terytorialnego jako zadania własne» oraz ustęp 2 tegoż przepisu, który wskazuje, że «Jeżeli wynika to z uzasadnionych potrzeb państwa, ustawa może zlecić jednostkom samorządu terytorialnego wykonywanie innych zadań publicznych. Ustawa określa tryb przekazywania i sposób wykonywania zadań zleconych». Kategorię zadań własnych i zadań zleconych spośród wszystkich ustaw samorządowych zawiera tylko ustawa o samorządzie gminnym, która wskazuje również, iż zadania zlecone powstają z mocy ustawy lub porozumienia z organami administracji rządowej [1, s. 343]. Choć ustawa o samorządzie powiatowym oraz wojewódzkim posługuje się pojęciem zadań z zakresu administracji rządowej, a nie zadaniem zleconym to można przyjąć iż są to terminy o tym samym znaczeniu [2, s. 93]. Możliwość zawierania porozumień dotyczących przekazywania zadań z zakresu administracji rządowej odnosi się jedynie do powiatów, gdyż jest ona w ustawie o samorządzie powiatowym wskazana. Nie ma natomiast takiej możliwości w ustawie o samorządzie wojewódzkim [1, s. 343].

Zadania gminy

Przedstawiając problematykę zadań gminy należy wskazać art. 6 ustawy o samorządzie gminnym, który stanowi, iż «do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, nie zastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów». Przepis ten ustala zasadę domniemania zadań oraz kompetencji we wszelkich sprawach publicznych o znaczeniu lokalnym na rzecz gminy [5, s. 34]. Domniemanie to określa tym samym zasady podziału zadań publicznych o charakterze lokalnym oraz pomaga rozstrzygać spory kompetencyjne wynikające w tej kwestii. Jak już wcześniej wskazywałem, na zadania gminy składają się zadania własne oraz zadania zlecone. Zadania własne najogólniej możemy określić jako zaspokajanie potrzeb członków wspólnoty zamieszkującej określony obszar [1, s. 344]. Artykuł 7 ustawy o samorządzie gminnym wskazuje natomiast już przykładowy zbiór zadań własnych gminy. Podążając za M. Mokrzcym oraz Z. Ofiarskim możemy je sklasyfikować w następujące rodzaje:

- infrastruktura techniczna (drogi, mosty, place, wodociągi, transport zbiorowy, zaopatrzenie w energię)
 - infrastruktura społeczna {szkolnictwo, ochrona zdrowia, pomoc społeczna, kultura}
 - porządek i bezpieczeństwo publiczne (ochrona spokoju publicznego, ochrona przeciwpożarowa, ochrona sanitarna)
 - ład przestrzenny i ekologiczny (gospodarka terenami, usuwanie nieczystości, ochrona środowiska) [6, s. 178].
- Ustawa o samorządzie gminnym wyróżnia również wśród zadań własnych zadania własne obowiązkowe, które są wskazane bezpośrednio w ustawie. Oprócz zadań własnych gmina wykonuje również zadania zlecone przez administrację rządową w drodze ustawy, bądź porozumienia się z nią [1, s. 344]. Na ich realizację gmina otrzymuje z budżetu państwa dotację celową, które umożliwiają pełną i terminową realizację zleconych zadań [6, s. 179]. Rozpatrując zadania jednostek samorządu terytorialnego nie należy również zapominać o ich działalności gospodarczej, którą w określonym zakresie mogą wykonywać. Do ich przedstawienia konieczne jest scharakteryzowanie zwrotu zadania o charakterze użyteczności publicznej. Wedle art. 7 ust. 1 zadania użyteczności publicznej są określane jako «zadania własne gminy», których celem jak wynika z art. 9 ust. 4 jest bieżące i nieprzerwane zaspokajanie zbiorowych potrzeb ludności w drodze świadczenia usług powszechnie dostępnych». Gmina może prowadzić działalność gospodarczą w sferze zadań użyteczności publicznej lub poza nią [2, s. 96]. Wykonując zadania użyteczności publicznej gmina może prowadzić bezpośrednią działalność go-

spodarczą. Jeżeli natomiast chce ją wykonywać poza nią to muszą być spełnione przesłanki wskazane w ustawie o gospodarce komunalnej w art. 10 ust. 1–3 określające, iż:

1) poza sferą użyteczności publicznej gmina może tworzyć spółki prawa handlowego i przystępować do nich, jeżeli spełniane zostaną następujące warunki:

- istnieją niezaspokojone potrzeby wspólnoty samorządowej na tym rynku lokalnym

- występujące w gminie bezrobocie w znacznym stopniu wpływa ujemnie na poziom życia wspólnoty samorządowej, a zastosowanie innych działań i wynikających z obowiązujących przepisów środków prawnych nie doprowadziło do aktywizacji gospodarczej, a w szczególności do znacznego ożywienia rynku lokalnego lub trwałego ograniczenia bezrobocia (art. 10 ust. 1)

2) poza tą sferą gmina może tworzyć spółki prawa handlowego i przystępować do nich również wówczas, jeżeli zbycie składnika mienia gminnego mogącego stanowić wkład niepieniężny Gminy do spółki albo też rozporządzenie nim w inny sposób spowoduje dla gminy poważną stratę majątkową (art. 10 ust. 2)

3) wskazane powyżej ograniczenia w ust 1 i 2 nie mają zastosowania do posiadania przez gminę akcji lub udziałów spółek zajmujących się czynnościami bankowymi, ubezpieczeniowymi oraz działalnością doradczą, promocyjną, edukacyjną, wydawniczą na rzecz samorządu terytorialnego, a także innych ważnych dla rozwoju gminy» [1, s. 349].

Zadania powiatu

Wskazując zadania powiatu należy uszeregować je w trzy zasadnicze grupy zadań [6, s. 182]. Pierwsza z nich będzie dotyczyć zadań powiatu określanych mianem zadań własnych. Druga będzie się odwoływać do zadań z zakresu administracji rządowej, natomiast trzecia do realizowania wskazanych w ustawach kompetencji dotyczących kierowników powiatowych służb inspekcji i straży. Jeżeli chodzi o zadania własne samorządu powiatowego to ich formuła jest identyczna z zadaniami własnymi gminy, czyli powiaty wykonują owe zadania we własnym imieniu i na własną odpowiedzialność [6, s. 182]. Zasada domniemania kompetencji, która występowała w gminie w powiecie została zastąpiona stwierdzeniem zawartym w art. 4 ustawy o samorządzie powiatowym określającym, iż «powiat wykonuje określone ustawami zadania publiczne o charakterze ponadgminnym w zakresie enumeratywnie wymienionym» [6, s. 182]. Można je przedstawić poprzez następujący podział spraw związanych z:

- szeroko pojętą sferą socjalną (edukacja publiczna, pomoc społeczna, polityka prorodzinna, promocja i ochrona zdrowia, pomoc osobom niepełnosprawnym, współpraca z organizacjami pozarządowymi)

- reglamentowaniem warunków życia korporacji powiatowej (m. in. zagospodarowanie przestrzenne, nadzór budowlany, geodezja, kartografia i katastry nieruchomości, gospodarka nieruchomościami, rolnictwo, leśnictwo, rybactwo śródlądowe, turystyka, przeciwdziałanie bezrobociu)

- powiatową infrastrukturą techniczną (transport i drogi publiczne, promocja powiatu, obronność)

- ochroną przyrody i ekologii (gospodarka wodna, ochrona środowiska i przyrody)

- ochroną porządku i bezpieczeństwa (porządek publiczny, bezpieczeństwo obywateli, ochrona przeciw powodziowa, przeciwpożarowa) [6, s. 182].

Przedstawione zadania powiatu mają charakter uzupełniający w stosunku do zadań gmin i nie mogą ich naruszać. Powiat może więc wykonywać te zadania, których gmina nie może zrealizować ze względu na ich ponadgminny charakter, a które zarazem są bezpośrednio wskazane w ustawie [7, s. 213]. Wobec tego samorząd gminny wraz z samorządem powiatowym realizuje całość zadań publicznych określanych mianem lokalnych. Jeżeli chodzi o zadania z zakresu administracji rządowej to mogą one zostać przekazane powiatowi w drodze ustawy bądź też porozumienia z organem administracji rządowej i są one realizowane na tych samych zasadach co zadania zlecone w gminie. Trzecią grupą zadań powiatu jak już wcześniej wspominałem stanowią kompetencje i zadania powiatowych służb inspekcji i straży. Nie oznacza to natomiast, iż kompetencje kierowników i zadaniami powiatowych służb inspekcji i straży są zadaniami powiatu. Nie istnieją w prawie również możliwości przejęcia przez starostę ich zadań. Do powiatu należy wyłącznie zapewnienie oraz umożliwienie wykonywania im ustawowo przyznanych kompetencji [1, s. 345]. Wśród zadań powiatu należy również wspomnieć o jego działalności gospodarczej, która jest tylko możliwa w sferze zadań użyteczności publicznej. Artykuł 6 ust. 2 ustawy powiatowej wyraźnie o tym świadczy wskazując, iż «powiat nie może prowadzić działalności gospodarczej wykraczającej poza zadania o charakterze użyteczności publicznej».

Zadania województwa

Województwo jako największa jednostka samorządu terytorialnego zostało również wyposażone przez ustawodawcę w szereg kompetencji i zadań. Artykuł 14 ust. 1 ustawy o samorządzie wojewódzkim stanowi, iż «samo-

rząd województwa wykonuje zadania o charakterze wojewódzkim określone ustawami» wskazując pewien przykładowy katalog jego zadań [2, s. 102]. Ustawodawca wskazuje także art. 3 ust. 2, w którym to stwierdza się, iż «do zakresu działania samorządu województwa należy wykonywanie zadań publicznych o charakterze wojewódzkim, nie zastrzeżone ustawami na rzecz organów administracji rządowej» [8, s. 53]. Przepisy te mają na celu podkreślenie faktu, iż województwo realizuje zadania publiczne o charakterze regionalnym, które nie należą do kompetencji organów administracji rządowej. Organy województwa nie mogą również naruszać samodzielności, w którą są wyposażone gmina oraz powiat, gdyż nie są w stosunku do nich organami nadzoru czy też kontroli, ani również organami wyższego stopnia w postępowaniu administracyjnym. Ustawodawca szczególnie akcentuje tutaj zadania o charakterze wojewódzkim wskazując tym samym na ich regionalny charakter, dostosowując strukturę samorządu województwa do wymogów europejskich [6, s. 199]. Godnym przytoczenia jest stwierdzenie jednego z współautorów ustawy wojewódzkiej z 1998 r., który pisze iż «zadania regionalne powinny pełnić «funkcję bardziej cywilizacyjną niż policyjno-prawną, bardziej rozwojową niż świadcząca, bardziej ekonomiczną niż administracyjną, stosując raczej mechanikę działania kontraktualnego i negocjacyjnego, niż władczą, zakładającą stosowanie przymusu administracyjnego. [...] O ile zatem dla systemu lokalnego głównym pojęciem i osią działania jest jednostka [obywatel], o tyle w układzie regionalnym centralną funkcję spełnia pojęcie przedsiębiorcy czy szerzej gospodarki» [6, s. 199]. Głównym i zarazem podstawowym zadaniem samorządu województwa jest określenie strategii rozwoju województwa oraz prowadzenie polityki rozwoju województwa. Na strategię rozwoju województwa składają się m. in. takie działania jak: pobudzenie, promowanie, wspieranie działalności gospodarczej, konkurencyjności, innowacyjności gospodarczej, pielęgnowanie polskości, kultury, tradycji narodowych, ochrona przyrody oraz utrzymywanie ładu przestrzennego. Według ustawy wojewódzkiej poprzez prowadzenie polityki rozwoju województwa rozumiemy m. in.: tworzenie warunków rozwoju gospodarczego, w tym pobudzanie rynku pracy, rozbudowa wojewódzkiej infrastruktury społecznej i technicznej, działania związane z podwyższaniem poziomu wykształcenia wśród mieszkańców, pozyskiwanie środków publicznych oraz prywatnych na realizację zadań z zakresu użyteczności publicznej, promowanie walorów i możliwości rozwojowych województwa. Realizowanie owych strategii rozwoju województwa odbywa się poprzez programy wojewódzkie. Na realizację zadań zawartych w programie województwa województwo może występować o środki ze skarbu państwa [6, s. 201].

Szczególną rolę wśród zadań województwa stanowi współpraca międzynarodowa, której jest poświęcony cały 6 rozdział ustawy wojewódzkiej. Ma to związek z transgranicznym pojmowaniem regionu w Europie, polegającym na szerokiej współpracy regionów z całej Unii Europejskiej. Ustawa w art. 75 nakłada na sejmik obowiązek uchwalenia «priorytetów współpracy zagranicznej województwa» a jednocześnie nakazuje, aby owa współpraca odbywała się zgodnie z prawem wewnętrznym, polityką zagraniczną państwa, jego międzynarodowymi zobowiązaniami w granicach zadań i kompetencji województwa. Przedstawiając zadania samorządu wojewódzkiego oraz wskazując zarazem na ich regionalny charakter należy również zaznaczyć, iż po części są one podobne do tych, które wykonują jednostki samorządu lokalnego [6, s. 201]. Możemy tu wskazać takie sprawy jak:

- regionalne zadania z zakresu sfery socjalnej (dotyczące m. in.: edukacji w tym szkolnictwa wyższego, ochrony zdrowia, kultury, sztuki oraz jej ochrony, pomocy społecznej, prowadzenie różnego rodzaju programów profilaktycznych np. rozwiązywania problemów alkoholowych [6, s. 201]. „, przeciwdziałaniu bezrobociu i wspieranie zatrudnienia, pomoc oraz wspieranie osób niepełnosprawnych)
- regionalne zadania z zakresu gospodarki przestrzennej oraz ochrony środowiska (dotyczące m. in.: przyjmowania planu zagospodarowania przestrzennego, gospodarki wodnej, ochrony gruntów rolnych i leśnych, ochrony zwierząt)
- regionalne zadania z zakresu transportu oraz infrastruktury technicznej (dotyczące m. in.: zarządu drogami wojewódzkimi, opiniuje projekty likwidacji wojewódzkich linii kolejowych, koordynuje rozkłady jazdy przewoźników zarobkowych) [1, s. 347].

Samorząd województwa może wykonywać również zadania z zakresu administracji rządowej, które mogą mu być powierzone wyłącznie w drodze ustawy gdyż ustawa wojewódzka nie przewiduje możliwości porozumienia w tej kwestii samorządu z organami administracji rządowej, tak jak to dzieje się w przypadku gminy czy powiatu. Przy rozpatrywaniu zadań samorządu województwa należy również przedstawić jego działalność gospodarczą. Odwołuje się do niej art. 13 ustawy wojewódzkiej wskazując, iż może województwo może tworzyć i przystępować do spółek z ograniczoną odpowiedzialnością i akcyjnych w zakresie użyteczności publicznej bez innego ograniczenia niż związanego z realizacją własnych zadań. Poza tą sferą może przystępować do spółek tylko po spełnieniu którejś ze wskazanych przesłanek art. 13 ust. 2 mianowicie: «jeżeli działalność spółki polega na wykonywaniu czynności promocyjnych, edukacyjnych i wydawniczych służących rozwojowi województwa» [1, s. 349].

Bibliografia:

1. Jaworska-Dębska B., Zadania samorządu terytorialnego, [w:] Duniewska Z., B. Jaworska-Dębska, R. Michalska-Badziak, E. Olejniczak-Szałowska, M. Stahl; Prawo administracyjne, pojęcia, instytucje, zasady w teorii i orzecznictwie, Warszawa 2004. – S. 342–349.
2. Izdebski H.; Samorząd terytorialny. Podstawy ustroju i działalności, Lexis Nexis 2001. – S. 91–102.
3. Niewiadomski Z.; Podmioty administrujące, [w:] Z. Cieślak, J. Lipowicz, G. Szpor, Prawo administracyjne, Warszawa 2007. – S. 142
4. Niewiadomski Z., Zadania samorządu terytorialnego na przykładzie planowania przestrzennego, [w:] A. Piekara, Z. Niewiadomski; Samorząd terytorialny. Zagadnienia prawne i administracyjne, Warszawa 1998. – S. 295.
5. Olejniczak-Szałowska E.; Struktura i zadania samorządu terytorialnego w RP, [w:] M. Stahl, Samorząd terytorialny. Podstawowe zagadnienia, Warszawa 1994. – S. 34.
6. Kalina S., Zadania, funkcje i kompetencje organów administracji lokalnej, [w:] Ofiarski Z., M. Mokrzy; Prawo samorządu terytorialnego, Szczecin 1999. – S. 178–201.
7. Ura E., E. Ura; Prawo administracyjne, Warszawa 2008. – S. 213.
8. Wyporska J.; Zadania jednostek samorządu terytorialnego, [w:] J. P. Tarno, M. Sieniuc, J. Sulimierski, Wyporska J, Samorząd terytorialny w Polsce, Warszawa 2004. – S. 53.

ПРОТИДІЯ ПОДАТКОВИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ: ПРОБЛЕМИ ТЕРМІНОЛОГІЇ

ХАНДУСЕНКО Дмитро Ігорович,
*здобувач Національного університету
ДПС України*

Сьогодні у науці адміністративного права наявний широкий підхід до протидії, який містить як комплекс заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням, так і припинення цих правопорушень у разі вчинення та притягнення правопорушних

квів до відповідальності. Так, наприклад, Д. І. Минюк вважає, що протидія правопорушенням, що вчиняються у сфері зовнішньоекономічної діяльності, – це комплекс правових та організаційних заходів, які вживаються контролюючими і правоохоронними органами з метою недопущення вчинення протиправних дій у сфері здійснення ЗЕД, а якщо вони вчиняються, то запобігають їх розвитку шляхом припинення, а також виявлення осіб, що їх вчинили, і притягнення їх до відповідальності [1, с. 57].

Аналіз запропонованого визначення дозволяє говорити про те, що на думку Д. І. Минюка, протидія правопорушенням полягає у їх запобіганні, тобто профілактиці. Водночас, якщо правопорушення вже вчинено і триває, протидія проявляється у припиненні його розвитку. З огляду на досліджувані категорії «профілактика», «протидія», «запобігання», на нашу думку, припинення правопорушення можна інтерпретувати тільки як протидію йому. Це означає, що запропоноване визначення поняття містить тавтологію у своєму змісті. З огляду на викладене вище, на нашу думку, такий підхід до визначення поняття «протидія» не зовсім коректний.

Так, М. І. Мельник вважає, що категорія «протидія» може розглядатися як у широкому, так і у вузькому аспектах. Досліджуючи питання боротьби з корупцією, він визначає поняття «протидія корупції» в широкому аспекті як будь-яку діяльність у сфері соціального управління, що спрямована на зменшення можливостей для корумпування суспільних відносин, забезпечення верховенства права, реалізацію інших принципів права, сприяння розвитку демократичного суспільства та утвердження правової держави. У вузькому аспекті, на думку науковця, – це система заходів політичного, правового, організаційно-управлінського, ідеологічного, соціально-психологічного характеру, спрямованих на зменшення її обсягів, зміну характеру корупційних проявів, збільшення ризику для корупціонерів, усунення соціальних передумов корупції, причин та умов корупційних діянь, виявлення, припинення та розслідування проявів корупції, притягнення осіб, винних у вчиненні корупційних правопорушень, до юридичної відповідальності, поновлення прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, усунення наслідків корупційних діянь [2]. У кримінології також є вузький підхід до вказаної категорії: так, на думку О. М. Бандурки і

Л. М. Давиденка, поняття «протидія злочинності» охоплює як боротьбу зі злочинністю в кримінально-правовому аспекті, так і боротьбу щодо її попередження [3, с. 13].

Разом з тим, виходячи із конструкції терміна «протидія» в семантичному аспекті, більш коректним нам уявляється другий підхід, прихильники якого вважають, що заходи протидії вживаються, коли злочин чи адміністративний делікт вже вчинено. Не виняток і група злочинів у сфері податкових правовідносин.

Так, наприклад, відповідно до ст. 165–5 Кодексу України про адміністративні правопорушення для протидії зберігання або транспортування алкогольних напоїв чи тютюнових виробів, на яких немає належним чином розміщених марок акцизного збору, яка знаходить свій зовнішній вираз у здійсненні конфіскації таких алкогольних напоїв або тютюнових виробів, а також накладенні відповідного штрафу уповноваженими посадовими особами, необхідним є наявність складу адміністративного правопорушення – винної умисної чи необережної дії або бездіяльності, що посягає на суспільні відносини, які охороняються державою, за які визначається вид та міра відповідальності.

Водночас у законодавстві України вживається поняття «боротьба». Так, відповідно до п. 1.17 ст. 19–1 Податкового кодексу України, контролюючі органи проводять роботу щодо боротьби з незаконним виробництвом, переміщенням, обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів.

На нашу думку, слід погодитися з позицією щодо необхідності вживання саме терміна «протидія», оскільки в тлумаченні терміну «боротьба» простежується чітка абсолютність сторін за формулою або перемога, або поразка. Водночас подолання негативних проявів правопорушень, а також їх наслідків вимагає налагодження та здійснення постійного процесу пристосування в умовах протидії їм. Тому вживання терміну «протидія» здається більш точним та універсальним, особливо на фоні постійних змін у злочинному світі, які проявляються у нових способах та ідеях вчинення протиправних діянь.

Говорячи про категорію профілактики, І. Комарницька стверджує, що це система адміністративно-правових заходів із мінімізації або нейтралізації впливу діянь, що породжують адміністративні правопорушення в сфері власності та застосування у зв'язку з цим ефективних засобів впливу на правопорушника. Реалізація

вказаного значною мірою залежить від формування та злагодженої роботи суб'єктів профілактичної діяльності в цій сфері [4].

Визнання факту наявності правопорушника під час здійснення системи адміністративно-правових заходів із мінімізації або нейтралізації впливу діянь, що породжують адміністративні правопорушення, на нашу думку, свідчить про те, що І. Комарницька, говорячи про профілактику, визнає подію вчинення злочину або адміністративного делікту, що зводить нанівець реалізацію профілактичних заходів та розуміння категорії «профілактика».

Поділяючи думку А. П. Закалюка стосовно адміністративно-правових заходів профілактики [5], акцентуємо увагу на тому, що: по-перше, виділяючи їх якісну та кількісну складову, автор звертає увагу на їх реалізацію до моменту вчинення злочину чи адміністративного проступку; по-друге, проводить паралель між поняттями «профілактика» та «запобігання», оскільки вживає зазначені поняття по чергово, розкриваючи складові груп адміністративно-правових заходів профілактики.

Водночас у чинному законодавстві України вживається поняття «запобігання» правопорушенням.

Зокрема, відповідно до п. 1.16 ст. 19–1 Податкового кодексу України, контролюючі органи вживають заходи щодо запобігання та виявлення порушень законодавства у сфері виробництва та обігу спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів.

Зважаючи на етимологію понять «профілактика» і «запобігання», а також їх спільні ознаки, вважаємо зазначені правові категорії синонімами, тому їх вживання у науковій літературі, а також законодавстві України цілком допустиме і доречне. До ознак зазначених понять можна віднести те, що: 1) здійснюються до моменту вчинення злочину чи адміністративного делікту; 2) підвищують рівень правової свідомості та правової культури; 3) впливають на причини та умови, що можуть зумовити злочин чи адміністративний проступок; 4) безпосередньо впливають на кількість вчинених злочинів та правопорушень у державі, що виражається у показнику законності.

Отже, підсумовуючи викладене вище, на нашу думку, доцільним вбачається запропонувати внести зміни до чинних нормативно-правових актів стосовно заміни поняття «боротьба» в контексті протистояння негативним наслідкам діянь або без-

діяльності, що порушує встановлені державою правила поведінки, на поняття «протидія».

Список використаних джерел:

1. Минюк Д. Адміністративні засоби попередження правопорушень в сфері зовнішньоекономічної діяльності / Д. Минюк // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 10. – С. 56–59.
2. Мельник М. І. Суб'єкти та принципи протидії корупції / М. І. Мельник // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2002. – № 5. – http://mndc.naiu.kiev.ua/Gurnal/gurn_main.htm.
3. Бандурка А. М. Преступность в Украине: причины и противодействие: монография. / А. М. Бандурка, Л. М. Давиденко. – Х.: «Основа», 2003. – 368 с.
4. Комарницька І. Суб'єкти профілактики адміністративних правопорушень, що посягають на право власності в Україні / І. Комарницька // Закон и жизнь. – Кишинёв, 2014. – № 5. – С. 54–58.
5. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика / А. П. Закалюк. – К.: Вид. дім «Ін Юре», 2007. – Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів – 712 с.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

ШАВЛО Ірина Анатоліївна,
*науковий співробітник НДІ фінансового права
Державної податкової служби України*

ШКУРЕНКО Наталія Григорівна,
*науковий співробітник НДІ фінансового права
Державної податкової служби України*

Проблема корупції продовжує залишатися дуже гострою як на рівні держави, так і для окремих державних органів вла-

ди. Зокрема, така проблематика існує і в органах фіскальної системи України та потребує негайного вирішення, оскільки корупційні прояви негативно впливають як на рейтинг Державної фіскальної служби України, заважаючи її нормальному функціонуванню, так і на стан економіки країни.

Необхідно зазначити, що для ефективної діяльності антикорупційної політики міжнародними організаціями була прийнята низка законодавчих ініціатив у цій сфері [1, 2]. Відповідно до міжнародних стандартів, згідно з основоположними принципами своєї правової системи, кожна країна розробляє та проводить ефективну скоординовану політику протидії корупції, яка відображає принципи правопорядку, належного управління державними справами й державним майном, чесності й невідкупності, прозорості й відповідальності.

У контексті глобалізаційних процесів міжнародна спільнота аналізує тенденції в галузі корупції, а також умови, за яких вчиняються корупційні злочини.

Для визначення ризиків, які впливають на сферу податкових відносин і створюють умови існування корупційних діянь в фіскальних органах, необхідно проаналізувати діяльність сторін системи податкових правовідносин та виокремити основні фактори цих ризиків.

Підкреслимо, що сторонами в системі податкових правовідносин виступає: держава, що проектує та ухвалює податкове законодавство, виконує функцію податкового регулювання на законодавчому рівні; податкові органи, що забезпечують відповідний контроль виконання норм і нормативів податкового законодавства; платники податків – юридичні та фізичні особи, що виконують визначені податковим законодавством зобов'язання. При цьому державні органи прагнуть забезпечити максимальне наповнення бюджету за рахунок фіскального характеру податків, а суб'єкти господарювання – мінімізувати сплату податків за рахунок протиправних схем ухилення від сплати податків і митних платежів або законних способів, використовуючи колізії у законодавстві [3, с. 254]. Тому така наявна протилежність визначених інтересів сторін податкових правовідносин спричиняє конфліктність в системі оподаткування.

На думку багатьох вітчизняних науковців, «корупційний ризик» для суб'єктів податкових правовідносин має різні форми

прояву. Характерні фактори, що створюють корупційні ризики в органах ДФС, полягають в наступному:

1. Складність податкового законодавства, велика кількість платежів протягом року, тривалий час, необхідний на виконання податкових зобов'язань.

2. Нездатність платників податків реально впливати на владу через низький рівень правової освіти населення.

3. Наявність прогалин і колізій у податковому, бюджетному та іншому спеціалізованому для податкової галузі законодавстві, що призводить до неоднозначного тлумачення нормативних документів.

4. Низький рівень заробітної плати працівників податкових органів, падіння престижу професії податкового інспектора, зменшення кількості висококваліфікованих кадрів і, як наслідок, розцінювання окремими працівниками податкових органів своєї посади і службових повноважень виключно як засобу додаткового, а фактично основного «заробітку».

5. Кадрова політика та засади взаємодії між структурними елементами служби як по горизонталі, так і по вертикалі, наявність у кадровій політиці випадків заміщення посад службовців не на підставі їхніх ділових і моральних якостей, а через знайомство за колишньою роботою, особисту відданість, близькість політичних уподобань.

6. Низький рівень морального виховання і моральної свідомості працівників податкових органів та переважання матеріального підходу до основних життєвих цінностей.

7. Низький рівень матеріально-технічної бази органів фіскальної служби.

У той же час корупційні прояви в ДФС України завдають чи не найбільших втрат державного бюджету. Саме тому на етапі проведення демократичних реформ в Україні фіскальна служба має продемонструвати рішучу боротьбу з корупцією і насамперед в центральному апараті, значно підвищити якість управління процесами, ефективність і рівень професійної етики, оперативного мінімізувати ризики, з якими стикається служба в цілому. При цьому, проведення системних та скоординованих заходів, спрямованих на усунення передумов корупції, правового регулювання та організації дієвого відомчого контролю за здійсненням корупційно-небезпечних операційних процедур, вияв-

лення та усунення причин та умов для вчинення протиправних дій, широкого залучення громадськості та удосконалення взаємодії з усіма державними органами в процесі адміністрування податків і зборів, повинно стати основним напрямом діяльності усіх структурних підрозділів ДФС та її територіальних органів.

Список використаних джерел:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 49.
2. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173): міжнародний документ від 27.01.1999 р. № ETS173 // Відомості Верховної Ради. – 2007. – № 47–48.
3. Лебедзевич Я. В. Основні методи аналізу податкових ризиків в процесі прийняття управлінських рішень / Я. В. Лебедзевич, Т. С. Кузмінська // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. – 2013. – № 2 (64). – С. 252–260.

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНОГО З ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

ЯРОВА Ліліана Вікторівна,

*д. політ. н., професор, професор кафедри
адміністративного та кримінального права
Одеської національної морської академії*

До останнього часу інституція омбудсмана, як і сам термін «омбудсман», в Україні були відомі лише порівняно вузькому колу фахівців-юристів. Вона виникла й розвивалася на основі західноєвропейських демократичних цінностей, що ґрунтуються на засадах поділу влади та верховенства права, і тому до кінця 80-х років не викликала особливої зацікавленості офіційної радянської правової доктрини. З посиленням процесів демократизації у країнах Східної Європи на початку 90-х років зростає інтерес до нових демократичних механізмів захисту прав людини, зокрема інституту омбудсмана, його витоків та історії.

Головною функцією омбудсмана у світі є контроль за діяльністю виконавчих та інших органів державної влади шляхом розгляду скарг громадян на дії тих чи інших органів або посадових осіб, що призвели до порушення прав та свобод людини і громадянина. В цьому сенсі важливим невід'ємним правом омбудсмана є право проводити розслідування, у тому числі й за власною ініціативою, і на їх підставі вносити рекомендації щодо шляхів відновлення порушених прав у конкретному випадку, вносити пропозиції стосовно змін до законодавства або перегляду неправомірної адміністративної практики органів державної влади. Процедура звернення до омбудсмана максимально неформальна та гнучка, а доступ до нього є безплатним і відкритим для всіх громадян держави.

На сучасному етапі розвитку громадянського суспільства інститут омбудсмана є загальновизнаною правозахисною інституцією, яка функціонує більш ніж у 100 країнах світу. Різноманітні його моделі свідчать, що цей інститут продемонстрував здатність до прагматичної, гнучкої абсорбції. Особливо це стосується так званих спеціалізованих омбудсманів [1]. Деякі відступи від класичних моделей цього інституту при запровадженні спеціалізованих омбудсманів не порушили його сутності і основного призначення – поновлення порушених прав громадян, створення аури довіри між громадянами та органами державної влади; не призвели до скорочення його впливу і потенціалу діяльності. В тих випадках, коли урядова політика є спірною і викликає скарги, коли існує гостра потреба в термінових реформах державного управління, дуже корисно мати «спеціалізованого» омбудсмана з новаторським характером, здатного захищати громадян, гарантувати справедливість і рівність.

Ефективність правозахисної діяльності Уповноваженого з прав людини визначається не тільки його статусом, але й правовою культурою суспільства, демократичністю механізму державної влади, наявною в країні правової системи тощо. І кожна держава індивідуально підходить до проблеми формування національної моделі інституту омбудсмана, ставлячи перед собою перш за все завдання, що цей інститут повинен ефективно захищати права і свободи людини і громадянина, сприяти закріпленню атмосфери довіри між громадянами і державою [2, с. 105].

Демократичні перетворення, що відбуваються в Україні, формування громадянського суспільства і побудова правової, демократичної, соціальної держави настійно вимагають політичних, соціальних, економічних, культурних модернізацій сучасного українського суспільства та вдосконалення механізму державної влади. І одне з найскладніших завдань цієї реформи полягає в зміні взаємовідносин влади і людини, налагодженні дієвого зворотного зв'язку між громадянами та представниками владних структур. Очевидна відчуженість апарату державної влади від громадян, високий рівень корупції, низька виконавча дисципліна, правовий нігілізм, відсутність традицій поваги до прав людини зумовлюють необхідність розвитку нових, демократичних інституцій, діяльність яких ґрунтувалася б не на традиційному захисті державних інтересів, а була спрямована на належне забезпечення прав людини.

У багатьох країнах світу одним з таких інститутів є інститут омбудсмана. Він зарекомендував себе як такий, що, по-перше, сприяє забезпеченню прав людини, по-друге, підвищує ефективність діяльності органів державної влади, їх посадових осіб. Омбудсман являє собою один із ключових факторів створення гарантій демократичного розвитку суспільства та реалізації принципу визнання людини, її прав і свобод найвищою соціальною цінністю. Його запровадження – це важливий крок у напрямку інституціоналізації демократичних процесів у соціально-політичному житті будь-якої країни.

Діяльність омбудсмана дозволяє усунути існуючі суперечності між державою і громадянським суспільством, легітимізувати владу, гарантувати громадянам право на «належне управління» з боку державо-владних структур шляхом дотримання ними не тільки «букви закону», але й «духу юридичних норм», правил адміністративної етики. Саме ця обставина, а також легкодоступність омбудсмана, відсутність зайвих формальностей у його роботі обумовлюють поширення у світі омбудсманівської ідеї.

Уповноважений з прав людини та громадянина гарантує демократизацію бюрократії, яка під впливом його діяльності виявляє більше уваги, симпатії та турботи до своїх співвітчизників. Його діяльність персоніфікована й психологізована, що надає йому індивідуальності, специфічності в механізмі захисту прав і свобод людини й громадянина. У багатьох країнах ін-

ститут омбудсмана став невід'ємною частиною механізму державної влади, влився в нього без порушення компетенції інших владних структур і змін у їх роботі.

Цей інститут став доповненням існуючих форм контролю та нагляду за додержанням прав і свобод людини й громадянина. Його діяльність спрямована на обізнаність громадян про порушені органами влади, посадовими особами їх прав і свобод. З іншого боку, виконуючи правозахисні функції, уповноважений підтримує цим віру людини в справедливість, нейтралізує насторожене ставлення особи до влади, пом'якшує конфлікти між державою, її органами й громадянами [3, с. 104].

Поєднуючи в собі риси інститутів держави й громадянського суспільства, Уповноважений з прав людини виконує роль балансу між суперечливими суспільними інтересами і не тільки пом'якшує протиріччя між державними і громадянськими сферами, а й легітимізує державну владу, яка під впливом цього інституту стає більш чуйною до потреб і запитів населення. Він демократизує суспільні відносини, встановлюючи ділові й конструктивні відносини громадян з органами влади, борючись із негативними явищами в галузі управління.

Процес становлення Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини відбувається в умовах, коли все ще триває пошук оптимальної моделі вітчизняної моделі омбудсмана. Зазначена обставина зумовлює потребу порівняльно-правового вивчення світового досвіду функціонування цього інституту. Кожна держава, де діє омбудсман, має свої національні, історичні та юридичні особливості й традиції, які впливають на законодавче врегулювання його правового статусу, і будь-яка з моделей цього правозахисного інституту являє для нас науковий інтерес, зважаючи на те, що інститут омбудсмана в багатьох країнах уже пройшов етап свого становлення, довів свою контрольно-наглядову та правозахисну ефективність. У той же час такий порівняльний аналіз дозволяє спрогнозувати розвиток близьких за змістом процесів формування національного інституту омбудсмана та зробити узагальнюючі висновки щодо вдосконалення законодавчої основи його статусу.

Основним пріоритетом функціонування інституту омбудсмана в Україні є створення основи для паритетної взаємодії державних органів, суспільства та громадянина з урахуванням

інтересів і прав кожної з сторін. При цьому діяльність омбудсмана спрямована не лише на виявлення й оприлюднення фактів правопорушень та винесення пропозицій щодо їх усунення, а й плідну співпрацю з державними та недержавними інституціями правозахисту, спрямовану на попередження таких правопорушень у майбутньому шляхом удосконалення національного (регіонального, міжнародного) законодавства. За таких умов є відчутним вплив діяльності інституту омбудсмана на формування в Україні демократичної, соціальної, правової держави, що є можливим лише при проведенні економічної, політичної та соціальної реформ шляхом як удосконалення чинного законодавства, так і зміни правосвідомості громадян та досягнення належної самоідентифікації українців як самостійної нації.

Список використаних джерел:

1. Захаров Є. Як зробити Омбудсмана ефективним / Є. Захаров // Українська правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2006/06/22/3121043/>
2. Наулік Н. Проблеми впровадження інституту омбудсмана / Н. Наулік // Прокуратура, людина, держава. – 2004. – № 5. – С. 102–109.
3. Марцеляк О. В. Інститут омбудсмана: теорія і практика / Відп. ред. О. Я. Ярмиш. – Харків, 2012. – 186 с.

СЕКЦІЯ 3.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС. СІМЕЙНЕ ПРАВО. ТРУДОВЕ ПРАВО. ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ. МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

.....

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПРОДЮСЕРСЬКОЇ ПОСЛУГИ

АКСЮТІНА Анастасія Володимирівна,
*викладач кафедри цивільно-правових
дисциплін Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

На сучасному етапі розвитку постіндустріального суспільства помітне стрімке зростання не лише в економічній сфері, але і в культурній. Послуги, що надаються у сфері створення, просування, комерціалізації та охорони творів науки, культури та мистецтва до теперішнього часу на належному правовому рівні не врегульовані, а саме, не визначено умов, за якими повинні надаватися продюсерські послуги, видів та форм договорів. Перш, ніж визначити поняття продюсерської послуги, необхідно з'ясувати що таке саме «послуга» як правове явище.

Якщо звернутися до міжнародного і європейського досвіду, то стаття 50 Договору про Співтовариство пояснює, що саме підпадає під поняття послуги. Під «послугами» розуміються послуги, що звичайно надаються за винагороду, якщо вони не регулюються положеннями щодо вільного руху товарів, капіталів та пересування осіб. Послуги включають, зокрема: а) діяльність промислового характеру; б) діяльність торгового характеру; в) діяльність ремісників; г) діяльність осіб вільних професій [1, с. 117]. У цивільному праві послуги розглядаються як окремий вид об'єктів цивільних прав, що відрізняються від інших об'єктів (речей, результатів робіт, нематеріальних об'єктів тощо). Ст. 901 Цивільного кодексу України визначає, що за договором про на-

дання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором [2]. Верховний суд України в своїй Постанові від 8 квітня 2014 року звернув увагу на те, що зміст предмета послуги складається як із власне професійних юридичних дій виконавця, невіддільних від його особи, так і з позитивного для замовника ефекту від таких дій [3]. Отже, можна зазначити, що «послуга» має нематеріальний характер, споживається в процесі вчинення певної дії та тісно пов'язана з особою виконавця. Послуги можуть бути у цивільному обігу досить різноманітні, як поіменовані, так і непоіменовані. Якщо мова йде про саме продюсерську послугу, то ми погоджуємося з думкою К. В. Москаленко, яка зазначала, що продюсерська послуга є особливою правовою категорією, якій притаманні такі особливості: тісний зв'язок з особистими якостями продюсера; особливий суб'єкт надання – продюсер; спрямованість на популяризацію артиста-виконавця, зростання його професійних можливостей, всіляке просування кар'єри артиста-виконавця тощо. З наведеного можна дійти висновку, що продюсерською послугою є діяльність продюсера, що має тісний зв'язок з особистими якостями продюсера і направлена на настання бажаного результату продюсерського договору – популяризацію артиста-виконавця [4].

Якщо вести мову саме про продюсерську послугу, то в межах даної послуги продюсер надає не тільки фінансову допомогу, не тільки інвестує і залучає певні кошти у виконавця, але може надавати і творчу допомогу, наприклад, надавати уроки професійної майстерності вокалу. Відомий російській продюсер І. І. Прігожин зазначав, що у бізнесі аудіозаписів продюсер поєднує ролі менеджера, директора, промоутера, антрепренера. Він відповідає за контроль і реалізацію творчого продукту. Тобто відповідає за оптимізацію творчого процесу (знаходить і вибирає пісні, займається аранжуваннями, визначає остаточний саунд), бере на себе адміністративну роботу (контролює бюджет, підписує контракти, координує турне), підбирає професійну бригаду, аналізує ринок і підготовлює рекламну компанію [5, с. 126]. Отже, послуги продюсера не обмежуються фінансовими та творчими послугами, але й адміністративними та керівними.

Враховуючи вищевикладене, необхідно зазначити, що під продюсерською послугою слід розуміти діяльність продюсера, пов'язану з просуванням, рекламою, популяризацією на ринку артиста-виконавця, надання стратегічної, адміністративної, фінансової, творчої та соціально-психологічної допомоги задля досягнення позитивного результату для артиста-виконавця.

Список використаних джерел:

1. Петров Р. А. Право Європейського Союзу: Навчальний посібник / За заг. ред. Р. А. Петрова. – 2-ге вид. – К.: Істина, 2009. – 376 с.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – ст. 356.
3. Постанова пленуму Верховного Суду України від 08.04.2014 № 3–7гс14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://verhovenstvo.com/view/6575>
4. Москаленко К. В. До питання про зміст продюсерського договору / К. В. Москаленко // Матеріали науково-практичної інтернет конференції: «Договірні форми реалізації майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти авторського права» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ndiiv_tczy-dopovidey-na-naukovo-praktychnu-internet-konferentsiju-dohovirni-formy-realizatsiji-maynovykh.pdf
5. Пригожин И. И. Политика – вершина шоу-бизнеса / И. И. Пригожин. – М.:ООО «Алкігамма», 2001. – 320 с.

ПРЕДМЕТ ДОКАЗУВАННЯ В ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ ЗІ СПАДКУВАННЯМ

БЕЛОЩУК Катерина Олександрівна,
магістрант Київського національного
університету ім. Т. Шевченка

Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України) у статті 179 встановлює, що предметом доказування під час судового розгляду є факти, що обґрунтовують заявлені

вимоги чи заперечення або відіграють іншу роль у вирішенні справи і мають бути встановленими під час розгляду справи [4]. Проте серед науковців точаться тривалі дискусії щодо визначення предмета доказування у цивільних справах.

Цю проблему у своїх дослідженнях висвітлював ряд вітчизняних науковців – В. В. Комаров, М. Й. Штефан, О. С. Захарова, О. О. Грабовська, О. І. Сліпченко, а серед зарубіжних науковців це питання досліджували І. В. Решетнікова, М. К. Треушніков, Р. Р. Янева тощо.

Оскільки зараз в літературі висловлюються численні думки про виокремлення доказового права як окремого інституту у всіх процесуальних науках, формулювання комплексного розуміння категорій у цьому інституті, вчені не прийшли до єдиного визначення поняття предмету доказування.

Законодавчо предмет доказування регламентований у ЦПК України, як зазначалось вище, проте, безпосередньо залежить від розуміння таких понять як допустимість (ст.59 ЦПК України) та належність доказів (ст.58 ЦПК України).

В. В. Комаров зазначає, що предметом доказування є коло фактів матеріально-правового значення, що необхідні для вирішення справи по суті.

М. К. Треушніков наголошує, що предмет доказування є особливим інститутом, в який входять лише ті факти, що мають матеріально-правове значення, факти, без встановлення яких неможливо правильно вирішити справу по суті [3, с. 16].

Звісно, юридичні факти матеріально-правового характеру є базисом доказування, так як від кваліфікації судом саме фактів матеріально-правового характеру залежить кваліфікація фактів в цілому, а отже і вирішення справи по суті. Проте, відповідно до визначення предмету доказування, яке наводить законодавець, до даної категорії, відносяться і факти процесуально-правового характеру.

Відповідно до абзацу 3 пункту 1 листа Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16. 05. 2013 № 24–753/0/4–13, обставини, які входять до предмета доказування у справах про спадкування, можна встановити лише при дослідженні документів, наявних у спадковій справі [2].

Ми погоджуємось з І. В. Верещінською, що у предмет доказування у справах, пов'язаних із спадкуванням, необхідно вклю-

чити: 1) факт відкриття спадщини; 2) коло спадкоємців; 3) склад спадкової маси; 4) належність майна заповідавачу на праві власності; 5) наявність чи відсутність заповіту; 6) наявність осіб, які претендують на спадкування, і того, чи є вони спадкоємцями, до якої черги спадкоємців за законом належать; 7) наявність інших спадкоємців тотожної черги; 8) наявність серед спадкоємців осіб, які мають право на обов'язкову частку в спадщині; 9) відомості про фактичне прийняття спадщини; 10) відомості про відмову від прийняття спадщини; 11) підстави для усунення від права спадкування [1, с. 84]; 12) у деяких випадках треба встановити факт додержання строку позовної давності.

Отже, факти, що входять до предмету доказування у справах, що пов'язані із спадкуванням, можуть виступати у різних поєднаннях, в залежності від конкретного різновиду позову. При цьому, обсяг фактів, що потребують доказування у процесі розгляду справи, може змінюватись також через здійснення сторонами своїх диспозитивних прав (наприклад, через зміну предмету, підстав позову тощо) [5, с. 98].

Список використаних джерел:

1. Верещінська І. В. Зміст предмета доказування у справах щодо спадкування / І. В. Верещінська // Судова апеляція. – № 3 (36). – 2014 – С. 80–84.
2. Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування. Лист Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ України від 16.05.2013 № 24–753/0/4–13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v-753740–13>
3. Треушников М. К. Судебные доказательства: монография / М. К. Треушников [3-е изд. испр. и доп.]. – М.: Городец, 2004. – С. 288.
4. Цивільний процесуальний кодекс України. Закон від 18.03.2004 № 1618-IV/ Офіційний вісник України від 07.05.2004, № 16, стор. 11, стаття 1088, код акту 28609/2004
5. Янева Р. Р. Особенности рассмотрения судами дел, связанных с наследованием: автореф. дис... канд. юр. наук: 12.00.15 / Р. Р. Янева. – М., 2009. – 174 с.

ПИТАННЯ ВПЛИВУ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ СУДІВ НА ДИФЕРЕНЦІАЦІЮ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

БОБРИК Володимир Іванович,

*к. ю. н., завідувач науковим відділом Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва ім. академіка Ф. Г. Бурчака
НАПрН України*

Одним із принципів, за яким будується система судів загальної юрисдикції в Україні, є принцип спеціалізації, згідно з яким суди загальної юрисдикції спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення. При цьому визначається, що у судах загальної юрисдикції може запроваджуватися спеціалізація суддів з розгляду конкретних категорій справ. Отже, вітчизняний законодавець розрізняє такі способи спеціалізації судової діяльності, як спеціалізацію судів, що є принципом побудови системи судів загальної юрисдикції, та спеціалізацію суддів. Варто звернути увагу, що проблемам спеціалізації суддів як самостійному принципу побудови системи правосуддя в межах судоустрійного сегменту побудови судової влади уваги приділяється достатньо як в аспекті критики [1], так і в аспекті гарантій забезпечення належної якості та ефективності правосуддя [2], і в аспекті оптимізації функціонування судової системи [3], що являє собою форму організації їх професійної діяльності (поділу їх праці). Водночас актуальними залишаються питання спеціалізації судів загальної юрисдикції та її зв'язку із процесуальною формою як основою диференціації процесуального законодавства, що дає можливість оцінити роботу суду тієї чи іншої спеціалізації з огляду на процесуальний регламент відправлення правосуддя, а відтак й визначити напрями оптимізації процесуального законодавства різних судових спеціалізацій.

Як відомо, спеціалізація судів загальної юрисдикції, відповідно до чинного законодавства України, не передбачає створення та існування окремих систем (підсистем) спеціалізованих судів, адже відповідно до частини другої статті 3 Закону України

«Про судоустрій і статус суддів» суди загальної юрисдикції утворюють єдину систему. Крім того, на відміну від Закону України «Про судоустрій України» від 7 лютого 2002 року № 3018-III, стаття 19 якого передбачала, що в системі судів загальної юрисдикції утворюються загальні та спеціалізовані суди окремих судових юрисдикцій, та прямо відносила господарські та адміністративні суди до спеціалізованих, чинний Закон України «Про судоустрій і статус суддів» не розрізняє спеціалізовані та неспеціалізовані (загальні) суди.

Як пише С. В. Ківалов, концепція, закладена в новий Закон України «Про судоустрій і статус суддів», якраз і виходить з того, що всі суди загальної юрисдикції є спеціалізованими. І це відповідає дійсності, адже юрисдикція судів різних видів, визначена в законі, співпадає [4, с. 117]. Однак такий підхід до реалізації принципу спеціалізації системи судів загальної юрисдикції знаходить і своїх противників. Так, на думку Верховного Суду України, він не ґрунтується на конституційних приписах. Системний аналіз положень Конституції України засвідчує, що спеціалізація судів є одним із принципів побудови системи судів загальної юрисдикції, однак при цьому не поширюється на всі види судочинства. Це означає, що спеціалізовані суди входять до єдиної системи судів загальної юрисдикції, проте не означає і не може означати, що ця система складається виключно зі спеціалізованих судів, тобто є системою спеціалізованих судів [5].

Варто наголосити, що таке протиріччя між вищими спеціалізованими судами з одного боку і Верховним Судом України з іншого боку вже має давню традицію. При цьому кожна сторона, відстоюючи своє право на існування та розширення своєї компетенції, відстоює свої суто корпоративні інтереси та абсолютно ігнорує позицію іншої сторони. Ця проблема ускладнюється й тим, що вищі спеціалізовані суди всілякими способами і абсолютно неузгоджено один з одним намагаються розширити юрисдикцію судів відповідної спеціалізації. А це призводить до численних проблем при розмежуванні судових юрисдикцій та відсутності єдності судової практики.

Разом з тим, проблема побудови в Україні системи судоустрою за трьома чи чотирма ланками виходить за межі права, адже набуває рис боротьби за владу. Тому її слід розглядати та

вирішувати в політичній, а не правовій площині. І керуватися при цьому потрібно не лише інтересами тієї чи іншої соціальної групи людей, а інтересами загального блага. Відтак, вирішення цієї проблеми має залежати не стільки від позиції судових органів, правлячої партії (блоку партій), президента, уряду, як це було до цього, а від волі народу як носія суверенної влади. Це, на наш погляд, можливо лише в рамках розробки ґрунтовної концепції подальшого реформування судової влади із широким залученням представників громадськості та науковців з подальшим винесенням її на широке обговорення в суспільстві та неухильним дотриманням у законотворчості.

Однак у будь-якому випадку слід розуміти, що ускладнення системи судоустрою автоматично ускладнює й судочинство. А це негативно відображається на його ефективності та на можливостях фізичних і юридичних осіб захищати в суді свої права, свободи та інтереси. Тому чотирьохінстанційна система судочинства однозначно є більш складною, а відтак і менш ефективною, ніж триланкова.

Спеціалізація ж судової діяльності – це невід’ємна ознака сучасної судової влади, яка забезпечує якість правосуддя. Це наслідок постійного ускладнення матеріально-правових відносин та диференціації процесуальної форми. І надалі вона буде лише поглиблюватись. Це означає, що в майбутньому в Україні можуть бути створені суди з податкових спорів, сімейні суди, кримінальні суди тощо. Однак така спеціалізація судової діяльності буде доцільною лише на рівні місцевих судів. У такому разі зберігатиметься єдність системи судів, що також є визначальним принципом судоустрою.

З цього приводу також варто звернути увагу на пункт 1 Розділу III Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, схвалену Указом Президента України від 10 травня 2006 року № 361/2006, в якому вказується, що спеціалізація має охоплювати всю систему судів загальної юрисдикції, а не лише окрему її частину. Спеціалізація судів має відбуватися за галузевою ознакою та обумовленим нею видом судочинства. Це дозволяє вирізняти у межах загальної юрисдикції цивільну, кримінальну, адміністративну, а також господарську юрисдикцію як особливий різновид цивільної юрисдикції.

По суті спеціалізація судів породжує диференціацію процесуальних форм, а відтак і диференціацію процесуально-правового регулювання, яка може здійснюватись як в рамках окремих процесуальних законів для кожного виду судочинства, так і одного процесуального закону. Проте для вітчизняного законодавства вже давно є усталеним підхід, за яким спеціалізація судів обумовлює диференціацію процесуального законодавства.

Такий підхід на сьогодні зазнає перегляду як науковцями, так і законодавцем. Це пов'язано з тим, що внаслідок переважно автономного становлення і розвитку кожної галузі процесуального права України, без врахування їх онтологічної єдності та із значною суб'єктивною гіперболізацією їх особливостей, виникла концептуальна роз'єднаність чинних процесуальних кодексів та наявність між їх однотипними положеннями істотних відмінностей не лише термінологічного, а й змістовного характеру. Тому вже непоодинокими є думки науковців про доцільність уніфікації однотипних судових процедур (норм процесуального права) в межах різних видів судочинства із збереженням диференціації процесуальної форми. Такі думки знаходять своє втілення і в законотворчості, адже останніми роками зміни та доповнення, що вносились до процесуальних кодексів, були переважно уніфікованими.

Підсумовуючи викладене вище, варто констатувати, що спеціалізація судів, яка визначає їх юрисдикцію, та диференціація процесуального законодавства України є взаємопов'язаними і витікають одна з одної.

Список використаних джерел:

1. Сирый Н. Такая судебная система нам не нужна / Н. Сирый // Юридическая практика. – 2007. – № 11. – С. 15–24.
2. Городовенко В. В. Спеціалізація суддів як гарантія забезпечення належної якості та ефективності правосуддя / В. В. Городовенко [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховного Суду України. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua>.
3. Москвич Л. М. Питання оптимізації функціонування судової системи / Л. М. Москвич [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховного Суду України. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua>.
4. Кивалов С. В. Судебная реформа в Украине: разочарования и надежды / С. В. Кивалов. – Одесса: Юридична література, 2010. – 311 с.

5. Лист Голови Верховного Суду України В. Онопенка Президентів України В. Ф. Януковичу від 12.07.2010 [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховного Суду України. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua>

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ КОНТРАКТНОЙ СТАБИЛЬНОСТИ В СОВРЕМЕННОМ ФУТБОЛЕ

ГНИЗДОВСКАЯ Анна Михайловна,
адвокат адвокатского объединения
«Юрис Феррум»

Трансферная система современного футбола базируется на неукоснительном соблюдении и выполнении ее участниками основополагающих принципов, формирующих контрактную стабильность. Учитывая особенности переходов (трансферов) игроков из одного футбольного клуба в другой, в 2001 году Международной федерацией футбола (далее по тексту – ФИФА) была введена концепция контрактной стабильности, закрепленная в Регламенте по статусу и переходам футболистов (редакция от 2001 года). В соответствии с регламентными нормами ФИФА, контрактная стабильность включает в себя неукоснительное соблюдение следующих принципов: необходимости соблюдения контрактов; возможности прекращения контрактов любой стороной без последствий в случае уважительной причины; возможности прекращения контрактов профессиональными игроками по уважительной спортивной причине; невозможности прекращения контрактов в течение сезона; выплаты компенсации в случае прекращения контракта без уважительной причины и возможность обусловить такую компенсацию в контракте; применения спортивных санкций по отношению к нарушившей стороне в случае прекращения контракта без уважительной причины [1, с. 7].

Концепция контрактной стабильности была разработана, в первую очередь, с целью стабилизации трансферной системы и

защиты прав, как профессиональных футбольных клубов, так и футболистов-профессионалов. С одной стороны, возможность разрывать контракты о спортивной деятельности в порядке, предусмотренном трудовым правом национальных ассоциаций, делает экономически невыгодной трансферную систему, потому что профессиональные футбольные клубы платят огромные деньги за переход (трансфер) футболистов и, если футболист-профессионал сможет разорвать контракт в любой момент, предупредив об этом клуб за две недели, вкладывать деньги в его переход (трансфер) будет рискованно. С другой стороны, контрактная стабильность призвана защитить права футболистов-профессионалов, не допустив расторжения контракта о спортивной деятельности профессиональным футбольным клубом без уважительных на то причин, например, во время футбольного сезона. Такое положение дает футболисту-профессионалу возможность быть уверенным в выполнении клубом всех условий контракта.

Обязательность соблюдения контрактной стабильности предусмотрена нормами локальных (корпоративных) актов как ФИФА, так и национальных ассоциаций (например, в Украине такой выступает Федерация Футбола Украины (далее по тексту – ФФУ)). В юридической литературе высказывается точка зрения, что подобные акты субъектов сферы спорта должны быть использованы в правоприменительной деятельности с целью более полного урегулирования отношений, существующих в данной сфере [2, с. 118].

Регламент ФИФА по статусу и переходам футболистов содержит нормы, являющиеся обязательными для всех участников спортивных соревнований по футболу, хотя соблюдение контрактной стабильности не вполне соответствует нормам трудового законодательства Украины в части порядка расторжения трудовых договоров (контрактов). Необходимо отметить, что контракт о спортивной деятельности нельзя отнести исключительно к трудовым договорам, учитывая некоторые его особенности. Речь идет об особом порядке расторжения, предусмотренном локальными (корпоративными) актами ФИФА и ФФУ, включении в него гражданско-правовых условий (штрафов, компенсаций за подготовку, вопросов передачи «имиджевых» прав и т. д.), наличие ограничений неимущественных личностных прав спортсме-

на (запрета на употребление алкоголя, запрета на употребление допинговых веществ и т. д.), специфический расчет рабочего времени футболиста-профессионала (не совпадающий с нормами трудового законодательства), внесудебный порядок решения споров, возникающих между сторонами спортивного контракта, и другие. Учитывая вышеизложенное, контракт о спортивной деятельности относят к так называемым «смешанным» договорам, содержащим как трудо-правовые, так и гражданско-правовые элементы [3, с. 175]. Именно поэтому порядок расторжения контракта о спортивной деятельности отличается от норм, регулирующих расторжение трудовых договоров (контрактов).

Контракт о спортивной деятельности может быть прекращен по следующим основаниям: истечение срока его действия, взаимное согласие сторон, уважительная причина и уважительная спортивная причина. Расторжение или прекращение контракта по иным основаниям является нарушением контрактной стабильности и влечет за собой негативные последствия. Несмотря на то, что контрактная стабильность регулируется исключительно регламентными нормами локальных (корпоративных) актов ФФУ и ФИФА, за ее нарушение предусмотрены суровые дисциплинарные санкции.

За нарушение принципов, составляющих контрактную стабильность, применяются следующие виды дисциплинарных санкций:

- выплата компенсации (во всех случаях нарушения), которая по своей правовой природе ближе всего к неустойке, предусмотренной гражданским правом, и в данном случае, по нашему мнению, используется как способ обеспечения обязательств;
- спортивные и финансовые санкции, применяемые к футболисту-профессионалу за нарушение контракта во время защищенного периода (периода из трех полных сезонов или трех лет после вступления в силу контракта, если такой контракт был заключен до 28-го дня рождения футболиста-профессионала, или период из двух полных сезонов, или двух лет после вступления в силу контракта, если такой контракт был заключен после 28-го дня рождения футболиста-профессионала) [3, с. 6];
- спортивные и финансовые санкции, применяемые к профессиональным футбольным клубам в случае нарушения кон-

тракта о спортивной деятельности во время защищенного периода. Например, клубу могут запретить регистрировать новых футболистов-профессионалов в течении двух футбольных сезонов [3, с. 7];

– спортивные и финансовые санкции к иным лицам, являющимися участниками отношений в сфере футбола, если они будут признаны виновными в расторжении контракта о спортивной деятельности без уважительных причин.

Кроме того, любой профессиональный футбольный клуб, подписавший контракт о спортивной деятельности с футболистом-профессионалом, нарушившим контракт в защищенный период, будет считаться виновным в подстрекательстве к такому нарушению, если не докажет иного [3, с. 11–12]. Подобная норма была введена с целью исключения нечестных переговоров между футболистом-профессионалом, имеющим действующий контракт о спортивной деятельности с одним профессиональным футбольным клубом, и другим профессиональным футбольным клубом. Ведь на клуб, подписавший виновного в нарушении контракта футболиста-профессионала, налагаются не только спортивные санкции, но и солидарная с футболистом ответственность по выплате компенсации.

Размер компенсации может быть либо предусмотрен в контракте о спортивной деятельности, либо определяться органами ФИФА, ФФУ или CAS (the Court of Arbitration for Sport). Определение размера связано с соблюдением двух важных принципов: соразмерности и «позитивного интереса».

Принцип соразмерности применяется в том случае, если компенсация устанавливается сторонами контракта о спортивной деятельности, и заключается в необходимости установления экономически обоснованного размера компенсации, который должен быть соразмерным с совершенным нарушением. Например, в соответствии с решением Палаты решения споров ФИФА от 28 сентября 2006 года размер компенсации, предусмотренный в контракте о спортивной деятельности, был признан несоразмерным и завышенным, поэтому Палата решения споров ФИФА самостоятельно рассчитала размер компенсации, существенно снизив ее [4].

Принцип «позитивного интереса» был сформирован CAS в процессе рассмотрения дела бывшего игрока «Шахтер» Донецк

Матузалема и заключается в определении такой суммы компенсации, которая вернет пострадавшую сторону в такое положение, которое было бы, если бы контракт о спортивной деятельности не был бы нарушен и выполнялся бы в полном объеме [5]. Принцип «позитивного интереса» действует как в случае с нарушением со стороны футболиста-профессионала, так и со стороны профессионального футбольного клуба.

Учитывая особенности контрактной стабильности в сфере профессионального футбола, необходимо отметить ее важную роль в формировании трансферной системы и защите прав, как профессиональных футбольных клубов, так и футболистов-профессионалов.

Список использованных источников:

1. Регламент FIFA по статусу и переходам футболистов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://pfl.ua>.
2. Алексеев С. В. Спортивное право России. Правовые основы физической культуры и спорта: учеб. для студ. вузов, обучающихся по направлениям «Юриспруденция» и «Физическая культура и спорт» / С. В. Алексеев; под. ред. П. В. Крашенинникова. – 2-е изд., стереотип. – М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2007. – 671 с.
3. Васькевич В. П. Гражданско-правовое регулирование отношений в области профессионального спорта: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / В. П. Васькевич. – Казань, 2006. – 216 с.
4. DRC 28 September 2006 № 96391.
5. CAS 2008/A/1519 – FC Shakhtar Donetsk (Ukraine) v/ Mr. Matuzalem Francelino da Silva (Brazil) & Real Zaragoza SAD (Spain) & FIFA and CAS 2008/A/1520 – Mr. Matuzalem Francelino da Silva (Brazil) & Real Zaragoza SAD (Spain) v/ FC Shakhtar Donetsk (Ukraine) & FIFA, Award [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://arbitrationlaw.com>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИДБАННЯ НЕРУХОМОСТІ В НІМЕЧЧИНІ

КРЕЙМЕР Сергій Вікторович,
*магістр економіки, директор Товариства з
обмеженою відповідальністю «Амонд Інвест»*

Актуальність проблеми. Аналіз проблемного поля, пов'язаного із впровадженням принципів правового регулювання в практику придбання нерухомості, дозволяє стверджувати, що корінною проблемою, яка породжує низку проблем неефективної діяльності ріелторів на міжнародному ринку нерухомості, у т. ч. в Україні, є відсутність єдиних підходів розуміння організаційно-правової складової процесу реалізації права на нерухомість громадянами Німеччини та іноземцями, зокрема продажу та придбання.

Створення нової концепції міжнародного юридичного консалтингу для глобалізованого суспільства потребує відповідного дослідження та розробки відповідних технологій надання юридичних послуг у зазначеній сфері, відкритості та доступності юридичної інформації.

Виклад основного матеріалу. У Німеччині кожна особа може придбати нерухомість у приватну власність, в тому числі не існує обмежень щодо громадянства і резидентності таких осіб або кількості об'єктів нерухомості. Покупець землі повинен бути повністю дієздатним. У випадку, якщо покупець є обмежено дієздатним або повністю недієздатним, його інтереси може представляти дієздатна особа на підставі довіреності, складеної у довільній формі. Усі юридичні особи, так само як і приватні особи, можуть придбати нерухомість. У Німеччині існує два види нерухомості: земля і квартири. Під час купівлі землі покупець отримує право власності на всі об'єкти, що знаходяться на ділянці: будівлі, комунікації, зелені насадження, водойми тощо. Право власності на будівлі під час продажу за німецьким законодавством не може бути відокремлено від землі, на якій воно знаходиться. При купівлі квартири покупець отримує право власності лише на свою квартиру в межах одного будинку і спільне право власності на землю, на якій розташована будівля.

Процедура придбання нерухомості складається з трьох етапів: попередній договір купівлі-продажу, нотаріальне оформлен-

ня угоди, реєстрація в кадастрі. Покупець і власник нерухомості спершу домовляються щодо змісту угоди, закріплюють свої наміри в письмовій формі, яка може бути нотаріально засвідчена за бажанням сторін. Потім угода купівлі-продажу нерухомості оформлюється у нотаріуса, який підтверджує дієздатність сторін, зміст угоди і відсутність негативних чинників, які в подальшому можуть мати істотне значення для сторін.

Нотаріальна угода виконується у відповідності з чітко визначеними правилами. Нотаріус зачитує волю сторін в їх присутності, отримує їхню усну згоду, яку сторони засвідчують своїми підписами. Якщо одна із сторін глуха або має проблеми зі слухом, то процедура виконується за спеціальними правилами, затвердженими законом про нотаріат. У Німеччині відсутні обмеження щодо вибору нотаріуса; особи, які беруть участь у купівлі-продажу нерухомості, можуть самостійно обирати нотаріуса незалежно від його місця розташування. За домовленістю сторін оплата здійснюється до або після оформлення угоди, найчастіше гроші перераховуються через рахунок нотаріуса. В останньому випадку нотаріус гарантує, що продавець отримає оплату після того, як покупець набуває права власності на нерухомість. Якщо покупець хоче придбати нерухомість в ще не зведеній будівлі, то в такому випадку угода регулюється єдиною, чітко визначеною процедурою. Оплата за придбання недобудованого об'єкту нерухомості проходить лише через рахунок нотаріуса, який зобов'язаний попередити майбутнього власника про всі можливі ризики.

Законом «Про зобов'язання агента нерухомості, кредитного агента та забудовника» в параграфі 3 визначено порядок здійснення оплати за нерухомість. Спершу покупець сплачує 30% від вартості нерухомості і отримує попереднє право власності на квартиру і землю, на якій розташована будівля, потім покупець виплачує решту суми частинами пропорційно об'єму виконаних робіт.

Внесення змін у кадастр про право власності відбувається на підставі нотаріально завіреної копії про угоду купівлі-продажу, яку надсилає нотаріус. Кадастр ведеться при окружному суді за місцем розташування об'єкта нерухомості.

Продавець несе відповідальність, якщо він умисно приховав суттєві вади нерухомого майна, про будь-які проблеми він

повинен повідомити покупця завчасно. Покупець може оскаржити в суді угоду купівлі-продажу і отримати назад виплачені кошти або вимагати грошової компенсації для ліквідації недоліків, якщо буде доведено факт виявлення істотних недоліків даного об'єкту нерухомості. В такому випадку продавець несе відповідальність залежно від того, діяв він з прямим умислом чи без такого. Продавець повинен надати покупцеві інформацію щодо загальних правил проживання в будинку, проведення останніх ремонтних робіт і тих, що заплановані і потребують додаткових капіталовкладень. Продавець будь-якої нерухомості надає паспорт енергоефективності об'єкту, за його відсутності він повинен замовити цей документ і передати його покупцю.

Нотаріус, в свою чергу, несе відповідальність за достовірність даних щодо об'єкту нерухомості. У Німеччині більше 90% угод купівлі-продажу відбуваються за посередництва агента з нерухомості, який несе відповідальність за правдивість поданої інформації. Ріелтор також перевіряє кредитоспроможність покупців, особливо тоді, коли нерухомість купується в кредит. Згідно із німецьким законодавством, послуги ріелтора оплачує винаймаюча сторона. Більшість агентів з нерухомості закріплюють своє право на винагороду в угоді купівлі-продажу. У випадку невиклати грошей за послуги ріелтора частина нерухомості може бути відчужена на його користь.

Зазвичай вартість об'єкту нерухомості є ринковою, оскільки продавець попередньо замовляє його незалежну оцінку.

Висновки. Отже, нерухомість в Німеччині є двох типів – це земля і квартири. Покупець землі отримує у приватну власність всі об'єкти, які розташовані на земельній ділянці. Покупець квартири набуває право власності не лише на саму квартиру, а й отримує спільне право власності на землю, на якій розташована будівля. Придбати нерухомість у власність в Німеччині можуть будь-які дієздатні фізичні і юридичні особи незалежно від їхнього громадянства. Кількість об'єктів нерухомості для придбання у приватну власність законодавчо не обмежена.

Купівля нерухомості відбувається поетапно: оформлення попереднього договору купівлі-продажу, реєстрація угоди у нотаріуса, внесення змін у кадастр.

Продавець, нотаріус та ріелтор несуть відповідальність за правдивість даних щодо об'єкта нерухомості. Німецьке законо-

давство стоїть на охороні інтересів покупця, який в суді може оскаржити угоду купівлі-продажу або отримати грошову компенсацію, якщо буде виявлено будь-які недоліки об'єкту нерухомості, про які не було повідомлено до укладання угоди.

Таким чином, увесь процес купівлі-продажу чітко регулюється законодавством, права і відповідальність учасників процесу максимально визначені, що сприяє захисту інтересів сторін і зниженню шахрайства у сфері нерухомості.

PODMIOT UPRAWNIONY DO SPROSTOWANIA WYROKU

ODROWSKA-STASIAK Monika,
*magister Uniwersytetu Łódzkiego Wydziału Prawa
i Administracji*

Zgodnie z art. 350 k. p. c. sąd może z urzędu sprostować w wyroku niedokładności, błędy pisarskie albo rachunkowe lub inne oczywiste omyłki. Przepis art. 350 k. p. c., odmiennie niż art. 352 k. p. c., nie zawiera wymagania, aby czynności rektyfikacyjnej dokonał tylko ten sąd, który wydał wyrok. Zasada ta ma swoje uzasadnienie w tym, że błędy, które podlegają naprawieniu w trybie sprostowania charakteryzują się oczywistością. Cechą oczywistości jest zaś między innymi to, że zachodzi ona nie tylko z punktu widzenia sądu, który wydał wyrok, ale także innego sądu, który będzie posługiwał się wyrokiem dotkniętym wadą tego typu. Może się bowiem zdarzyć, że wyrok wymagający sprostowania wydany przez jeden sąd, będzie przedmiotem uwagi innego sądu. Przykładem może być badanie treści wyroku eksmisyjnego przez sąd rozpoznający sprawę przeciwko gminie o odszkodowanie za niedostarczenie lokalu socjalnego. Podobnie, sąd wieczystoksięgowy dokonując wpisu potrzebnego do usunięcia niezgodności między treścią księgi wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym będzie badał wyrok sądu, w którym ta niezgodność będzie ustalona (art. 31 ust. 2 u. k. w. h.). Wydaje się, że we wskazanych wyżej przypadkach sąd, który nie jest autorem wyroku dotkniętego oczywistą omyłką, może w postępowaniu przed nim się toczącym sprostować z urzędu omyłkę ujawnioną w wyroku, którego treść będzie badał rozpoznając swoją sprawę.

Najczęściej występującym i najbardziej pożądanym jest jednak dokonywanie sprostowania wyroku przez sąd, który ten wyrok wydał. Właśnie ten sąd będący autorem wyroku, ma możliwość jako pierwszy dostrzeżenia oczywistych omyłek w jego treści i ich sprostowania. Jeżeli natomiast omyłka zostanie zauważona przez stronę postępowania lub inny podmiot, wniosek o dokonanie sprostowania wyroku kieruje także do tego sądu. Dokonanie sprostowania przez sąd, który wydał wyrok jest pożądane, ponieważ sąd ten, jako autor wyroku, ma najpełniejszą świadomość tego, jaka była pierwotna wola sądu, która uległa niezamierzonemu zniekształceniu. Nie jest to jednak konieczne ze względu na oczywistość omyłki polegającej sprostowaniu. Z tego względu sprostowania może dokonać również inny sąd, niż ten, który jest autorem wyroku. W konsekwencji należy uznać, że sądem właściwym do dokonania sprostowania wyroku jest każdy sąd, który dostrzeże oczywistą omyłkę w wyroku. Za przyjętym stanowiskiem przemawia dodatkowo argument, że sądem uprawnionym do dokonania sprostowania wyroku sądu pierwszej instancji jest sąd drugiej instancji. Zgodnie bowiem z art. 350 § 3 k. p. c. jeżeli sprawa toczy się przed sądem drugiej instancji, sąd ten może z urzędu sprostować wyrok pierwszej instancji. *Ratio legis* tego rozwiązania polega na możliwie najszerszym eliminowaniu pojawiających się omyłek w wyrokach sądowych. Sąd drugiej instancji nie powinien mieć trudności w zidentyfikowaniu błędu i jego usunięciu. Wydaje się, że podobnie będzie w przypadku innego sądu, który podczas orzekania natrafi na wyrok wymagający usunięcia oczywistych omyłek występujących w jego treści. Możliwe najszersze usuwanie tego rodzaju niezgodności leży niewątpliwie w interesie powagi wymiaru sprawiedliwości [6, s. 6]. Wady w postaci niedokładności, błędów i omyłek występujących w treści wyroku są zjawiskiem niekorzystnym zarówno z punktu widzenia podmiotów uczestniczących w postępowaniu, jak i dobra wymiaru sprawiedliwości. Odniesienie tych błędów popełnionych przy spisywaniu wyroku i ich ocena z punktu widzenia tak wysoko uszeregowanych wartości, do jakich należy dobro wymiaru sprawiedliwości, może się wydawać z pozoru przesadną gorliwością procesową nieprzynoszącą wymiernych korzyści praktycznych. Jeżeli jednak uwzględnić fakt, że to właśnie z zewnętrznym aktem decyzyjnym, scalającym poprzedzające jego wydanie czynności procesowe utożsamia się urzeczywistnienie szeroko pojętego prawa do sądu, nie można w tym względzie czynić ustępstw od zasady formalizmu w zakresie, w jakim służy zagwarantowaniu realizacji tego prawa.

Mając na uwadze, że podmiotem dokonującym sprostowania wyroku jest sąd, rozważenia wymaga kwestia w jakim znaczeniu ustawodawca użył

pojęcia «sąd» w treści art. 350 k. p. c. Należy bowiem zaznaczyć, że pojęcie to używane jest w przepisach kodeksu postępowania cywilnego w różnych znaczeniach. Może ono być użyte w znaczeniu ustrojowym, sądu polubownego, składu sądzącego, funkcjonalno-proceduralnym oraz instytucjonalnym [1, s. 116, 117; 2, s. 38 i n.]. To, w jakim znaczeniu użyte jest słowo «sąd» w danym przepisie wynika z kontekstu zawartej w nim wypowiedzi [1, s. 116].

Z punktu widzenia ustrojowego sądy rozpoznające sprawy cywilne zostały określone w art. 2 § 1 k. p. c. Zgodnie z tym przepisem sądami powołanymi do rozpoznawania spraw cywilnych są sądy powszechne, sądy szczególne oraz Sąd Najwyższy. W myśl art. 1 § 1 ustawy z 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych sądami powszechnymi są sądy rejonowe, sądy okręgowe oraz sądy apelacyjne. Sądami szczególnymi są zaś sądy rozpoznające sprawy, które nie są objęte właściwością sądów powszechnych. Zgodnie z art. 175 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej wyróżniamy wśród nich sądy administracyjne oraz sądy wojskowe. Wyróżnienie w art. 2 § 1 k. p. c. sądów szczególnych dotyczy tylko sądów wojskowych, które załatwiają sprawy cywilne w postępowaniu karnym, stosując przepisy kodeksu postępowania cywilnego na podstawie odesłań zawartych w kodeksie postępowania karnego. Obecnie nie istnieją zatem sądy szczególne, które załatwiałyby sprawy cywilne, stosując bezpośrednio przepisy kodeksu postępowania cywilnego [1, s. 36]. Sąd Najwyższy jest naczelnym organem sądowym i sprawuje nadzór nad działalnością wszystkich innych sądów w zakresie orzekania. Kompetencja Sądu Najwyższego w zakresie spraw cywilnych jest więc pochodna w stosunku do kompetencji sądów powszechnych [1, s. 36; 7, s. 42]. Ponieważ wyrok wydany przez sąd rejonowy, sąd okręgowy, sąd apelacyjny może być sprostowany przez wszystkie inne sądy rejonowe, okręgowe czy apelacyjne, prowadzi to do wniosku, że pojęcie «sąd» występujące w treści art. 350 k. p. c. można potraktować jako użyte w znaczeniu ustrojowym.

Sądem w znaczeniu instytucjonalnym jest sąd w znaczeniu jednostki organizacyjnej np. sąd, w którego okręgu pozwany ma miejsca zamieszkania, Sąd Okręgowy w Łodzi [1, s. 116, 117]. Sąd w tym znaczeniu może dokonywać sprostowania wyroku. Tytułem przykładu, wyrok wydany przez Sąd Okręgowy w Łodzi będzie mógł być sprostowany przez tę właśnie jednostkę organizacyjną. Uznać zatem należy, że pojęcie «sądu» na gruncie art. 350 k. p. c. może być użyte również w znaczeniu instytucjonalnym.

Przez sąd w znaczeniu funkcjonalno – proceduralnym należy rozumieć konkretny organ procesowy wydający wyrok lub dokonujący innych czynno-

ści procesowych w postępowaniu [3, s. 22]. Również jako występujące w tym znaczeniu możemy potraktować użyte w treści art. 350 k. p. c. pojęcie «sądu».

W literaturze przyjmuje się, że sprostowania wyroku nie musi dokonywać sąd w tym samym składzie orzekającym, w jakim wydał wyrok [5, s. 220; 6, s. 6; 4, s. 243; 8, s. 874; 7, s. 568; 9, s. 532]. Oczywiście w miarę możliwości o sprostowaniu powinien decydować ten sam skład orzekający, który wydał wyrok [4, s. 243; 8, s. 874; 7, s. 568; 9, s. 532]. Zauważyć jednak należy, że żądanie dokonania sprostowania wyroku nie jest ograniczone żadnym terminem. Upływ czasu między wydaniem wyroku a jego sprostowaniem może być znaczny. Może się zatem zdarzyć, że sprostowania wyroku nie będzie mógł dokonać sąd w tym samym składzie osobowym, który wydał wyrok. W konsekwencji uznać należy, że pojęcie «sąd» w treści art. 350 k. p. c. nie występuje w znaczeniu składu sądującego. W art. 350 k. p. c. nie chodzi również o sąd w znaczeniu sądu polubownego.

Poczynione uwagi pozwalają na konkluzję, że pojęcie «sąd» użyte przez ustawodawcę w treści art. 350 k. p. c. występuje w kilku znaczeniach, a mianowicie sądu w znaczeniu ustrojowym, w znaczeniu instytucjonalnym oraz w znaczeniu funkcjonalno – proceduralnym. Wskazuje na to kontekst wypowiedzi zawartej w art. 350 k. p. c. oraz fakt, że sprostowania może dokonać z urzędu każdy sąd, który dostrzeże w wyroku oczywistą omyłkę. Dlatego też rozumienie pojęcia «sąd» w wymienionych wyżej trzech znaczeniach należy uznać za prawidłowe.

Bibliografia:

1. Broniewicz W. Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 2008. – S. 116–117.
2. Broniewicz W. Sąd rodzinny a sąd opiekuńczy, Przegląd Sądowy 1993, nr 2. – S. 38 i n.
3. Ereciński T., Gudowski J. [red.], Iwulski J. Komentarz do prawa o ustroju sądów powszechnych i ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa, Warszawa 2002. – S. 22.
4. Lipiński K. Kodeks postępowania cywilnego. Przepisy wprowadzające i związkowe z orzecznictwem okresu powojennego i komentarzem, Warszawa 1961. – S. 243.
5. Litauer J. J. Komentarz do procedury cywilnej. Postępowanie sporne. Postępowanie zabezpieczające. Przepisy wprowadzające kodeks postępowania cywilnego, Warszawa 1933. – S. 220.
6. Litauer J. J. Rektyfikacja wyroków w polskiej procedurze cywilnej, Poznań 1933. – S. 6.

7. Piasecki K. Kodeks postępowania cywilnego. Tom 1. Komentarz do artykułów 1–366, red. K. Piasecki, Warszawa 2010. – S. 42, 568.
8. Rosengarten F. Sprostowanie, uzupełnienie i wykładnia orzeczeń w postępowaniu cywilnym, NP 1971, nr 6, – S. 874.
9. Zieliński A. Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. A. Zieliński, Warszawa 2012. – S. 532.

ЗНАЧЕННЯ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ У ВИРІШЕННІ ЗАВДАНЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І СТВОРЕННІ СПРАВЕДЛИВОГО МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ

ПИШНА Людмила Георгіївна,

*аспірант кафедри цивільного права Київського
національного університету ім. Т. Шевченка*

Вступ. У доктрині права, в тому числі і в доктрині цивільного права, досі не розроблено єдиного розуміння поняття і сутності громадянського суспільства, а сама категорія є, скоріше, умовною даниною спільного розуміння того, що не громадянського суспільства взагалі не існує.

Актуальність теми. Про громадянське суспільство останніми роками було написано багато монографічних і статейних праць, які у переважній більшості не тільки збільшили спектр думок, але додали дискусійності і суперечливості його визначенням і характерним ознакам. Таким чином, громадянське суспільство як категорія вважається сучасними спеціалістами розмитим поняттям, а кількість його дефініцій постійно зростає. Проте деякі автори вважають, що всі дефініції функціональні, а відсутність єдиного визначення, навпаки, є перевагою погляду майбутніх дослідних проектів [1, с. 328–329]. З цим можна в цілому погодитись.

Структуру громадянського суспільства, на нашу думку, можна розглядати з традиційних точок зору – соціальної, економічної, політичної, а також – моральної, етичної, інформаційної та інших. Так, з точки зору соціальної структури, для громадянського суспільства характерна багатоманітність соціаль-

них груп і прошарків, основою якої є середній клас. В економічній площині громадянське суспільство означає, що кожен індивід є власником, реально володіє засобами, необхідними людині для її нормального існування. Він вільний у виборі форм власності, визначенні професії і виду праці, розпорядженні результатами своєї праці. У соціальному плані приналежність індивіда до певної соціальної спільноти (сім'ї, класу, нації) не є абсолютною. Він може існувати самотійно, тобто має право на достатньо автономну і незалежну самоорганізацію для задоволення своїх прав та інтересів. Політичний аспект свободи індивіда як громадянина полягає в його незалежності від держави, а саме можливості бути членом партії, праві брати участь у виборах органів державної влади і місцевого самоврядування тощо.

Визначаючи основні ознаки громадянського суспільства, слід, перш за все, звернути увагу на те, що це суспільство з розвинутими економічними, правовими, політичними і культурними відносинами між його членами. При цьому, найбільш характерні для громадянського суспільства ознаки зосереджені на сьогодні у ЦК України, який вже друге десятиріччя забезпечує не тільки функціонування, але і поступальний розвиток громадянського суспільства.

Вирішення завдань розбудови справжнього демократичного громадянського суспільства Україною, як і будь-якою іншою незалежною державою, можливе лише за умови долучення її до створення єдиного справедливого міжнародного правопорядку. А для цього мають бути створені необхідні умови, серед яких ключове місце нині посідає створення і захист суверенної національної державності. У цьому контексті розуміння громадянами сутності і ролі держави і права, значення цих важливих інститутів у сучасному суспільстві, бажання якісних змін у самому суспільстві, його інститутах, які б дозволили його визначити як громадянське, роблять актуальними дослідження розвитку і змісту діяльності об'єднань громадян.

«Напевне, найскладніше завдання – подолати суспільну апатію. Втім, український народ в основі своїй цей рубікон вже перейшов зимою 2014 року», – стверджує Н. С. Кузнецова, і далі з впевненістю зазначає: «...українці і Україна право жити в громадянському суспільстві вистраждали і підтвердили своєю боротьбою за незалежність і демократію» [2, с. 14].

В умовах громадянського суспільства починається вільний і творчий процес поширення масових рухів, різного роду угруповань за переконаннями, партій та інших самостворюваних організацій, які прагнуть децентралізації влади держави і отримання справжнього самоуправління, сприяють справедливому вирішенню проблем більшості і меншості, погоджуючи їх позиції і домагаючись максимального врахування думок кожного. Отже, основою такого суспільства є людина, але така, що самоусвідомлено прагне позбутися зайвої опіки, приймати самотійні рішення і відповідати за них, а також орієнтується на високі моральні якості. Надзвичайно важливою є також здатність соціалізованих індивідів самоорганізовуватись і утворювати для реалізації своїх потреб і планів добровільні об'єднання, з яких формується самоврядний потенціал суспільства. Так, об'єднання громадян створюються і діють на непримусовій основі, на засадах рівноправності їх членів (учасників), законності, самоврядування, гласності тощо. Отже, вони вільні у виборі напрямів своєї діяльності. При цьому ніхто не може бути примушений до вступу у будь-яке об'єднання громадян. Загалом, належність чи неналежність до несприятливих організацій не може бути жодним чином підставою для обмеження прав і свобод людини або для надання державою будь-яких пільг чи переваг. У принцип самоврядування закладені ідеї про те, що всі основні питання діяльності об'єднань громадян мають вирішуватись на зборах усіх членів об'єднання або їх представників.

На думку ряду науковців, громадянське суспільство реалізується у вигляді сукупності неурядових інститутів і самоорганізованих посередницьких груп, здатних до організованих і відповідних колективних дій на захист суспільно значущих інтересів у межах заздалегідь установлених правил громадянського або правового характеру [3, с. 178], а «...інститути громадянського суспільства, такі як сім'я, церква, школа, інші спільноти, різного роду добровільні організації і союзи, мають засоби впливу на окремого індивіда для дотримання цим індивідом загальновизнаних моральних норм» [4, с. 238].

Висновки. Слід враховувати, таким чином, що створення справедливого міжнародного порядку, так само як і вирішення завдань громадянського суспільства в Україні можливе лише за умов розуміння значення кожної людини і створюваних нею гро-

мадських об'єднань. Підтримка державою і її органами такого процесу є запорукою майбутніх перемог на шляху конструктивного розвитку всієї спільноти – як національної, так і міжнародної.

Список використаних джерел:

1. Оніщенко Н. М. До питання про моральні засади формування та розвитку інститутів громадянського суспільства / Н. М. Оніщенко // Актуальні проблеми приватного права України: Збірник статей до ювілею доктора юридичних наук, професора Н. М. Кузнецової [Відп. ред. Р. А. Майданик та О. В. Кохановська]. – К.: ПрАТ «Юридична практика», 2014. – С. 328–329.
2. Кузнецова Н. Гражданский почин / Н. Кузнецова // Юридическая практика. – № 39. – 2014. – С. 1.
3. Кресіна І. Громадянське суспільство / І. Кресіна, О. Стойко // Енциклопедія цивільного права України [Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; відп. ред. Я. М. Шевченко]. – К.: Ін Юре, 2009. – С. 178.
4. Кузнецова Н. С. Вибрані праці / Н. С. Кузнецова. – К.: ПрАТ «Юридична практика», 2014. – С. 238.

К ВОПРОСУ О ПЕРСПЕКТИВАХ ВВЕДЕНИЯ ГЛОБАЛЬНОГО ЛИЦЕНЗИРОВАНИЯ ДЛЯ ЗАЩИТЫ АВТОРСКОГО ПРАВА

РОМАНЕНКО Анна Игоревна,
*аспирант кафедры гражданского права
юридического факультета Белорусского
государственного университета*

Одним из наиболее сложных вопросов, возникающих во всем мире при осуществлении защиты авторского права на произведения, используемые в глобальной компьютерной сети Интернет (далее – сеть Интернет), является выделение из множества лиц, деятельность которых так или иначе связана с использованием сети Интернет, конкретного лица, которое будет нести ответственность за нарушение. Так, согласно положениям за-

конодательства Республики Беларусь, субъектами, деятельность которых связана с использованием сети Интернет, являются поставщики и пользователи интернет-услуг, администраторы национальной доменной зоны, регистраторы доменных имен, администраторы доменных имен, владельцы информационных ресурсов.

Указ Президента Республики Беларусь от 1 февраля 2010 года № 60 «О мерах по совершенствованию использования национального сегмента сети Интернет» (далее – Указ) возлагает ответственность по соблюдению авторского права в сети Интернет на пользователей интернет-услуг, под которыми понимаются физические или юридические лица, использующие информационные сети, системы и ресурсы сети Интернет [1, п. 9]. Проанализировав положения Указа, становится ясно, что законодатель подразумевает под пользователями интернет-услуг абонентов, заключающих договоры с поставщиками интернет-услуг, а также лиц, осуществляющих доступ в Интернет через пункты коллективного пользования. При определении деятельности пользователей интернет-услуг, при которой должно соблюдаться авторское право, в Указе используется формулировка «размещение», что несколько сужает ответственность. Так, за пределами правового регулирования Указа остаются, к примеру, такие виды использования, как копирование произведений в память компьютера; обеспечение доступа к произведениям, без непосредственного их размещения в сети Интернет; переработка произведений, а также случаи нарушения личных неимущественных прав авторов. Являясь единственным специальным нормативным актом, затрагивающим вопросы использования объектов авторского права в сети Интернет, Указ в очередной раз провозглашает необходимость соблюдения авторских прав, прописанную в Гражданском кодексе Республики Беларусь и Законе Республики Беларусь от 17 мая 2011 года № 262-З «Об авторском праве и смежных правах» (далее – Закон), однако не учитывает сложность применения способов защиты авторского права в сети Интернет и не закрепляет дополнительных обязанностей субъектов, обладающих средствами для определения конкретного пользователя – нарушителя авторского права, по предоставлению информации о нем определенному ограниченному кругу лиц в определенные сроки, по осуществлению действий, способствующих пресечению нарушения авторского права и др. Отсутствие таких

норм лишает авторов желания бороться за нарушенные права и в подавляющем большинстве случаев нарушители остаются без наказанных. Однако нужно ли принимать указанные нормы? Даже если механизм определения нарушителя будет прописан в законодательстве и объем обязанностей каждого из указанных субъектов при исполнении этого механизма будет дифференцирован, открытым останется вопрос идентификации пользователя, особенно пользователя, задавшего целью «анонимизации». Так, пользователя будет невозможно установить, если он действует через прокси-сервер, использует технологию «Onion routing» или получает доступ в Интернет, используя системы оплаты, не требующие предоставления персональных данных при регистрации, к примеру, «Bitcoin». В первом случае довольно длинная цепочка запросов может быть направлена в организации иностранных государств, многие из которых могут не иметь в своем законодательстве прописанной обязанности предоставлять информацию о пользователе; в остальных же случаях просто невозможно получить информацию о конкретном лице.

Интернет как особая среда требует концептуально нового подхода к соблюдению авторского права. Наиболее приемлемым представляется перевод всей деятельности по использованию объектов авторского права в сети Интернет в правовое поле путем введения некоторых ограничений прав авторов, и одновременно закрепления гарантий соблюдения права на получение вознаграждения. Получить согласие каждого автора, произведение которого используется в сети Интернет, невозможно. Однако и расширение случаев свободного использования произведений, посредством отнесения к ним использования в сети Интернет, также является неверным.

В этой связи интересной представляется концепция «глобальных лицензий», разработанная Российским союзом правообладателей. Суть концепции сводится к установлению надбавки в размере 25 российских рублей, уплачиваемой ежемесячно пользователями интернет-услуг при расчетах с поставщиком интернет-услуг. Согласно данной концепции предполагается выплата вознаграждения за предоставляемое право использования всех произведений, размещенных в сети Интернет, а не за их фактическое использование, поэтому уплате будет подлежать фиксированная денежная сумма. В дальнейшем постав-

щик интернет-услуг во исполнение обязанностей по договору с аккредитованной организацией по коллективному управлению (далее – ОКУ) будет перечислять последние денежные средства, распределяемые ОКУ между правообладателями использованных произведений на основе мониторинга интернет-трафика и сопоставления его результатов с цифровым отпечатком-спектрограммой, присвоенным каждому произведению, задепонированному правообладателем и внесенному в специально созданный реестр. Предполагается анализировать, к каким сайтам осуществлял доступ каждый пользователь, получающий доступ в Интернет на территории Российской Федерации, без привязки к определенной доменной зоне [2].

Следует рассмотреть предлагаемую концепцию на предмет применимости к существующим интернет-правоотношениям в белорусской правовой реальности и оценить все её возможные преимущества и недостатки. Необходимость создания реестра для реализации концепции, а значит и распределение вознаграждения только среди отдельных правообладателей подверглась критике со стороны российской общественности. Однако учесть все произведения, находящиеся в сети Интернет, невозможно, ввиду этого предлагается трансформировать концепцию глобального лицензирования применительно к доменной зоне «by». В качестве еще одного слабого положения концепции следует отметить невозможность получения достоверных данных об использовании произведений путем мониторинга интернет-трафика, поскольку часто при передаче информации в сети используются средства шифрования трафика, при применении которых выявить что именно размещалось в сети Интернет весьма сложно. По нашему мнению, наиболее верным действием, которое могло бы быть предпринято со стороны законодателя в целях избежания при применении концепции безосновательного распределения полученных денежных средств между ограниченным кругом лиц, является установление в законодательстве обязанности учета объектов авторского права, находящихся на конкретных интернет-сайтах, администраторами доменных имен, поскольку именно таким образом можно охватить всю доменную зону «by». Однако с учетом нормы части 4 статьи 51 Закона, обязывающей именно пользователей (в нашем случае – поставщиков интернет-услуг) вести учет использования произведений и предоставлять ОКУ сведения об их использова-

нии, механизм предоставления отчетов предстоит тщательно обдумать: отчеты о находящихся в определенный период времени на конкретных сайтах произведения должны быть переданы поставщикам интернет-услуг, а в дальнейшем ОКУ, либо следует рассмотреть возможность введения исключения в деятельности ОКУ, когда отчетная документация и денежные средства будут предоставляться различными субъектами. В совокупности со введением в данной сфере системы расширенного коллективного управления будет обеспечена выплата вознаграждения всеми пользователями сети Интернет, получающими доступ в сеть Интернет на территории Республики Беларусь за использование всех произведений в пределах национальной доменной зоны. Однако, в таком случае основной проблемой стало бы перемещение администраторами доменных имен своих Интернет-ресурсов за пределы национальной доменной зоны. Также, даже в случае использования в предлагаемой схеме механизма расширенного коллективного управления, за пределами данной концепции остаются случаи нарушения личных неимущественных прав автора.

С учетом вышеизложенного, необходимо все же дифференцировать в законодательстве обязанности по соблюдению авторского права каждого из лиц, фигурирующих в сети Интернет, разработав механизм идентификации и предъявления требования к пользователю. Для эффективного решения проблемы защиты прав на произведения, используемые в сети Интернет, а также для обеспечения состоятельности концепции «глобального лицензирования», требуется принятие международно-правовых актов, направленных на унификацию законодательства, посвященного рассматриваемым правоотношениям.

Список использованных источников:

1. О мерах по совершенствованию использования национального сегмента сети Интернет: Указ Президента Респ. Беларусь, 1 февр. 2010 г., № 60 // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2015.
2. Концепция глобального лицензирования [Электронный ресурс]. – 2015. – Режим доступа: <http://global-license.ru/>. – Дата доступа: 18.02.2015.

СЕКЦІЯ 4.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО І КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС. КРИМІНОЛОГІЯ ТА КРИМІНАЛІСТИКА. КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО. СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА

.....

МЕРЕЖА ІНТЕРНЕТ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ: ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ

БУГЕРА Олена Іванівна,

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри правосуддя
Київського національного лінгвістичного
університету*

Згідно інформації Міністерства внутрішніх справ України щодо стану та структури злочинності в Україні (2010 – 2011 рік) [1], у 2010 році було зареєстровано 500902 злочинів, а у 2011 році відповідно – 515833, динаміка становить 3,0%. При цьому особами, які раніше вчиняли злочини, у 2010 році було скоєно 96830 злочинів, а у 2011 році – 147585, динаміка становить 52,4%.

Вказана статистика викликає занепокоєння з точки зору стану запобігання злочинності та потребує розробки нових науково-обґрунтованих шляхів вирішення даної проблеми, оскільки запобігання злочинності є основним завданням кримінології. При цьому в умовах постійного підвищення рівня інформаційного забезпечення суспільства, і зокрема, можливостей доступу до мережі Інтернет актуальною є проблема використання всесвітньої інформаційної мережі для здійснення ефективного запобігання злочинності.

Законодавство України щодо запобігання злочинності містить правові норми, які вказують на першочерговість та необхідність проведення такої діяльності. Зокрема, відповідно до ст. 2 Закону України «Про міліцію» [2], одним з основних завдань міліції є запобігання правопорушенням та їх припинення. Також у ст. 6 Закону України «Про організаційно-правові основи бороть-

би з організованою злочинністю» [3] вказується, що одним з основних напрямів боротьби з організованою злочинністю є запобігання: нанесенню шкоди людині, суспільству, державі; виникненню організованих злочинних угруповань; легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом; використанню суб'єктів підприємницької діяльності для реалізації злочинних намірів.

У Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року [4] вказується, що основними проблемами, які потребують розв'язання, є: недосконалість нормативно-правового, організаційного, фінансового, кадрового та інформаційного забезпечення профілактики правопорушень; неналежний рівень комплексних запобіжних заходів, спрямованих на усунення причин і умов учинення правопорушень, та профілактичної роботи з особами, схильними до їх скоєння; низький рівень правової культури населення, роз'яснювальної роботи серед громадян з метою формування в них відповідального ставлення до питань дотримання законності, особистої участі в охороні громадського порядку, профілактики правопорушень та боротьби із злочинністю; відсутність дієвого механізму участі громадськості в забезпеченні правопорядку в державі; недостатня увага центральних і місцевих органів виконавчої влади до питань організації змістовного дозвілля дітей та молоді, їх зайнятості та відпочинку; недосконалість механізму взаємодії правоохоронних органів з центральними і місцевими органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим з питань розроблення конкретних заходів, спрямованих на підвищення ефективності профілактики правопорушень. Погіршення соціально-економічної ситуації в державі негативно позначається на криміногенній ситуації, зумовлює необхідність формування принципово нових підходів до розв'язання проблем у сфері профілактики правопорушень. Комплексне розв'язання проблем можливе за умови вжиття на державному рівні заходів, спрямованих на підвищення ефективності профілактики правопорушень.

На нашу думку, використання мережі Інтернет для запобігання злочинності має базуватися на таких засадах: створення організаційно-правових та технологічних умов попередження злочинності з використанням можливостей мережі Інтернет; розроблення загальносоціальних та спеціально-кримінологічних

профілактичних заходів та методик їх застосування; формування інформаційних баз даних щодо попередження кримінологічних явищ та ситуацій; здійснення моніторингу стану попередження злочинності та висвітлення їх результатів; кадрове забезпечення; підвищення рівня правової культури населення; визначення механізму фінансового забезпечення реалізації завдань Концепції та ін.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що питання використання мережі Інтернет для запобігання злочинності необхідно вирішувати комплексно: шляхом розробки відповідної Концепції; удосконалення чинного законодавства; підвищення рівня матеріально-технічного забезпечення та ін. При цьому реалізація запобіжних заходів загальносоціального рівня залежить від того, наскільки успішною є діяльність держави щодо розв'язання важливих соціально-економічних проблем, розробки механізму розвитку суб'єктів інформаційної діяльності, спрямованих на підвищення рівня правової культури та духовності суспільства, контролю за виконанням законодавства стосовно діяльності засобів масової інформації, і зокрема, мережі Інтернет. Виконання цих завдань, у свою чергу, створюватиме ефективну базу для спеціально-кримінологічного попередження.

Список використаних джерел:

1. Стан та структура злочинності в Україні (2010–2011 рік) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/doccatalog/document?id=717065>.
2. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 року 565-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4. – Ст. 20.
3. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30 червня 1993 року № 3341-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 35. – Ст. 358.
4. Концепція реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. № 1209-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИНЦИПІВ ДИСПОЗИТИВНОСТІ ТА ПУБЛІЧНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

ГОЛОВАТЧУК Наталія Петрівна,
*магістрант Прикарпатського юридичного
інституту Національного університету
«Одеська юридична академія»*

Розширення процесуальних прав учасників процесу, надання і забезпечення можливості вільного розпорядження ними, яке закріпив Кримінальний процесуальний Кодекс (КПК) України 2012 року, сприяє посиленню у кримінальному процесі диспозитивних засад. В основному це відбувається за рахунок звуження публічної складової, однак її ігнорування може призвести до зниження ефективності кримінально-процесуальної діяльності. У такому разі держава втратить дієвий інструмент контролю над злочинністю, що призведе до зниження рівня захисту тих же приватних інтересів. Це зумовлює нагальну необхідність аналізу закріплених шляхів вирішення проблеми узгодження публічних і приватних інтересів у положеннях КПК 2012 року.

Переважання у кримінальному процесі публічності пояснюється тим, що у кримінально-процесуальній формі знаходять свою реалізацію норми кримінального права, які прийняті з метою охорони і захисту суспільства від суспільно-небезпечних посягань. Держава не може стояти осторонь того, що порушуються встановлені нею ж кримінально карані заборони – вчиняються злочини [1, с. 8]. Її реакція, що проявляється у формі державного осуду, в більшості випадків не залежить від волевиявлення окремих громадян. Більше того, держава не може цілком ігнорувати інтереси суспільства загалом, яке в силу необхідності відновлення порушеного правопорядку, завжди вимагатиме з'ясування істини і покарання винного. В іншому разі ніхто не зможе бути захищений від злочинного посягання у майбутньому. Та й у межах лише диспозитивності особа не зможе цілком реалізувати належні їй права. Гарантії такої реалізації повинні бути передбачені у формі закріплення відповідних обов'язків державних органів, а також їх можливості вчинення

у межах, передбачених законом, процесуальних дій, незважаючи на наявність волевиявлення певних осіб, а зокрема – учасників провадження.

Однак, побудова кримінального процесу лише на основі публічності або, навпаки, диспозитивності також неможлива. Оскільки значне посилення публічності може призвести до набуття кримінально-процесуальною діяльністю репресивного характеру, а диспозитивності – до анархії. Тому перед законодавцем завжди стоїть нелегке завдання – збалансувати, звести до мінімуму публічний примус, щоб захистити, наскільки це можливо, права і свободи людини (диспозитивність) [2, с. 3].

Диспозитивність і публічність перебувають у унікальному зв'язку. Вони споріднені між собою і залежні один від одного. На нашу думку, диспозитивність і публічність виступають принципами-партнерами. Їх тісна взаємодія, виявляючись у різних формах, забезпечує рух кримінального процесу. Доцільність переваги того чи іншого принципу на конкретному етапі кримінального провадження визначається законодавцем з врахуванням важливості даного етапу для встановлення обставин кримінального правопорушення, можливості обмеження задля цього прав учасників провадження, значимості для них конкретного кримінально-процесуального рішення. Співпраця диспозитивності і публічності забезпечує існування декількох варіантів розвитку кримінально-процесуальної діяльності, її здійснення з урахуванням вимог повноти, всебічності та неупередженості.

Дію принципу диспозитивності значно розширено за рахунок передбачення можливості широкого застосування у кримінальному провадженні угод між потерпілим та обвинуваченим. Це видається доцільним, оскільки збільшуються шанси потерпілих на відшкодування їм шкоди, завданої злочином; сторони гарантують для себе певні процесуальні та матеріально-правові блага, хоча і в «компромісному» варіанті [3, с. 247]. Тим більше, що при укладенні угод не виключається застосування до злочинця державного осуду. Проте, угоди про примирення не можуть бути укладені у провадженнях щодо тяжких і особливо тяжких злочинів, що зумовлене необхідністю у цих випадках захистити інтереси суспільства. Реалізація ж підозрюваним, обвинуваченим диспозитивного права на укладення угоди про визнання винуватості забезпечує певні «пільги», напри-

клад: виключення із обвинувального акта окремих епізодів обвинувачення; більш м'яку кваліфікацію злочину і сприяє процесуальній економії [3, с. 246].

Яскравим прикладом розширення меж диспозитивності є інститут кримінального провадження у формі приватного обвинувачення. У випадках, коли злочином завдано шкоду переважно приватним інтересам, законодавець вважає можливим обмежити дію засади публічності і надає можливість потерпілому від злочину на власний розсуд вирішити питання – звертатись йому до держави за захистом порушеного права чи ні [1, с. 9].

КПК 2012 року значно розширив коло випадків здійснення кримінального провадження у формі приватного обвинувачення. Задля можливого відновлення і збереження подружніх, сімейних та інших близьких родинних стосунків законодавець відповідно у п. 2 і 3 ст. 477 передбачив для потерпілого можливість вибору стосовно подання заяви про вчинення щодо нього кримінального правопорушення, якщо воно вчинене його дружиною (чоловіком), іншим близьким родичем, членом сім'ї потерпілого [6, с. 356]. Цілком обґрунтовано до переліку були віднесені злочини у сфері інтелектуальної власності, передбачені статтями 176, 177, 229, 231 та 232 Кримінального кодексу України (КПК) [5], на необхідність чого неодноразово наголошувалося в спеціальній літературі [7, с. 422].

Незрозумілим є включення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 286 (порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами), ст. 296 (хуліганство без обтяжуючих обставин) ККУ [5]. Адже вони безпосередньо заподіюють шкоду суспільним інтересам, які є домінуючими у відносинах щодо забезпечення безпеки руху, громадської безпеки та моральності, на які відповідно посягають. Тому вирішення питання про покарання винних у вчиненні даних злочинів осіб не можна віддавати на розсуд окремих осіб.

Щодо інших злочинів, то більшість із них є досить поширеними і для сучасного українського суспільства становлять значну проблему. Тому не має кримінологічного обґрунтування включення їх у межі інституту приватного обвинувачення. У такому разі також створюються додаткові проблеми для потерпілих, адже на них перекладається тягар вирішення питання

про подання заяви. У зв'язку з цим вони зазнаватимуть тиску з боку злочинців, котрі намагатимуться уникнути відповідальності. Цю проблему можна вирішити, посиливши гарантії безпеки потерпілих, які передбачені законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні» [8]. Вирішувати питання про застосування щодо потерпілих від вчинення щодо них злочинів, передбачених ст. 477 КПК заходів безпеки, необхідно негайно після звернення з таким проханням. Доцільно було б передбачити механізм застосування відповідних заходів при попередньому зверненні особи до правоохоронних органів до подання нею заяви про злочин, при бажанні таку заяву подати, будучи впевненою у відсутності загроз для неї та її близьких родичів, членів сім'ї. Недоцільним таке розширення меж інституту приватного обвинувачення також видається через відсутність в українському суспільстві довіри до правоохоронних органів. Саме тому велика ймовірність того, що рішення громадян не звертатись за захистом порушених прав буде обумовлене не можливістю вирішити суперечку приватно, а переконанням у неефективності державного переслідування.

Список використаних джерел:

1. Нор В. Т. Публічність і диспозитивність у кримінальному процесі України: суть, пріоритети, взаємодія, сфера дії / В. Т. Нор // Закон і бізнес. – 2004. – № 47–48. – С. 7–12.
2. Маляренко В. Т. Про публічність і диспозитивність у кримінальному судочинстві України та їх значення / В. Т. Маляренко // Вісник Верховного Суду України. – 2004. – № 7. – С. 2–11.
3. Курс лекцій з кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (Особлива частина) / О. Ю. Хабло, О. С. Степанов, М. П. Климчик та ін. – К.: НАВС, 2012. – 284 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 15.08.2012 р. № 4651-VI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
6. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 2 / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський,

Є. П. Бурдоль та ін.; [заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова]. – Х.: Право, 2012. – 768 с.

7. Харченко В. Б. Кримінально-правова охорона прав на результати творчої діяльності та засоби індивідуалізації в Україні: [монографія] / В. Б. Харченко. – Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. – 480 с.
8. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23.12.1993 № 3782-XII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ОСОБИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

КИРПА Сергій Сергійович,
*ад'юкт Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Після введення в дію нового КПК, яким регламентовано процесуальний порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, виникає необхідність не тільки закріпити у законі певні зміни, але й перевірити можливість їх правозастосування на практиці та наявність достатності належних гарантій щодо захисту прав і свобод громадян при проведенні вказаних дій.

До процесуальної системи гарантій прав і свобод відноситься такий вид гарантій, як юридичне визначення самих цих прав і свобод [4, с. 88–89]. Ст. 13 КПК, закріплюючи конституційний принцип недоторканності житла чи іншого володіння особи, що забезпечує право особи на приватність, в змістовому плані дуже стисла, фактично повторює конституційну норму. Законодавець в КПК обмежився простим проголошенням принципу недоторканності житла чи іншого володіння особи, а нормативне регулювання даного принципу викладається шляхом перерахування виключень із загального правила. Проте і самі виключення сформульовані як бланкетні та відсильні норми, які стосуються

окремих процесуальних дій, що призводить до неоднозначного тлумачення вимог, які впливають із розглядуваного принципу. Принципове положення про недоторканність житла розпорошується в нормативному матеріалі і з вкрай важливою і ключовою норми перетворюється на набір виключень з неї. Погоджуємося з думкою О. П. Кучинської, що доцільним вбачається певне коригування ст. 13 КПК України, яка є базовою щодо змістового наповнення принципу недоторканності житла чи іншого володіння особи в кримінальному судочинстві, повинна акумулювати максимальну кількість положень, що входять до зазначеного принципу [2, с. 126].

Наступною гарантією прав і свобод особи є чітке визначення процедури їх реалізації. У зв'язку з цим у КПК має бути передбачений чітко окреслений порядок проведення конкретних процесуальних дій, як-то обшуку, огляду, виїмки, негласного проникнення для огляду, вилучення речей та зразків для дослідження тощо. В загальних рисах цей порядок законом передбачений, але цей надзвичайно важливий конституційний принцип вимагає більшої конкретизації, тому що кожна невизначеність може потягти негативні наслідки.

Також однією з гарантій забезпечення прав і свобод особи можна вважати визначення чітких підстав для проведення тих чи інших процесуальних дій. У КПК законодавець визначенню підстав для проведення негласних слідчих (розшукових) дій призначає цілу 246 статтю, в якій дає визначення самих негласних слідчих (розшукових) дій та підстави для їх проведення. Частина 2 цієї статті вказує, що негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб [1]. Як можна помітити, вказана стаття не відповідає її змісту через відсутність в ній нормативно-закріплених чітких підстав проведення зазначених слідчих дій. Така нечіткість формулювання може призвести до порушення права людини на приватність.

Гарантією забезпечення прав і свобод особи слугує чітке визначення категорії осіб, щодо яких проводяться негласні слідчі (розшукові) дії. У КПК не визначається коло осіб, щодо яких слідчий може приймати рішення про застосування негласних слідчих (розшукових) дій. Таким чином, фактично такою особою може стати будь-яка людина. Беручи до уваги значні стро-

ки їх проведення (особливо при їх подовженні), негласне спостереження за приватним життям може вестися за неконтрольованою кількістю громадян. Повідомлення таких осіб у межах календарного року після закінчення проведення негласної слідчої (розшукової) дії виглядає не досить надійною гарантією дотримання законності і забезпечення права особи на недоторканість приватного життя. Це може дискредитувати задекларовану демократизацію кримінального судочинства та означати побудову «поліцейської держави» в Україні.

Як слушно вказує А. С. Омеляненко, в КПК взагалі не врегульовано питання щодо проведення розглядуваних дій відносно осіб, які непричетні до вчинення злочину. Як бути з дотриманням прав і свобод особи, щодо якої велися негласні слідчі (розшукові) дії, а вона виявилася непричетною до злочину, чи не є суб'єктом вчиненого діяння (неосудна особа, не досягла віку кримінальної відповідальності, не наділена ознаками спеціального суб'єкта тощо)? [3, с. 210].

Наступною гарантією забезпечення прав особи при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій є визначення чітких обставин, за яких інформація, що стосується приватного життя громадян, отримана в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, що не виявилася необхідною для подальшого проведення досудового розслідування, повинна знищуватися. Як справедливо вказує А. С. Омеляненко, долю відомостей, речей та документів, отриманих внаслідок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, що не мають ніякого значення для кримінального провадження, вирішує особисто прокурор на свій суб'єктивний розсуд [3, с. 209]. Потрібно встановити чіткі критерії для визначення необхідності інформації для подальшого використання по справі, враховуючи, що знищувати інформацію в наших реаліях поки що не прийнято.

Важливе місце серед гарантій кримінального судочинства займає право учасників процесу на оскарження дій та рішень посадових осіб, які ведуть кримінальний процес. Проаналізувавши нормативний матеріал, робимо висновок, що КПК не містить норми, за якою особа, в якій проведено обшук, огляд та вилучення речей, має право подати апеляцію. В житлі чи іншому володінні можуть мешкати багато осіб, і такі дії можуть завдати всім неприємностей, втрати репутації та мо-

ральних страждань. Не вирішено також питання про тих осіб, в яких проведено вказані дії, і які не знали про цей обшук або огляд, оскільки не були присутні при ньому. Законом повинно бути передбачено можливість таких осіб бути поінформованими про проведений обшук та мати право на подачу апеляції.

Передбачаючи можливість невідкладних випадків, коли обшук, огляд житла чи іншого володіння та вилучення доказів особи можуть здійснюватися без постанови слідчого судді, КПК також не передбачає права заінтересованих осіб на подачу апеляційної скарги на такі дії.

Що стосується проведення негласних слідчих дій, то, як слушно зазначає О. Ю. Хабло, виникає питання про забезпечення можливості оскарження рішень посадових осіб під час їх провадження. Особливістю негласних слідчих дій є те, що громадяни, права яких обмежуються, враховуючи природу і логіку негласної діяльності, не мають можливості оскаржити дії та рішення посадових осіб безпосередньо під час їх проведення [5, с. 95]. Відповідно до ст. 253 КПК, особи, конституційні права яких були тимчасово обмежені в ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також підозрюваний, його захисник мають бути письмово повідомлені про це прокурором або за його дорученням слідчим [1]. Але конкретний час такого повідомлення визначається неоднозначно. Таким чином, поки заінтересовані особи не повідомлені про рішення щодо проведення негласної слідчої дії, вони не мають можливості оскаржити до суду дане рішення. А відсутність можливості оскарження провадження негласних слідчих дій зумовлює загрозу протиправного втручання працівників правоохоронних органів у особисте життя громадян, незаконне чи необґрунтоване обмеження їх конституційних прав і свобод, що вимагає створення додаткових кримінально-процесуальних гарантій [5, с. 95].

Ще однією з процесуальних гарантій захисту від порушення прав і свобод особи є встановлена законом юридична відповідальність службових осіб, що провадять кримінальне провадження. Виникає запитання, як відновити права та інтереси громадян, порушені внаслідок незаконного проникнення у їх житло, проведення у ньому обшуку, вилучення речей та документів у випадку непогодження в подальшому клопотання прокурором або ненадання санкції на обшук слідчим суддею? Яку відповідаль-

ність будуть нести винні особи за свої незаконні дії? Відсутність чітко визначеної відповідальності за подібні дії відкриває шлях до беззаконня на шляху до проникнення в житло та інше приватне володіння громадян. Поряд з цим вважається таким, що також здатне безпідставно обмежити конституційні права та свободи особи, положення ч. 1 ст. 250 «Проведення негласної слідчої (розшукової) дії до постановлення ухвали слідчого судді».

Наприкінці вважається доцільним вказати про відсутність такої важливої гарантії забезпечення прав особи як відшкодування матеріальних збитків у результаті неправомірних дій службових осіб. У КПК зовсім не визначений обов'язок повернути власнику житла чи особі, яка займає приміщення, всі ті речі, предмети та документи, які були незаконно вилучені в ході такого обшуку чи незаконно проведеної негласної слідчої дії.

З викладеного можна дійти висновку про те, що, незважаючи на наявність досить широкого спектру запроваджених гарантій щодо захисту прав особи у формі прокурорського та судового контролю, загальні норми про негласні слідчі (розшукові) дії потребують окремого та глибоко вивчення та відповідного наукового осмислення та обґрунтування. Оскільки значна кількість новацій є дуже проблематичною в застосуванні на практиці, а деякі з них безпосередньо порушують конституційні права та законні інтереси людини і громадянина, закріплені Конституцією України, виникає необхідність внесення суттєвих змін до чинного КПК. Норми закону потребують суттєвого доопрацювання, узгодження з відповідними правовими інститутами вітчизняного законодавства, практикою Європейського суду з прав людини з метою забезпечення захисту прав та свобод особи.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. // *Голос України*. – 2012. – № 90–91. – 19 травня.
2. Кучинська О. П. Принцип недоторканості житла чи іншого володіння особи в кримінальному процесі / О. П. Кучинська // *Вісник академії адвокатури України*. – 2012. – № 2 (24). – С. 125–129.
3. Омеляненко А. С. Загальні положення про негласні слідчі (розшукові) дії (огляд нового законодавства) / А. С. Омеляненко // *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. – 2012. – № 4. – С. 205–211.

4. Тertiшник В. М. Гарантії істини та захисту прав і свобод людини в кримінальному процесі / В. М. Тertiшник – Дніпропетровськ: Юрид. акад. МВС України, 2002. – 432 с.
5. Хабло О. Ю. Кримінально-процесуальні гарантії провадження негласних слідчих дій / О. Ю. Хабло // *Становлення системи негласного розслідування у кримінально-процесуальному законодавстві України: матеріали круглого столу* (м. Київ, 7 жовтня 2011 р.). – К., 2011. – С. 94–95.

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

КОМЕЛЬ Максим Юрійович,
*курсант Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

З прийняттям Верховною Радою України у 23 травні 2013 року Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб», який набув чинності з 1 січня 2014 року [1], у Кримінальний кодекс України був введений розділ XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб». Цей закон є черговим кроком до європейського майбутнього України, він підтверджує напрям розвитку законодавства у бік західних стандартів, де практика встановлення кримінальної відповідальності щодо юридичних осіб обчислюється десятками років. Але не всі зміни, прийняті згідно європейських вимог, приносять користь українському законодавству, що змушує переглянути традиційні інститути кримінального права в Україні.

Якщо поглянути на цю потребу з боку необхідності такого інституту в сучасному українському суспільстві, то стає зрозумілим, що такі зміни направлені не на належне вирішення

проблем з врегулюванням відповідальності юридичних осіб, а на потребу реформування національного законодавства на європейський лад. Питання щодо юридичних осіб як суб'єктів кримінальної відповідальності неодноразово обговорювалося науковцями, адже воно не вписується в доктрину кримінального права, в його практичну реалізацію.

Встановлення кримінальної відповідальності щодо юридичних осіб, по-перше, суперечить кримінально-правовій доктрині та принципам кримінального права, зокрема принципу особистої відповідальності та принципу індивідуалізації покарання. По-друге, при притягненні юридичної особи до кримінальної відповідальності неможливо встановити провину, а саме психічне ставлення особи до суспільно небезпечного діяння і його наслідків. Також необхідно зазначити, що до юридичних осіб і раніше застосовувалася відповідальність, але вона не мала кримінально-правового характеру та регулювалася нормами інших галузей права, і мала наслідки в основному матеріального характеру [3].

Включення юридичних осіб до суб'єктів кримінальної відповідальності вимагає законодавчих змін термінів «злочин» та «суб'єкт злочину». До цих термінів не відносяться діяння юридичних осіб, тому що в Кримінальному кодексі України чітко зазначено, що «злочин – це передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину», а «суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність» [2]. Таким чином, юридична особа не підпадає під ці поняття, хоча і повинна нести кримінальну відповідальність згідно з Кримінальним кодексом України.

Законодавець дав чіткий перелік видів заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб: штраф, конфіскація майна та ліквідація. Штраф та ліквідація можуть застосовуватися лише як основні заходи кримінально-правового характеру, а конфіскація майна – лише як додатковий.

Враховуючи такі неузгодженості, цей Закон може породити нові корупційні дії з боку правоохоронних органів, оскільки невідомо, яким чином у ході розслідування кримінальних проваджень органами досудового розслідування буде встановлюва-

тися і визначатися причетність підприємства, установи, організації до скоєного злочину її уповноваженою особою, а також діяла така особа в інтересах юридичної особи або переслідувала якусь іншу мету [4].

Таким чином, прийняття даного закону є позитивним кроком українського законодавства до євроінтеграції, що потребує подальшої роботи у сфері нормативно-правового врегулювання суспільних відносин щодо кримінальної відповідальності юридичних осіб.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб: Закон України від 23.05.2013 № 314-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
3. Лиховая С. Я. Уголовная ответственность юридических лиц по законодательству Украины / С. Я. Лиховая // Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права. – 2014. – № 2. – С. 155–161.
4. Полинко О. Уголовная ответственность юридических лиц / О. Полинко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dt-kt.com>

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК НАДАННЯ ДОЗВОЛУ НА ОБШУК ВОЛОДІННЯ АДВОКАТА

КОРОДЮК Іван Шагінович,
адвокат

Статтею 480 КПК адвоката віднесено до категорії осіб, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального

провадження. Разом із тим, главою 37 КПК, яка визначає відповідні особливості кримінального провадження, встановлено лише специфічний порядок здійснення повідомлення про підозру адвоката, яке згідно з ч. 1 ст. 481 КПК може бути здійснено Генеральним прокурором України, його заступником, прокурором Автономної Республіки Крим, області, міст Києва або Севастополя в межах його повноважень.

Згадана глава, як і норми, що регламентують підстави та порядок проведення обшуку, не містять положень, які містили гарантії адвокатів при проведенні стосовно них такої слідчої дії як обшук.

Саме тому необхідно враховувати, що відповідні гарантії адвоката містяться у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Так, згідно зі ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», слідчі дії, що можуть проводитися винятково з дозволу суду, здійснюються стосовно адвоката на підставі судового рішення, ухваленого за клопотанням Генерального прокурора України, його заступників, прокурора Автономної Республіки Крим, області, міста Києва та міста Севастополя. Таким чином, враховуючи, що однією із слідчих дій є обшук, то ця слідча дія має проводитись не лише згідно із правилами, закріпленими в КПК, а й з урахуванням спеціального законодавства, яке регламентує особливості стосовно суб'єкта, який уповноважений звертатись із клопотанням про проведення відповідної слідчої дії.

Черговою гарантією при проведенні цієї слідчої дії є положення частини другої статті 23 Закону, відповідно до якої у разі проведення обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, тимчасового доступу до речей і документів адвоката слідчий суддя, суд у своєму рішенні в обов'язковому порядку зазначає перелік речей, документів, що планується відшукати, виявити чи вилучити під час проведення слідчої дії чи застосування заходу забезпечення кримінального провадження. Чітке визначення переліку речей, для відшукування яких проводиться обшук, є гарантією того, що обшук при його проведенні стосуватиметься лише тих речей, виявлення яких санкціоновано слідчим суддею, судом, а не будь-яких речей на розсуд повноважної особи, яка здійснює відповідну слідчу дію.

Разом із тим, результати аналізу судової практики свідчать про те, що відсутність відповідних гарантій у КПК призводить до їх неналежного дотримання та зумовлює виникнення окремих проблем правозастосування, на яких акцентує увагу Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ (ВССУ) в узагальненні судової практики [1].

Так, ВССУ акцентує увагу на таких питаннях, пов'язаних із процесуальним порядком надання дозволу на обшук володіння адвоката. По-перше, з огляду на існування випадків звернення із клопотанням про обшук адвоката представників органів досудового розслідування всупереч Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», ВССУ формулює рекомендацію судам нижчих рівнів про те, що слідчі судді повинні відмовляти у задоволенні клопотань про обшук адвоката, поданих з порушенням зазначених вимог. У цьому контексті в узагальненні наводиться приклад із судової практики Вінницького міського суду Вінницької області, слідчий суддя якого ухвалою від 15 квітня 2013 року задовольнив клопотання старшого слідчого прокуратури Вінницької області та надав дозвіл на обшук офісного приміщення адвоката М. Враховуючи те, що старший слідчий прокуратури не є особою, уповноваженою звертатись із відповідними клопотаннями, воно вважається таким, що подане із порушенням процесуального порядку.

По-друге, у судовій практиці постало питання про те, чи впливає на порядок розгляду клопотання про обшук зв'язок обшуку адвоката із його професійною діяльністю. Як зазначається в узагальненні, за результатами аналізу судової практики виявлені випадки недотримання слідчими суддями вимог ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (розгляд та задоволення клопотань про обшук приміщень адвоката, поданих не уповноваженими на те суб'єктами) з підстав відсутності зв'язку між клопотанням про обшук адвоката та його адвокатською діяльністю. В якості прикладу наводиться ухвала слідчого судді Ленінського районного суду м. Севастополя від 26 червня 2013 року, відповідно до якої задоволено клопотання старшого слідчого в ОВС УМВС України в м. Севастополі про обшук помешкання Б., який має свідоцтво про заняття адвокатською діяльністю. У клопотанні про обшук було зазначено, що документи, які планується відшука-

ти, не мають ніякого відношення до його професійної діяльності як адвоката.

ВССУ у цьому контексті формулює висновок про те, що така практика є необґрунтованою, оскільки ані КПК, ані Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не визначають зв'язок між обшуком адвоката і його адвокатською діяльністю як обов'язкову умову подання відповідного клопотання уповноваженими на те згідно зі ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» особами.

Таким чином, необхідно враховувати, що особливі вимоги, які визначають процесуальний порядок проведення обшуку адвоката містяться не у КПК, а в спеціальному законі – Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Результати аналізу судової практики дозволили виявити, що відсутність відповідних положень у КПК призводить до неналежного врахування слідчими суддями гарантій адвокатської діяльності при розгляді клопотань про дозвіл на обшук адвоката.

Список використаних джерел:

1. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про надання дозволу на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sc.gov.ua>

КРИМІНАЛЬНЕ ТАТУЮВАННЯ ЯК ІДЕНТИФІКАЦІЙНА ОЗНАКА ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ

МАСЛІВЕЦЬ Тетяна Володимирівна,
*студентка Полтавського юридичного
інституту Національного юридичного
університету ім. Я. Мудрого*

З огляду на розв'язання ідентифікаційних завдань щодо ототожнення особи людини, яка вчинила злочин або безвісно

зникла, її особливі прикмети, татуювання – найбільш цінні та інформативні серед інших ознак зовнішності людини.

За допомогою криміналістичного дослідження змісту татуювань можна отримати також певну інформацію про властивості особи її носія.

Серед різноманіття видів татуювань, для отримання криміналістично значущої інформації про особу злочинця, становить інтерес, насамперед, так зване кримінальне татуювання, а не інші його види – побутове, пам'ятне, декоративне, бо відомо, що наявність у особи кримінального татуювання, перш за все, пов'язане з її кримінальним минулим.

Проблемою розшифрування кримінальних татуювань займалися такі вчені, як В. Бурик, Ю. Дубягін, А. Капітанський, В. Литвин, В. Пилипчук, В. Пиріжков та інші.

За визначенням Л. Г. Броннікова, татуювання – це наколоті на тілі різного роду малюнки, тексти, символічні елементи, пам'ятні дати і візерунки.

Більш вдалим вважається визначення Р. С. Белкіна, який розглядав татуювання як нанесення малюнків наколюванням і втиранням в шкіру фарбувальних речовин.

У злочинному світі татуювання мають не тільки специфічний, часто прихований сенс, але й нові назви. Так, В. Ю. Шепітько вказує на такі назви татуювання в злочинному середовищі, як «картинка», «наколка», «прошивка», «регалка».

В. Ф. Пирожков виділяє три типи татуювань: «регалки», «портачки» та «нахабні». Регалки (регалії – відзнака) – наносять зазвичай «еліті» злочинного світу фахівці-художники за допомогою сучасних інструментів та дефіцитних фарбувальних речовин (закордонної туші, барвників тощо). Вони відрізняються високою якістю малюнка і нормами «злочинського життя», що відповідає статусу особи.

Портачки (партачити – псувати) – це, як правило, саморобки, виготовлені «кустарно» (в поняттях злочинного середовища) за допомогою підручних засобів та інструментів у порушення «злочинської етики». Їх відрізняє низька художність і примітивність якості малюнків і невідповідність їх змісту статусу особистості в кримінальній ієрархії.

Нахабні (або ганебні) – це татуювання, зроблені злочинцям насильно (нахабно) або під загрозою застосування сили, що ви-

конують функцію ганебного клейма (стигми). Вони наносяться за будь-які провини, відступництво від «зłodійської віри», а також особам «нижчого стану» злочинного світу [1, с. 156].

Залежно від мотивів нанесення татуювання в літературі розрізняють різні його види: релігійне (обрядове), побутове, пам'ятне, декоративне (художнє), кримінальне та інші. В. А. Сас виділяє три основні групи татуювань: декоративно-побутове, наслідувальне-блатне та кримінальне (набувається, як правило, в місцях позбавлення волі).

Найбільш повно мотиви нанесення татуювань злочинцями в місцях позбавлення волі відобразили польські дослідники, які відносять до них: бажання мати на шкірі мотив, який подобався б цій людині і міг би сподобатися її оточенню як на свободі, так і у виправній установі; потреба висловитись за допомогою знаків, що є формою комунікації у злочинному середовищі, що підтверджують приналежність до цієї спільноти; вплив оточення, в якому особа перебуває у хвилини бездіяльності, а також у періоди актуалізації моди на татуювання; задоволення естетичних потреб за допомогою виконання модних і захоплюючих мотивів; біографічні дані, які реєструють найбільш важливі події в житті цієї особи, та ін. [1, с. 157–158].

Татуювання наносять на всі частини тіла, але перевага надається рукам – від плечей до пальців. Національні особливості відображаються не у змісті, а в символіці чи орнаменті, що використовуються для розкриття принципів кримінальної субкультури. Так, особи, які мешкають на березі моря, як символи використовують зображення хвиль, сходу сонця над хвилями, чайки, а ті, що мешкають у горах, – орлів, верхівки гір, фортеці на скелі тощо.

У кримінальній ієрархії за татуюванням можна точно визначити статус особи у кримінальному середовищі. Так, особам високого статусу наносяться почесні відзнаки, які називаються «регалками». Низькостатусним підліткам, особливо з числа пригноблених («опущених», «смітників» тощо), татуювання наносяться силоміць. Це – татуювання-тавро (на кримінальному жаргоні – «нахабки», «ганебні»).

Отже, татуювання може бути і засобом заохочення, нагородою тим, хто відзначився, і засобом деперсоналізації тих, хто завинив. Нерідко татуювання використовують з метою ототожнення

злочинної діяльності з героїчними та найпрестижнішими у суспільстві професіями (льотчика, моряка, геолога та іншими), для чого використовують традиційні атрибути героїчних професій: у моряків, наприклад, маяк, якір, рятувальний круг, вітрильник, каравела, альбатрос, красуня у тільнику та безкозирці.

Таким чином, татуювання – не випадкове явище у кримінальних групах. Воно виконує різноманітні функції міжособистісної та міжгрупової взаємодії, компенсуючи втрачені цінності у зв'язку з відторгненням осіб від суспільства або ізоляцією у місцях позбавлення волі [2, с. 96].

Татуювання, на відміну від інших особливих прикмет, є джерелом доволі великого обсягу криміналістично значущої інформації, завдяки якій можна отримати відомості не тільки про фізичні властивості особи, а й про біологічні, соціальні, психологічні та психічні властивості носія татуювання. Наявність такої інформації про особу злочинця має велике практичне значення для розкриття злочинів, висунення відповідних слідчих версій, профілактичної діяльності та реалізації одного з основних завдань кримінального покарання – виправлення та перевиховання засуджених. Крім того, правильне використання працівниками правоохоронних органів інформації, яка певною мірою характеризує особу злочинця, може допомогти спрогнозувати майбутню його поведінку у конкретній ситуації (наприклад, у процесі проведення певної слідчої дії, відбування покарання у місцях позбавлення волі та після звільнення).

Список використаних джерел:

1. Батюк О. В. Використання інформації про особу засудженого під час розслідування злочинів у місцях позбавлення волі / О. В. Батюк, М. П. Климчук // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 2 (2). – С. 150–163.
2. Калюга К. В. Татуювання як криміналістична ознака особи злочинця / К. В. Калюга // Криміналістичний вісник. – 2013. – № 1 (19). – С. 94–100.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ЗАХИСНИКА ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ ПРАВ, СВОБОД І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ПІДОЗРЮВАНОГО, ОБВИНУВАЧЕНОГО, ЗАСУДЖЕНОГО АБО ВИПРАВДАНОГО

ОДИНЦОВА Ірина Миколаївна,
*адвокат, ад'юнкт Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

Сучасний Кримінальний процесуальний кодекс України є свого роду відображенням того економіко-політичного стану, в якому зараз перебуває наша держава.

З метою забезпечення державою неухильного дотримання права людини і громадянина на одержання кваліфікованої правової допомоги в КПК України закріплено правову норму, яка, на думку його авторів, забезпечує реальне право підозрюваного, обвинуваченого, засудженого або виправданого на одержання професійної допомоги від захисника – адвоката.

Мені не вдалося віднайти у КПК України визначення поняття «захисник», його ж немає й серед основних термінів закону, на відміну від термінів «слідчий», «прокурор», «керівник органу досудового розслідування». У ст. 45 КПК України, яка має назву «Захисник», зазначається тільки, хто може ним бути без вказівки на те, що це за учасник кримінального провадження, на відміну від ч. 1 ст. 44 КПК України в редакції 1960 р.

Як вбачається з п. 1 ст. 45 КПК України, захисником є адвокат, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, а також особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію).

Ним може бути лише той адвокат, який внесений до Єдиного реєстру адвокатів України, та ті адвокати, які до нього внесені та стосовно яких в ЄРАУ не міститься відомостей про зупинення або припинення права на зайняття ними адвокатською діяльністю.

Наведене не відповідає ні вимогам Конституції України, ні рішенню Конституційного Суду України № 13-рп/2000 від 16. 11. 2000 р. у справі про право вільного вибору захисника, де зазначено, що положення частини першої статті 59 Конституції України про те, що «кожен є вільним у виборі захисника своїх прав», треба розуміти як конституційне право підозрюваного, обвинуваченого при захисті від обвинувачення та особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, з метою отримання правової допомоги вибирати захисником своїх прав особу, яка є фахівцем у галузі права і за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи.

З аналізу згаданого рішення Конституційного Суду (щодо положення ч. 2 ст. 59 Конституції України) впливає, що для забезпечення права на захист від обвинувачення в Україні діє адвокатура як одна з конституційних гарантій, що надає підозрюваному, обвинуваченому можливість реалізувати своє право вільно вибирати захисником у кримінальному судочинстві саме адвоката – особу, яка має право на заняття адвокатською діяльністю.

Пленум Верховного Суду України у Постанові № 8 «Про застосування законодавства, яке забезпечує право на захист у кримінальному судочинстві» від 24. 10. 2003 р. вказує, що при вирішенні питання про наявність у фахівців у галузі права повноважень на здійснення захисту в кримінальному провадженні належить також з'ясовувати, яким саме законом їм надано право брати участь у кримінальному судочинстві як захиснику.

Верховний Суд України визнає правильною практику тих судів, які за відсутності спеціального закону не допускають таких фахівців (юристів без адвокатського свідоцтва) до здійснення захисту в кримінальних провадженнях, що по суті нівелює висновки Конституційного Суду України щодо застосування ст. 59 Конституції України, хоча норми Конституції є нормами прямої дії.

Досить суттєвою, на мій погляд, виявляється проблема в тому, що деякі слідчі вимагають, щоб повноваження адвоката підтверджувалися також витягом з Єдиного реєстру адвокатів України, хоч це повністю не відповідає вимогам ст. 50 КПК України.

Загально відомо, що право на заняття адвокатською діяльністю засвідчується свідоцтвом, виданим Кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури. Додаткове підтверджен-

ня такого права шляхом надання витягу із Єдиного реєстру адвокатів України частково затягує та обмежує захисників – адвокатів у здійсненні своїх повноважень, оскільки наявність чи відсутність певних записів у реєстрі жодним чином не впливає на дійсність виданого у встановленому порядку свідоцтва.

Ще одним спірним питанням у новому КПК України є нормативне закріплення кількісного обмеження захисників у одного обвинуваченого, підсудного до п'яти (раніше таке положення було відсутнє), адже в такому разі, на мою думку, звужується його право на захист, що суперечить вимогам Конституції України.

Згідно ст. 22 Конституції України, при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

Крім того, положення ст. 221 КПК України суттєво обмежують права сторони захисту на своєчасне отримання даних у справі, необхідних для оскарження основних процесуальних рішень, на підставі яких: здійснено затримання особи, обрано запобіжний захід, направлено повідомлення про підозру, тому було необхідно передбачити, що слідчий, прокурор не вправі відмовити стороні захисту у наданні матеріалів, на підставі яких були здійснені затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення, обрано щодо особи один з передбачених цим Кодексом запобіжних заходів та направлено письмове повідомлення про підозру. Під час ознайомлення з такими матеріалами досудового розслідування надати захиснику право робити необхідні виписки та копії, в тому числі шляхом фотографування.

Більше того, при аналізі норм КПК України, які регулюють правила участі захисника в кримінальному провадженні, мною не виявлені ті, що визначають умови правомірності заміни захисника. Так, задля захисту прав обвинуваченого та підозрюваного заміна захисника може відбуватися лише за клопотанням або за його згодою. Якщо дане волевиявлення не враховуватиметься, то матиме місце порушення права на захист.

Аналіз положень КПК України дозволяє говорити, що у ньому право на захист звужено. Його ж забезпечення є конституційним принципом кримінального процесу й однією з основних засад судочинства.

На жаль, Конституція України не конкретизує, що слід розуміти під забезпеченням права на захист у кримінальному провадженні. У КПК України воно зводиться до надання пояснень з приводу підозри чи обвинувачення, які не є джерелами доказів, а також до права збирати докази, можливості особисто брати участь у процесі та користуватися правовою допомогою.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.96 р. (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України від 23.07.96 р. – № 30.
2. Трагнюк Р.Р. Прокурорський нагляд за додержанням законів, що забезпечують права обвинуваченого: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Р. Р. Трагнюк. – Х., 2003. – 222 с.
3. Рішення Конституційного Суду України № 13-рп/2000 від 16.11.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legal.com.ua/document/kodeks/0CH56013CH50710-00.html>
4. Про застосування законодавства, яке забезпечує право на захист у кримінальному судочинстві: постанова Пленуму Верховного суду України № 8 від 24.10.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-03>
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України, 2013. – № 9–10, № 11–12, № 13. – ст.88
6. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України»: чинне законодавство з 19 листопада 2012 року: (офіц. текст). – К.: ПАЛИВОДА А. В., 2012. – 382 с.
7. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI // Відомості Верховної Ради, 2013. – № 27. – ст. 282.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ГАРАНТІЙ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ПОТЕРПІЛОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

ОМЕЛЬЧУК Любов Василівна,
*к. ю. н., доцент кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики Національного
університету ДПС України*

КРАВЧЕНКО Олена Вікторівна,
*студентка магістратури Національного
університету ДПС України*

Сьогодні питання вдосконалення гарантій захисту прав та законних інтересів учасників кримінального провадження залишається вельми актуальним. Особливо це стосується захисту прав та законних інтересів потерпілого, права та інтереси якого при вчиненні або замаху на вчинення суспільно небезпечного діяння були порушені або перебували під відповідною загрозою. Поряд із тим, правові традиції в Україні склалися таким чином, що, в першу чергу, законодавство більше уваги приділяє захисту прав та законних інтересів підозрюваного та обвинуваченого у кримінальному провадженні. На жаль, діючий Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) також не передбачає ефективного механізму захисту та відновлення прав та інтересів потерпілого.

Відмітимо, що дослідженням даного питання займалися Г. П. Власова, Ю. І. Азаров, С. О. Заїка, В. Г. Фатхутдінов, Т. В. Батюсь, В. В. Коваленко, Л. Д. Удалова, Д. П. Письменний та інші. Проте нині дослідження правового статусу потерпілого у кримінальному провадженні потребує подальшого дослідження вже в контексті діючого КПК України, в положеннях якого вбачається низка прогалин, що є основою для подальших наукових дискусій.

Якість кримінального процесу в будь-якій державі визначається, в тому числі, наявними кримінальними процесуальними гарантіями для кожного його учасника. Проте в теорії кримінального процесу досі дискутується власне визначен-

ня кримінальних процесуальних гарантій. Вважаємо, що досить зрозуміло та лаконічно суть таких гарантій визначена В. В. Коваленком, Л. Д. Удаловою, Д. П. Письменним, які розуміють гарантії прав та інтересів особи як засоби, які забезпечують їх фактичну реалізацію. Реальне забезпечення прав особи є критерієм оцінки демократизму та гуманізму кримінального процесу [1, с. 37].

Однією із важливих гарантій кримінального провадження є право на захист. Слід відмітити, що законодавством передбачено забезпечення безоплатного захисту лише підозрюваному (обвинуваченому). Погоджуємося із позицією, що забезпечення потерпілому можливості також отримати відповідну правову допомогу відповідатиме таким засадам кримінального провадження як рівність перед законом та судом і змагальність. Зокрема, якщо потерпілий не в змозі оплатити послуги захисника, це ставить його в нерівні умови відносно підозрюваного (обвинуваченого), що порушує одну з основних засад кримінального провадження – рівність усіх учасників. Захисник має бути присутнім і на допиті потерпілого, оскільки мають місце випадки, коли потерпілий після допиту набуває процесуального статусу підозрюваного.

Відповідно до чинного законодавства представником потерпілого може бути лише особа, яка у кримінальному провадженні має право бути захисником, але не завжди у потерпілого є кошти для оплати послуг такої особи. Адже, відповідно до КПК України, захисником може бути лише адвокат, відомості про якого внесено до Єдиного реєстру адвокатів України та стосовно якого не містяться відомості про зупинення або припинення права на зайняття адвокатською діяльністю. Хоча, на жаль, це не означає, що такий захисник буде висококваліфікованим професіоналом. Поряд із цим, нині КПК України забороняє спеціалістам у галузі права виступати у ролі захисника. Тому сьогодні, в тому числі і в контексті захисту прав та інтересів потерпілого, звучать пропозиції скорегувати норми КПК України та Закону України «Про безоплатну правову допомогу» так, щоб в ролі захисника (особи, яка надає вторинну правову допомогу) могли виступати освічені, кваліфіковані особи, фахівці правової галузі. Тобто, не лише зареєстровані адвокати. Відповідна

думка підтримується низкою теоретиків і практиків, на що вказують як опитування останніх, так і аналіз наукових праць [2].

Також, продовжують звучати обґрунтовані зауваження, що в Україні відсутній досконалий механізм матеріального відшкодування збитків потерпілому. Наприклад, вважаємо, що логічним став би підхід, за яким кошти, які підозрюваний (обвинувачений) вніс як заставу, після чого ухилився від слідства, перш за все використовувалися для відшкодування завданої шкоди потерпілому, а вже потім державі. Діяльність держави має полягати у стимулюванні засудженого у максимально короткі строки відшкодувати завдані збитки потерпілій особі. Наприклад, держава може спочатку сама компенсувати збитки потерпілого з відповідного спеціального фонду, створеного з цією метою, а потім вже стягувати відповідні кошти із засудженого, змушуючи останнього їх відпрацювати, якщо у винного не вистачає на це коштів.

Таким чином, загалом прогресивність положень діючого КПК України не виключає необхідності вирішення окремих питань забезпечення реалізації прав та інтересів потерпілих. Особливо слід відзначити необхідність ставлення інтересів потерпілого над фінансовими інтересами держави, оскільки органи державної влади наділені ширшими можливостями захисту, в першу чергу, держави.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процес: підручник. / За заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 544 с.
2. Узунова О. В. Адвокат-захисник у нових реаліях дії Кримінального процесуального кодексу України / О. В. Узунова // Кримінальний процесуальний кодекс України: перші проблеми та здобутки: Матеріали круглого столу. – 2013. – С. 103–105.

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗНАЧЕННЯ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАПОБІГАННІ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

ШПАК Максим Володимирович,

студент Інституту підготовки кадрів для органів прокуратури України Національного юридичного університету ім. Я. Мудрого

Злочинність неповнолітніх осіб є доволі поширеним та суспільно-небезпечним явищем в Україні. Важливого значення в структурі детермінації злочинності неповнолітніх займають недоліки сімейного виховання. В свою чергу, сім'я як первинний суб'єкт соціалізації особи відіграє значну роль у профілактиці злочинності неповнолітніх.

Виховання з боку батьків має значний превентивний вплив. У цьому аспекті потрібно опанувати науково обґрунтований підхід до виховання неповнолітніх осіб. Важливого значення має взаємодовіра, яка виступає однією з ключових особливостей, адже вона може бути не тільки запорукою та першоджерелом для гармонізації спілкування між членами сім'ї, а і попередження неправильного виховання. Взаємодовіра повинна бути двосторонньою, неповнолітня особа повинна відчувати себе не тільки морально та соціально захищеною, а й розуміти, що до неї ставляться з розумінням.

Як зазначає М. Савіна, від самого початку існування людського суспільства виховання було засобом передачі знань і досвіду від покоління до покоління [1, с. 174]. Важливою є думка С. Денисова, який зауважує, що сімейні відносини впливають на соціалізацію, формування, виховання, розвиток кожного нового покоління [2, с. 219].

Отже, пропонуємо такі напрямки сімейного виховання, що сприятимуть формуванню правослухняної особистості неповнолітніх:

1. Власний приклад з боку батьків. Неповнолітні особи багато чому вчаться споглядаючи на своїх батьків, тому, якщо батьки будуть вести порядний стиль життя, будуть з повагою відноситися до оточуючих, то неповнолітня особа перейме цю ідеологію. Важливим у цьому аспекті є ставлення до негативних зви-

чок, адже вживання наркотиків та алкогольних напоїв, тютюнопаління є доволі згубним для виховання. Неповнолітня особа може звикати до такої обстановки і з часом вважати, що це є нормальним. Отже, враховуючи сучасні методики виховання дітей в сім'ї, важливим є демонстрування власного прикладу.

2. Своєчасне реагування батьків на девіантну поведінку неповнолітніх осіб та роз'яснення їм про заборону певних дій. Нейтральність з боку батьків по відношенню до девіантної поведінки може негативно відобразитися у майбутньому. Якщо вчасно це не виявити та не вжити заходів запобігання, то в майбутньому особу буде значно важче перевиховати. Крім того, важливого значення має також пояснення і обґрунтування неповнолітній особі того, чому девіантна поведінка характеризується негативними особливостями.

3. Створення «зайнятості» неповнолітніх. Залучення неповнолітніх осіб до тематичних гуртків у навчальних закладах, залучення до заняття спортом, науковою діяльністю, культурними способами дозвілля дозволить набагато більш раціонально використовувати час. Крім того, залучення неповнолітніх осіб до так званої «зайнятості» дозволить потурбуватися про їх розумовий та фізичний розвиток. Також важливим є те, що це дозволить зменшити рівень злочинності серед цих осіб.

4. Достойний рівень матеріального забезпечення сім'ї. Матеріальне устаткування виступає досить значним чинником, який впливає на неповнолітніх осіб. У зв'язку з низьким рівнем матеріального забезпечення, поширеними є випадки вчинення з боку неповнолітніх осіб злочинів з ціллю матеріальної винагороди. Тому вкрай важливо, щоб матеріальний добробут у сім'ї був, як мінімум, на достатньому рівні.

5. Недопустимість застосування насилля в вихованні неповнолітніх осіб. Це є важливим, оскільки неповнолітня особа повинна виховуватися в нормальних та гідних умовах. Застосування з боку батьків проявів насилля (поводження з жорстокістю, неповага до честі та гідності тощо) – це є проявом неадекватної поведінки з боку батьків і негативним прикладом для неповнолітніх осіб.

Отже, основними рекомендаціями по запобіганню злочинності неповнолітніх осіб є правильне їх виховання ще з раннього дитинства, адже вже на даному етапі у дітей починають

формуватися деякі задачі розуміння тих речей, що навкруги них відбуваються. Таким чином, важливим для нормальної соціалізації та життєдіяльності неповнолітніх осіб є власний приклад та відповідне реагування з боку батьків на девіантну поведінку, достатній рівень матеріального забезпечення сім'ї, створення умов для раціонального проведення часу для неповнолітніх, а також категорична недопустимість застосування проявів поведінки з жорстокістю та неповагою до честі та гідності неповнолітньої особи. Врахування цих важливих характеристик можуть суттєво вплинути на зменшення рівня злочинності серед неповнолітніх осіб.

Список використаних джерел:

1. Савіна М. Виховання дитини в українській народній традиції [Текст] / М. Савіна // Соціальна психологія. – 2009. – № 3. – С. 174–182.
2. Денисов С. Ф. Сім'я як визначальний фактор у профілактиці молодіжної злочинності в Україні [Текст] / С. Ф. Денисов // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 1. – С. 217–222.

СЕКЦІЯ 5.

СУДОУСТРІЙ. ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА. ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ І ПРАВОЗАХИСНІ ІНСТИТУЦІЇ

.....

КРИМІНОЛОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОКУРАТУРИ У СФЕРІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

БОЛГОВ Валентин Миколайович,
*старший науковий співробітник відділу
досліджень проблем злочинності у соціально-
економічній сфері Національної академії
прокуратури України*

Щорічно в Україні проводиться понад 85 тис. конкурсних процедур за державні кошти. Однак, зважаючи на кризові явища в економіці та війну на Сході країни, яка стрімко висмоктує бюджетні ресурси, загальний обсяг державних закупівель за укладеними договорами у 2014 році (113,8 млрд. грн.) знизився на 61,3% в порівнянні з 2013 роком (185,5 млрд. грн.) [1].

Разом з тим, кількість облікованих кримінальних правопорушень, вчинених у сфері державних закупівель, зросла в 2014 році до 895, що на 74,5% більше, ніж у 2013 році (513) [2]. Крім того, рівень латентності злочинів, що вчиняються у вказаній сфері, залишається надзвичайно високим.

Спеціальну норму щодо діяльності прокуратури як суб'єкта протидії злочинності ані в чинному Законі України від 05. 01. 1991 № 1789-ХІІ «Про прокуратуру», ані в новоприйнятому Законі України від 14. 10. 2014 № 1697-VII «Про прокуратуру», який в повному обсязі набере чинності 25 квітня 2015 року, не передбачено. Однак це не означає, що правових підстав для такої діяльності немає. Безумовно, прокуратура може і повинна брати участь у протидії злочинності, але зараз це потрібно робити: 1) у межах повноважень, передбачених існуючи-

ми функціями; 2) відповідно до вимог КПК України, який надає прокуратурі ще більше можливостей з протидії злочинності кримінально-процесуальними засобами [3, 21]. Фактично вся діяльність прокурорів у кримінальному процесі спрямована на протидію злочинам, оскільки протидія злочинності здійснюється органами прокуратури в межах кожної із виконуваних ними функцій.

Ми вважаємо, що слід виокремлювати такі напрями кримінологічної діяльності прокуратури: аналітичний, координаційний, правоохоронний та інформаційно-виховний.

Так, **аналітичний напрям** кримінологічної діяльності прокуратури щодо протидії злочинам у сфері державних закупівель полягає в кримінологічному аналізі даного виду злочинності на загальнодержавному та регіональних рівнях. Відповідно до пункту 1.4. Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затвердженого наказом Генерального прокурора України № 69 від 17. 08. 2012, держателем реєстру є Генеральна прокуратура України. Тобто, вся інформація про реєстрацію кримінальних проваджень та їх рух акумулюється в органах прокуратури України, що надає змогу оперативно і об'єктивно оцінювати стан злочинності, в тому числі у сфері державних закупівель, та вживати відповідні заходи протидії.

На нашу думку, для того, щоб провести повний і якісний кримінологічний аналіз, прокурору слід також враховувати інформацію про результати діяльності органів, які, відповідно до статті 7 Закону України від 10. 04. 2014 № 1197-VII «Про здійснення державних закупівель», здійснюють державне регулювання та контроль у сфері державних закупівель, особливо Державної фінансової інспекції України та її територіальних органів.

Іншим напрямом протидії злочинності у сфері державних закупівель для прокуратури є **правоохоронна діяльність**. Вона складає головний зміст діяльності прокуратури, спрямовується на реалізацію її конституційних функцій. У системі протидії злочинності в сфері державних закупівель правоохоронній діяльності прокуратури відводиться особливе місце. Так, складовими правоохоронної діяльності прокуратури є: 1) нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування; 2) нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності; 3) підтримання державного

обвинувачення; 4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян; 5) представництво інтересів громадянина і держави в суді.

Ми не будемо зупинятись на детальній характеристиці кожної з вищевказаних складових, у межах цього дослідження зупинимось лише на найбільш дискусійній. Так, нагляд за додержанням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів з цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами або так званий «загальний нагляд», який існував до прийняття Закону України від 14. 10. 2014 № 1697-VII «Про прокуратуру» (п. 1 Розділу XIII), на даний момент здійснюється виключно у формі представництва інтересів громадянина або держави в суді. Оскільки зміни до Конституції України не вносились, пункт 5 статті 121 не втратив своєї чинності, тому виникає питання, чи можна взагалі вважати положення новоприйнятого Закону України «Про прокуратуру» конституційними. На наш погляд, відповідь на це запитання може дати лише Конституційний Суд України.

Аналіз практики свідчить, що органи прокуратури приділяли значну увагу нагляду за додержанням і застосуванням законів у сфері державних закупівель. Щороку ними виявлялось чимало злочинів у цій сфері. Так, у 2013 році органами прокуратури проведено 2473 перевірки, за результатами яких розпочато 355 кримінальних проваджень, що становить 69% всіх кримінальних проваджень вказаної категорії. У 2014 році – 1970 перевірок, за результатами яких до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесено відомості про 376 кримінальних правопорушень (42%) [4].

На нашу думку, позбавлення прокуратури функції нагляду за додержанням і застосуванням законів вкрай негативно вплине на стан законності у сфері державних закупівель, оскільки переважна більшість правопорушень і злочинів вказаної категорії виявлялась саме прокуратурою. Перевагами цієї функції у протидії злочинам у сфері державних закупівель можна вважати: 1) оперативність виявлення кримінальних правопорушень; 2) високий запобіжний ефект; 3) значне подолання латентності злочинів у цій сфері.

Координаційний напрям кримінологічної діяльності прокуратури визначений чинним Законом України «Про прокуратуру» (ст. 10), наказом Генерального прокурора України від 16 січня 2013 року № 1–1 гн «Про координацію діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності та корупції», Положенням від 11 лютого 2013 року «Про координацію діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності та корупції».

Без прокурора координаційна діяльність неможлива. Інші правоохоронні органи під час виконання покладених на них завдань можуть узгоджувати свої дії, проте така діяльність не є координаційною, вона є лише взаємодією. Прокурор обирає форму координаційної діяльності, визначає керівників правоохоронних органів, які будуть брати у ній участь, запрошує їх до розробки і прийняття координаційних заходів, готує проекти документів, головує на координаційних (міжвідомчих) нарадах, надсилає прийняті рішення іншим суб'єктам, контролює їх своєчасне і належне виконання.

Разом з тим, новий Закон України «Про прокуратуру» розглядає координацію лише в межах нагляду за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство (ст. 25). Тобто, перелік об'єктів координації обмежено органами, визначеними статтею 38 Кримінального процесуального кодексу України та статтею 4 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Ще одним напрямом реалізації кримінологічної функції прокуратури є **інформаційно-виховна робота**. Кримінологічне інформування є одним із найважливіших напрямів виховної роботи прокуратури спеціально-кримінологічного призначення. Кримінологічна поінформованість ставить за мету поширення серед населення відомостей про злочинність, її стан на окремих територіях, причини та умови вчинення злочинів, особу злочинця, засоби вчинення злочинів, заходи запобігання тощо [5, 68]. Так, відповідно до статті 51–1 Закону України від 05. 01. 1991 № 1789-XII «Про прокуратуру» прокурори всіх рівнів на відкритому пленарному засіданні відповідної ради, на яке запрошуються представники ЗМІ, не менше як двічі на рік інформують населення відповідної адміністративно-територіальної одиниці про стан законності, заходи щодо її зміцнення та результати діяльності на даній території. Правова норма аналогічного змісту,

але більш загального характеру, міститься і в новоприйнятому Законі України від 14. 10. 2014 № 1697-VII «Про прокуратуру» (стаття 6). На нашу думку, у відповідну доповідь прокурора необхідно обов'язково включати розділ, присвячений стану законності у сфері державних закупівель. Зокрема, у ньому слід висвітлювати показники злочинності у вказаній сфері, кількість осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності за злочини даної категорії, наводити статистичні показники представницької діяльності прокуратури із захисту інтересів держави у сфері державних закупівель, законності при проведенні уповноваженими органами оперативно-розшукових заходів, досудового розслідування тощо.

Підсумовуючи все викладене, відмітимо, що органи прокуратури є одними з найголовніших суб'єктів протидії злочинності у сфері державних закупівель. Кримінологічна функція прокуратури щодо протидії злочинам вказаної категорії полягає у цілеспрямованій діяльності щодо недопущення вчинення злочинів у сфері державних закупівель, усунення їх причин і умов, переривання злочинної діяльності на різних стадіях її розвитку і здійснення, притягнення винних до кримінальної відповідальності. Вона зосереджується практично у всіх напрямках діяльності органів прокуратури та проявляється в аналітичній, правоохоронній, координаційній та інформаційно-виховній роботі.

Список використаних джерел:

1. Проведення процедур закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти в Україні у 2013, 2014 роках // Офіційний сайт Державної служби статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Статистична звітність форми № 5 (місячна) «Звіт про кримінальні правопорушення, вчинені на підприємствах, установах, організаціях за видами економічної діяльності» // Офіційний веб-портал Генеральної прокуратури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua>
3. Долежан В. Роздуми над проектом нової редакції Закону України «Про прокуратуру» / В. Долежан // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2008. – № 3. – С. 16–21.
4. Статистична звітність форми П «Звіт про роботу прокурора» (квартальна) // Офіційний веб-портал Генеральної прокуратури

ри України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua>

5. Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. [Текст] / В. В. Голіна. – Х.: Нац. юрид. акад. України: Право, 2011. – 120 с.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДОБРОВОЛЬЧИХ БАТАЛЬЙОНІВ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОБОРОНИ

БУГАЙЧУК Костянтин Леонідович,
*к. ю. н., доцент, начальник науково-дослідної
лабораторії з проблем протидії злочинності
ННІКМ Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Складна суспільно-політична ситуація, яка склалася в нашій країні, потребує сконцентрованих дій від усіх суб'єктів правоохоронної та оборонної діяльності щодо забезпечення на території України прав і свобод громадян, підтримання громадського порядку та громадської безпеки, захисту територіальної цілісності країни. Звичайно, що такі заходи повинні здійснюватися у відповідності до чинних нормативно-правових актів із суворим дотриманням принципу законності в діяльності усіх суб'єктів держави.

Нагальним дискусійним питанням, яке потребує належного наукового аналізу, є нормативно-правове забезпечення діяльності добровольчих батальйонів територіальної оборони, а також дослідження напрямів їх оптимальної організації та діяльності.

Відповідно до статті 17 Конституції України, оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України.

Забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяль-

ності яких визначаються законом. На території України забороняється створення і функціонування будь-яких збройних формувань, не передбачених законом [1].

Згідно з положеннями Закону «Про оборону України», у разі збройної агресії проти України або загрози нападу на Україну Президент України приймає рішення про застосування Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України. До виконання завдань територіальної оборони в межах їх повноважень залучаються Збройні Сили України, інші військові формування, утворені відповідно до законів України, органи внутрішніх справ, підрозділи Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України і відповідні правоохоронні органи.

Інші військові формування, утворені відповідно до законів України, та відповідні правоохоронні органи:

- узгоджують з Генеральним штабом Збройних Сил України їх програми розвитку в частині, що стосується оборони держави, а також плани підготовки їх органів управління, з'єднань і частин, призначених для підпорядкування органам військового управління в особливий період та виконання завдань територіальної оборони;
- здійснюють під керівництвом Генерального штабу Збройних Сил України планування застосування органів управління, з'єднань і частин, призначених для підпорядкування органам військового управління Збройних Сил України в особливий період та виконання завдань територіальної оборони, надають Генеральному штабу Збройних Сил України необхідну для цієї роботи інформацію;
- беруть участь у виконанні завдань територіальної оборони, сприяють забезпеченню правового режиму воєнного стану [2].

Отже, діяльність воєнізованих формувань, створених, в тому числі для потреб територіальної оборони, потребує належного правового забезпечення та взаємодії із органами та підрозділами Збройних Сил України.

На даний час в Україні існують офіційно встановлені військові формування, які складаються переважно з добровольців:

- батальйони територіальної оборони (БТрО);
- батальйони спеціального призначення МВС;
- резервні батальйони Національної гвардії України;
- окремі воєнізовані формування.

У структурі МВС України були сформовані додаткові добровольчі батальйони спеціального призначення МВС України. Саме ці батальйони в надскладний період з березня 2014 взяли на себе основний тягар із забезпечення правопорядку в тих областях, де і були створені. Крім того, ці формування беруть участь і в бойових діях в зоні АТО.

Разом з тим відмітимо, що на сьогодні досі не створено належного правового підґрунтя для діяльності добровольчих батальйонів територіальної оборони. Без правового регулювання їхньої діяльності вони можуть цілком розцінюватися як незаконні збройні угруповання. Про це нещодавно заявила Українська Гельсінська спілка з прав людини (УГСПЛ), а також вітчизняні та європейські правники, закликаючи державу визначити правовий статус добровольчих батальйонів.

Отже, на цей час добровольці, з числа яких були сформовані спеціальні добровольчі батальйони, не мають чітко визначеного юридичного статусу, у зв'язку з чим вони та члени їхніх сімей юридично незахищені на державному рівні. Невирішеними залишаються питання лікування бійців добровольчих батальйонів, надання їм матеріальної допомоги, житла, земельних ділянок тощо.

З цього приводу маємо запропонувати наступні шляхи оптимізації чинного законодавства України:

1. Має бути прийнятий Закон України «Про добровольчі батальйони територіальної оборони» з урахуванням положень Конституції України та Закону України «Про оборону України» (розділ «Територіальна оборона»).

Батальйони територіальної оборони мають підпорядковуватися Міністерству оборони України. Їх комплектування повинно здійснюватися на добровільній основі.

Забезпечення батальйонів має здійснюватися з наступних джерел: Державний бюджет України, місцеві бюджети, добровільні внески.

У майбутньому Законі «Про добровольчі батальйони територіальної оборони» треба передбачити наступні питання: за-

вдання батальйонів, порядок їх створення комплектації, навчання, зборів, прав та обов'язків, відповідальності, фінансування.

У Міністерстві внутрішніх справ України створювати такі формування немає сенсу, адже в його структурі вже є підрозділи Національної гвардії, які, зокрема, беруть участь відповідно до закону у взаємодії зі Збройними Силами України у відсічі збройній агресії проти України та ліквідації збройного конфлікту шляхом ведення воєнних (бойових) дій, а також у виконанні завдань територіальної оборони [3].

2. На виконання майбутнього закону слід також прийняти нормативні акти, які будуть стосуватися детального порядку комплектування, навчання та використання добровольчих батальйонів територіальної оборони, наприклад:

«Про порядок комплектування добровольчих батальйонів територіальної оборони»;

«Про порядок проходження навчальних зборів та використання добровольчих батальйонів територіальної оборони».

Якщо звернутися до закордонного досвіду, то можна побачити, що країни, які не спроможні стримувати агресію сильного противника армією мирного часу, зберігають потужну спроможність активно захищати свій суверенітет за рахунок посилення потенціалу регулярних військ силами місцевої (територіальної) оборони.

Так, Швейцарія і Ізраїль утримують армії, що діють на принципах загальної військової повинності. Усі чоловіки віком від 19 до 50 років проходять військову (альтернативну) службу. Мала частка регулярного професійного війська утримує сучасну техніку і озброєння, планово здійснює підготовку значної кількості резервістів, які утримуються за принципом міліцейської системи і зберігають при собі легке стрілецьке озброєння, боеприпаси та спорядження. За рахунок такої системи, утримання сил територіальної оборони, у Швейцарії через 4–6 годин організовано збирають понад 400 тисяч резервістів, готових до дій.

У США діють добровольчі батальйони Національної гвардії. Національна гвардія може бути активована в надзвичайних ситуаціях губернатором штату для виконання різних завдань усередині країни (ліквідація наслідків стихійних лих, підтримання правопорядку в разі масових заворушень тощо). Служба

в Національній гвардії поєднується з роботою за основним фахом. У Національну гвардію щорічно (в середньому) надходить близько 60 тисяч чоловіків і жінок. Вони зобов'язані проходити бойову підготовку на індивідуальних і групових заняттях (48 чотиригодинних програм по вихідних днях на рік), їх також направляють в двотижневі табори, підключають до військових і командно-штабних навчань разом з регулярними частинами.

Такий досвід може бути цілком сприйнятий і в нашій країні, адже у кожній області можна створювати добровольчі батальйони територіальної оборони, які будуть виконувати функцію резерву Збройних Сил і залучатися Міністерством оборони до виконання завдань у випадку ускладнення ситуації. Бійці батальйонів будуть проходити щорічні навчальні збори разом із регулярними збройними силами, матимуть додаткові соціальні та правові гарантії, а в мирний час працюватимуть за фахом у будь-якому секторі економіки.

Наостанок додамо, що різноманітність підходів до вирішення завдань формування сил та засобів територіальної оборони у передових країнах світу дещо різні, але існують певні принципово схожі позиції: територіальні війська це складова, або головна частка регулярної армії; повна або часткова мобілізація резервістів здійснюється в загрозливий період або з оголошенням воєнного стану; існує ідеологічна база залучення людей до участі у територіальній обороні своєї держави.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 9. – Ст. 106.
3. Про Національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 р., № 876-VII // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 17. – Ст. 594.

ЗМІСТ ВЗАЄМОВІДНОСИН СУДОВОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ

КАБЛАК Петро Іванович,
голова Апеляційного суду
Львівської області

Судова влада – це важлива компонента організації влади в державі. Вона діє на засадах незалежності та відокремленості. Самостійність судів і незалежність суддів є гарантією захисту прав і свобод людини та громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, а також інтересів суспільства і держави [1, с. 9]. Разом з тим, часто доводиться чути, і соціологічні опитування це підтверджують, що суспільство дедалі менше довіряє судам та суддям. Так, за результатами соціологічних опитувань, проведених соціологічною службою Центру Разумкова, у лютому 2005 р. не підтримувало діяльність суду 29,3% опитаних респондентів, у лютому 2007 р. – 45,4%, в жовтні 2009 р. – 62,1%, в грудні 2011 р. – вже 64%. У березні 2013 р. цей показник зменшився до 59,8%, але все ще залишається надзвичайно високим [2]. Наведена динаміка показує певне розчарування серед населення діяльністю судів, втрату цим органом влади авторитету у суспільстві, помітне зниження довіри до нього людей.

У 2014 р. з 1 по 5 вересня в українських судах (за виключенням Автономної Республіки Крим, Луганської та Донецької областей) було проведено анонімне опитування громадян-відвідувачів судів у рамках Проекту Ради Європи «Посилення незалежності, ефективності та професіоналізму судової влади в Україні». Всього в опитуванні взяли участь 21 732 респонденти. Результати зафіксували, що 55,84% опитаних громадян довіряють судам, в яких розглядаються їхні судові справи, однак лише 31,88% довіряють судовій владі загалом. При цьому переважна більшість опитаних громадян перебуває у зоні невпевненості, а отже суспільство очікує від суддівського корпусу сигналу, що судова влада готова до змін у напрямку реформування, зміцнення незалежності в діяльності судів, підвищення довіри до суду та налагодження більш відкритої комунікації із громадянським суспільством [3].

Цей факт примушує державу і кожен суд переосмислити свою діяльність і вжити необхідних заходів, які б змінили ставлення до судів та суддів.

Сьогодні в Україні негаразди судової системи пов'язані з великою кількістю чинників, але однією з ключових проблем є, мабуть, проблема налагодження взаємовідносин судової влади і громадськості, вирішення якої здатне повернути довіру громадян до суду і суддів, що є одним з найбільш важливих завдань судової влади на сьогоднішній день. Як слушно вказує Л. Москвич, довіра громадян – це особливе джерело сили судової влади й одночасно показник її ефективності. Влада, яка не має підтримки населення, якій не довіряють люди, не життєздатна. Збереження такого стану справ може призвести до підвищення соціальної напруги в суспільстві. Зміцнення ж авторитету суду сприятиме досягненню суспільного визнання цього інституту, що виявлятиметься в довірі до нього суспільства [4, с. 25].

На цю проблему звертали і звертають свою увагу як науковці, так практики (П. Гвоздик, В. Городовенко, М. Закаблук, В. Кравчук, М. Лашкіна, М. Логунова, Л. Москвич, О. Овсяннікова, С. Прилуцький та інші), однак досі є потреба у комплексному підході до вироблення єдиних напрямків її розв'язання.

У зв'язку з цим, для якісної характеристики взаємовідносин судової влади та громадськості з метою подальшого вироблення першочергових напрямів їх оптимізації, доцільно розглянути поняття та форми взаємовідносин, взаємодії судової влади та громадськості; співвідношення понять «контроль» та «взаємодія».

Взаємовідносини, в цілому, визначаються як зв'язок між двома або більше суб'єктами. За характером впливу, який здійснюють суб'єкти один на одного, взаємовідносини, загалом, можуть бути нейтральними, позитивними або негативними. Взаємовідносини держави і суспільства, як правило, нейтральними бути не можуть. З від'ємним знаком ці зв'язки, якщо це відносини підпорядкування, підкорення, при активному втручанні держави у життя суспільства, що характерно для етатизму. Позитивні відносини – відносини партнерства, але при цьому передбачається існування громадянського суспільства.

С. В. Прилуцький відзначає, що «компроміс між державою та громадянським суспільством в питаннях організації судової

влади та здійсненні правосуддя може реалізуватись, перш за все, у формі громадянського контролю. Суспільство реалізується при здійсненні правосуддя через відповідні механізми організації суддівського корпусу; безпосередню участь представників громадянського суспільства (народних засідателів, присяжних). Рівновазі між суспільством та державою сприяє і адвокатура, як незалежний правозахисний інститут громадянського суспільства. Крім того, громадянський контроль за судовою владою має здійснюватись через відкритість процесу правосуддя (гласність та відкритість правосуддя), доступність ЗМІ до судової інформації та її об'єктивне висвітлення [5, с. 236].

Звичайно, компроміс у процесі становлення партнерських, позитивних взаємовідносин держави і суспільства обов'язково повинен бути, однак поряд із розвитком інститутів громадянського контролю в сфері правосуддя, вважаємо за необхідне підкреслити важливість становлення **взаємодії** судової влади із громадськістю, в тому числі з названими інститутами, їх участь у судовій системі, не забуваючи про принцип самостійності судів, закріплений у ст. 6 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів», згідно з яким суди здійснюють правосуддя самостійно та є незалежними від будь-якого незаконного впливу.

Семантичне значення термінів «контроль» та «взаємодія» надто різняться, щоб впевнено стверджувати, що взаємодія можлива лише через інститути громадського контролю.

А. Крупник визначає громадський контроль як громадську оцінку ступеня виконання органами влади та іншими підконтрольними об'єктами їх соціальних завдань, дотримання певних норм. Громадський контроль є формою участі громадськості в управлінні для підвищення ефективності діяльності органів публічної влади, підприємств, установ і організацій, що надають соціальні послуги [6, с. 113; 7].

Поняття взаємодії Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає як взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджену дію між ким-, чим-небудь [8]. Взаємодія – це процес безпосереднього чи опосередкованого обопального впливу суб'єктів один на одного, що породжує їх взаємні зумовленість і зв'язок. Логічно зробити висновок, що позитивні взаємовідносини слід трактувати в контексті нашої проблематики саме як взаємодію.

Взаємодія держави з громадськістю, в тому числі з різними інститутами громадянського суспільства, як правило, має місце у формах співробітництва, взаємодопомоги, координації, керівництва, а також, безперечно, нагляду і контролю.

Говорячи про взаємодію судової влади із громадськістю, слід відзначити, що наразі вона має моніторингово-контролюючий характер, адже найбільше зацікавлення викликають питання управління якістю обслуговування в судах. Цю проблему треба розглядати з позицій набуття судами громадської довіри та підвищення їх авторитету, розбудови взаємин між судами, громадськістю та засобами масової інформації. З іншої сторони, не менш важливою є участь громадськості при здійсненні судової діяльності, яка проявляється у гласності процедури судочинства, демократичному порядку формування судової системи і суддівського корпусу, безпосередній участі при здійсненні правосуддя, інформованості суспільства про механізм функціонування судової влади, про ухвалені рішення, про призначення та особисті якості її представників, гласності та відкритому обговоренні всіх питань у рамках публічного дискурсу.

Для визначення форм взаємодії судової влади і громадськості слід насамперед встановити, як саме здійснюється вплив судової влади на громадськість, і навпаки, як громадськість може впливати на судову владу.

Отож, судова влада у взаємовідносинах з громадськістю:

- впорядковує суспільні відносини у процесі здійснення правосуддя; розглядає і вирішує спори за зверненнями громадян та юридичних осіб, гарантуючи законність і правопорядок;
- забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією та законами України;
- здійснює правоінтерпретаційну функцію, даючи роз'яснення рекомендаційного характеру з питань застосування законодавства на основі узагальнення судової практики;
- виявляє повагу до всіх, хто постає перед судом чи звертається до суду, надає якісні послуги;
- підвищує правосвідомість, правову культуру громадян, формує знання про права, їх захист тощо.

Громадськість безпосередньо або опосередковано може:

- брати участь у формуванні судової влади;
- брати участь у здійсненні судової влади;
- здійснювати громадський контроль судової влади.

Якщо з боку судової влади більшою або меншою мірою вплив на громадськість здійснюється в ході виконання нею своїх функцій (хоча й тут є певні проблеми), то напрямки налагодження зворотної комунікації ще потребують всебічної розробки та впровадження. Так, на сьогоднішній день дискутуються і потребують свого вирішення на основі ґрунтовного дослідження питання виборності суддів та інші шляхи участі громадян у формуванні корпусу суддів, функціонування інститутів народних засідателів та присяжних, впровадження різних форм громадського контролю тощо.

Список використаних джерел:

1. Струс-Духнич Т. В. Судова влада в період розбудови громадянського суспільства: теоретико-правові аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень» / Т. В. Струс-Духнич. – Львів, 2012. – 16 с.
2. Чи підтримуєте ви діяльність суду в Україні? (динаміка, 2005–2013). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gazumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=169. – Назва з екрану.
3. Обговорено результати опитування громадської думки в рамках Всеукраїнської акції «Зміцнення довіри громадян до суду». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://court.gov.ua/135074/>. – Назва з екрану.
4. Москвич Л. М. Суспільна довіра до суду як показник ефективності судової влади / Л. М. Москвич // Вісник Верховного суду України. – 2011. – № 2 (126). – С. 25–30.
5. Прилуцький С. В. Громадянське суспільство в механізмі судової влади та правосуддя: теоретико-правовий аспект / С. В. Прилуцький // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 1. – С. 236–243.
6. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президенті України; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К.: НАДУ, 2011. – Т. 1: Теорія державного управління / наук.-ред. колегія: В. М. Князев (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. – 2011. – 748 с.
7. Крупник А. С. Громадський контроль: сутність та механізми здійснення / А. С. Крупник // Теоретичні та прикладні питання державотворення. On-line збірник наук. праць ОРІДУ НАДУ при Президенті України. – 2007. – Вип. № 1 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://novyi-stryi.at.ua/gromkontrol/KRUPNYK_A_pro_grom_kontrol.pdf – Назва з екрану.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ШЕЛЕГ Лілія Сергіївна,

к. політ. н., здобувач кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ

Правоохоронні органи – невід’ємна складова виконавчої влади, представники якої зобов’язані від імені держави здійснювати заходи, спрямовані на підтримання належного стану громадського порядку, забезпечення життя громадян, протидію правопорушенням і злочинам, в більш загальному сенсі – забезпечувати гарантії суспільного добробуту та захисту життя, здоров’я, прав і свобод громадян.

Зважаючи на завдання, які суспільство ставить перед правоохоронними органами, їх діяльність належить до інтелектуально та емоційно насичених; враховуючи умови, в яких ці завдання вирішуються – до таких, що передбачають наявність елементів небезпеки та ризику. Відповідно, вона детермінується чинниками, що зумовлюють підвищене психоемоційне навантаження на психіку людини та призводять до виникнення різноманітних негативних емоційних станів.

Безумовно, що такі чинники мають різнорівневу природу і, згідно логіки наукового аналізу, повинні знаходити своє відображення не лише на соціальному, але й на соціально-

психологічному рівнях взаємодії правоохоронця та об'єкта професійної діяльності в системі «суспільство – право – людина».

На сьогодні існує низка професій, що характеризуються наявністю ризику та небезпеки для життя та здоров'я, високим рівнем психологічної напруженості, вимагають високого рівня стійкості до психічного та фізичного навантаження, а також адекватного реагування на динамічні ситуації професійної діяльності. До їх числа належить і правоохоронна діяльність (В. Г. Андросюк, Д. О. Александров, Л. І. Казміренко, М. В. Костицький, В. С. Медведев та ін.).

Психологічний стан підвищеної відповідальності у правоохоронців зумовлюється наявністю правової регламентації діяльності, що передбачає підпорядкування суворо встановленим нормам закону й обов'язкове їх виконання, та владних повноважень, тобто права та обов'язку застосовувати владу від імені закону. Водночас, необхідність прийняття виважених рішень зумовлює психологічно напружений характер діяльності. Така напруженість специфічним чином впливає на реалізацію владних повноважень – від надмірного їх застосування та зловживання службовим становищем (що призводить до розвитку професійної деформації) до нерішучості, спричиненої прагненням уникнути можливої відповідальності. Зазначені обставини, в свою чергу, є стресогенними чинниками, що детермінують розвиток хронічних стресових переживань.

Правоохоронна діяльність передбачає наявність специфічних умов: жорстке і детально регламентоване визначення прав, завдань і обов'язків, єдиноначальність, субординацію і координацію міжособистісних стосунків, високі вимоги до службової дисципліни тощо. Кожен співробітник є представником державного органу виконавчої влади та діє від її імені. Будучи елементом силової структури держави, він має право на застосування зброї і спецзасобів, що покладає на фахівця тягар моральної відповідальності: виконуючи службові обов'язки, він не повинен переходити межі дозволеного.

З позицій охорони праці правоохоронна діяльність належить до категорії найбільш небезпечних професій. Критерієм тут є висока ймовірність заподіяння шкоди здоров'ю або загибелі працівника при виконанні ним професійних обов'язків. У площині юридичної психології вона оцінюється як екстремаль-

на – психологічно напружена та стресогенна. Екстремальними найчастіше називають ситуації, що загрожують здоров'ю і життю людини. Більш точно екстремальні ситуації визначають як несприятливий, складний стан умов людської життєдіяльності, що набув для окремої особи або групи осіб особливої значимості. Суб'єктивно екстремальні ситуації набувають форми *екстремальності* – особливого стану людської психіки (екстремум-стану), спричиненого незвичними чи екстраординарними умовами, що породжують підвищену тривожність та особливу емоційну напруженість. Ситуація стає для особи надзвичайно значимою, причому безвідносно до того, містить вона реальну небезпеку чи така небезпека лише уявна: екстремальність є суб'єктивним переживанням реальної дійсності [1, с. 135–136].

Відповідно, можна говорити про наявність *особливих умов правоохоронної діяльності*. До таких умов слід віднести:

- середовищні (об'єктивні) чинники, що впливають на якість виконання службових завдань та негативно відображаються на психофізичних станах (техногенні та природні катастрофи, несприятливі погодні умови та ін.);
- чинники суб'єкт-суб'єктного характеру, що виникають внаслідок взаємодії сторін (проведення масових суспільно-політичних або інших масштабних заходів, вчинення правопорушень і злочинів та ін.).

Разом із тим, правоохоронна діяльність має низку рис, що відрізняють її від інших ризиконебезпечних професій. Виконання службових обов'язків передбачає наявність об'єктивних труднощів і необхідність серйозних обмежень: щодо повноцінного відпочинку та самовдосконалення, неформального спілкування, приділення уваги рідним і близьким тощо.

До несприятливих умов діяльності, які впливають на емоційний стан правоохоронців, належать також: агресивність комунікативного середовища на різних рівнях взаємодії – від конкретних людей, груп до суспільства в цілому, як у відносинах з правопорушниками, так і з лояльними громадянами і навіть у колективі колег; великі фізичні і психічні навантаження; висока відповідальність за прийняті рішення, низька соціальна захищеність працівника і його сім'ї [2]. До цього слід додати публічність та підзвітність громадськості, нелімітованість робочого дня; жорсткі часові обмеження при вирішенні професійних завдань; під-

вищену соціальну відповідальність за професійні помилки; конфліктогенний характер значної кількості професійних дій.

Окрім того, для екстремальних ситуацій, що негативно впливають на правоохоронців, характерним є внутрішній конфлікт між вимогами, які пред'являє службова діяльність, і можливостями фахівця у конкретний проміжок часу. Цей конфлікт виникає або внаслідок зростання вимог, які висуваються до працівника, або через зниження його можливостей із якихось причин. Саме тому ті ж самі ситуації можуть мати для різних працівників міліції різну психологічну складність й ступінь екстремальності [3].

Список використаних джерел:

1. Юридична психологія: Підруч. для студ. вищ. юрид. навч. закл. / Д. О. Александров, В. Г. Андросюк, Л. І. Казміренко та ін. / За заг. ред. Л. І. Казміренка, Є. М. Моїсєєва. – К.: КНТ, 2007. – 360 с.
2. Литвинова Г. О. Особливості функціонування емоційної сфери працівників ППСМ в умовах професійної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. психол. наук: спец. 19.00.06 «Юридична психологія» / Г. О. Литвинова. – Х.: ХНУВС, 2008. – 21 с.
3. Тімченко О. В. Професійний стрес працівників органів внутрішніх справ України (концептуалізація, прогнозування, діагностика та корекція): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. психол. наук: спец. 19.00.06 «Юридична психологія» / О. В. Тімченко. – Х.: НУВС, 2003. – 35 с.

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

ШИНКАРЕНКО Аннета Вікторівна,
*студентка юридичного факультету
Інституту післядипломної освіти Київського
національного університету ім. Т. Шевченка*

Орієнтована на демократичні цінності судова система є невід'ємним атрибутом суверенітету будь-якої європейської країни. На основі хронологічного аналізу нормативно-правових

актів, якими протягом 23 років регулювалася судова система, можна виокремити сім основних етапів становлення судової влади в незалежній Україні.

I етап (липень 1990 – червень 1992 років). З моменту утворення самостійної Української держави 24 серпня 1991 року на позачерговій сесії Верховної Ради УРСР юридично існування Української РСР було припинене. Однак, радянські закони, якими визначались особливості функціонування судової системи, були успадковані Україною, що спричинило: 1) залежність судової влади від виконавчих органів [1, ст. 19]; 2) наділення судів правом законодавчої ініціативи [2, п. 7, ст. 12]; 3) відсутність спеціалізації судів; 4) відсутність принципу інстанційності розгляду судових справ; 5) відсутність органу конституційної юрисдикції; 6) відсутність кваліфікаційних вимог до суддів, окрім вікових [1, ст. 55]; 7) проголошення принципу рівності перед законом і судом виключно стосовно громадян країни.

У квітні 1992 року парламентом схвалено Концепцію судово-правової реформи в Україні, в ході якої необхідно [3]: 1) гарантувати самостійність і незалежність судових органів від впливу законодавчої і виконавчої влади; 2) реалізувати демократичні ідеї правосуддя; 3) створити систему законодавства про судоустрій, яке б забезпечило незалежність судової влади; 4) забезпечити спеціалізацію судів; 5) максимально наблизити суди до населення; 6) чітко визначити компетенцію різних ланок судової системи; 7) гарантувати право громадянина на незалежний і неупереджений суд.

II етап (липень 1992 – червень 1996 років). Концепція судово-правової реформи в Україні як програмний документ відіграла важливу роль, хоч реальні заходи щодо судової реформи суттєво відрізнялися від передбачуваних. Так, до прийняття у червні 1996 року Конституції України був прийнятий ряд нормативних актів [4, 5, 6, 7], відповідно до яких: 1) регламентовано роботу спеціалізованих арбітражних судів; 2) передбачено створення органу конституційної юрисдикції; 3) визначено статус суддів; 4) створено систему і визначені повноваження кваліфікаційних комісій суддів; 5) запроваджено суддівське самоврядування; 6) врегульовано порядок оскарження до суду рішень, дій чи бездіяльності адміністративних органів; 7) визначено порядок відшкодування шкоди, заподіяної судом.

Разом з тим, практика застосування зазначених законів свідчила про наявність низки проблем, зокрема, в частині недосконалості системи судів, порядку добору суддів та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності, системи і діяльності кваліфікаційних комісій тощо, які з часом набували системного характеру і негативно позначились на рівні судового захисту громадян і якості здійснення правосуддя в цілому.

III етап (липень 1996 – червень 2001 років). З прийняттям у червні 1996 року Основного Закону держави було окреслено нову систему судоустрою, закріплено гарантії права на судовий захист, визначено основні засади здійснення судочинства. Юрисдикцію судів поширено на всі правовідносини, що виникають у державі. Принципами побудови системи судів загальної юрисдикції визнано територіальність і спеціалізацію. Визначено, що судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції. У системі судів загальної юрисдикції повинні діяти також апеляційні та місцеві суди. Встановлено, що судді обіймають посади безстроково, крім суддів Конституційного Суду та суддів, які призначаються вперше строком на п'ять років. У визначених законом випадках, окрім професійних суддів, правосуддя повинно здійснюватися також народними засідателями і присяжними. Утворено Вищу раду юстиції – колегіальний незалежний орган, відповідальний за формування високопрофесійного суддівського корпусу. У вересні 1997 року для України набрала чинності Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Це означало, що держава взяла на себе зобов'язання гарантувати право на справедливий судовий розгляд та інші права людини, передбачені Конвенцією. Не дивлячись на певні позитивні зрушення в напрямку створення нової судової системи в Україні, ще залишалось багато невирішених питань, зокрема: 1) створення вищих спеціалізованих судів загальної юрисдикції та реформування Верховного Суду України [8]; 2) законодавча деталізація принципів побудови системи судів загальної юрисдикції; 3) забезпечення інстанційності розгляду справ судами; 4) створення постійно діючого органу, відповідального за кваліфікаційний рівень суддів та дотримання ними дисциплінарних вимог; 5) забезпечення діяльності суду присяжних; 6) скасування військових судів; 7) демократизація кримінального та цивільного законодавства.

IV етап (липень 2001 – січень 2002 років). 21 червня 2001 року ухвалено пакет законів, якими вносилися зміни до низки законів, що регулювали питання судоустрою, статусу суддів та судочинства. Ці зміни отримали назву «малої судової реформи» і пов'язані насамперед з утворенням єдиної системи судів загальної юрисдикції шляхом включення до неї арбітражних судів, які були перейменовані на господарські. Запроваджувалися нові процедури оскарження судових рішень (апеляція і касація, замість радянської касації і перегляду у порядку нагляду), санкціонування судом арешту, тримання під вартою і затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, проведення огляду та обшуку житла або іншого володіння особи.

V етап (лютий 2002 – квітень 2006). Закон України «Про судоустрій України» передбачив у системі судів загальної юрисдикції нові судові ланки – Касаційний суд України і Апеляційний суд України (щоправда, обидва ці суди так і не було утворено через визнання цих інститутів Конституційним Судом України неконституційними). Закон також встановив трирічний строк для створення адміністративних судів. Повноваження щодо організаційного забезпечення діяльності судів передані новій системі – Державній судовій адміністрації, утвореній у структурі виконавчої влади спеціально для організаційного забезпечення діяльності судів, підзвітній вищим органам суддівського самоврядування. Всупереч Конституції, розширено повноваження Президента щодо судової гілки влади: наділення повноваженнями призначати голів та заступників голів судів (крім Верховного Суду) та звільняти їх з посад, переводити суддів з одного суду до іншого, присвоювати суддям військових судів усі військові звання (а не тільки вищі, як зазначено в Основному Законі), визначати кількісний склад Верховного Суду [9].

VI етап (травень 2006 – червень 2010). П'ятнадцяту річницю незалежності України характеризувалась наступними проблемами судівництва: 1) невідповідністю системи судів загальної юрисдикції вимогам Конституції України, видам та стадіям судочинства; 2) незавершеністю реформи процесуального права; 3) перевантаженістю судів справами та недостатньою прозорістю їх діяльності; 4) незабезпеченістю незалежності суддів; 5) низьким рівнем кваліфікації значної частини суддівського корпусу та низькою ефективністю системи професійної відповідальності суддів тощо.

У травні 2006 року була прийнята Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні, якою передбачалось здійснити ряд заходів з метою забезпечення [10]: 1) доступності правосуддя; 2) справедливої судової процедури; 3) незалежності, безсторонності та професіоналізму суддів; 4) юридичної визначеності, однаковості судової практики і відкритості судових рішень; 5) ефективності судового захисту.

VII етап (липень 2010 – поточний момент). Розпочався важливий етап становлення судової системи в Україні з прийняттям Закону України «Про судоустрій і статус суддів», який суттєво змінив ситуацію у сфері здійснення правосуддя. Зокрема, відповідно до зазначеного закону [11]: 1) завершено створення вертикалі системи судів загальної юрисдикції на чолі з вищими спеціалізованими судами; 2) утворено Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ; 3) ліквідовано військові суди; 4) з метою забезпечення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні впроваджено інститут слідчого судді; 5) функції з добору кандидатів на посади суддів та притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності зосереджені у Вищій кваліфікаційній комісії суддів України; 6) впроваджено процедуру добору кандидатів на посади суддів на засадах конкурсності та, теоретично, прозорості; 7) запроваджено механізм притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності; 8) скорочено терміни розгляду справ в апеляційній та касаційній інстанціях; 9) впроваджена автоматизована система документообігу та розподілу справ.

Однак, не дивлячись на прийняті заходи, не вирішеними залишаються питання: 1) оптимізації принципу побудови системи судів України з метою зменшення адміністративного тиску на них; 2) покращення доступності правосуддя; 3) внесення змін у процедуру створення, реорганізації та ліквідації судів; 4) конституційне закріплення права громадян брати участь у здійсненні правосуддя; 5) доцільності існування господарських судів тощо.

Список використаних джерел:

1. Про судоустрій Української РСР: Закон УРСР від 24.02.1994 № 4017-XII [Електронний ресурс]: за станом на 05 червня 1981 р. (втратив чинність 07.02.2002) / Верховна Рада Української РСР. – нормативно-правова база «ЛІГА: ЗАКОН», 1991 – 2015.

2. Про арбітражний суд: Закон УРСР від 30.06.1993 № 3346-XII [Електронний ресурс]: за станом на 04 червня 1991 р. (втратив чинність 07.02.2002) / Верховна Рада Української РСР. – нормативно-правова база «ЛІГА: ЗАКОН», 1991 – 2015.
3. Концепція судово-правової реформи в Україні: Постанова Верховної Ради України від 28.04.1992 № 2296-XII [Електронний ресурс]: за станом на 28 квітня 1992 р. / Верховна Рада України. – нормативно-правова база «ЛІГА: ЗАКОН», 1991 – 2015.
4. Про кваліфікаційні комісії, кваліфікаційну атестацію і дисциплінарну відповідальність суддів судів України: Закон України від 02.02.1994 № 3911-XII [Електронний ресурс]: за станом на 02 лютого 1994 р. (втратив чинність 07.02.2002) / Верховна Рада України. – нормативно-правова база «ЛІГА: ЗАКОН», 1991 – 2015.
5. Про органи суддівського самоврядування: Закон України від 02.02.1994 № 3909-XII [Електронний ресурс]: за станом на 02 лютого 1994 р. (втратив чинність 07.02.2002) / Верховна Рада України. – нормативно-правова база «ЛІГА: ЗАКОН», 1991 – 2015.
6. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду: Закон України від 01.12.1994 № 266/94-ВР [Електронний ресурс]: за станом на 01 грудня 1994 р. / Верховна Рада України. – нормативно-правова база «ЛІГА: ЗАКОН», 1991 – 2015.
7. Про статус суддів: Закон України від 15.12.1992 № 2862-XII [Електронний ресурс]: за станом на 15 грудня 1992 р. (втратив чинність 07.07.2010) / Верховна Рада України. – нормативно-правова база «ЛІГА: ЗАКОН», 1991 – 2015.
8. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]: за станом на 02 березня 2014 р. / Верховна Рада України. – нормативно-правова база «ЛІГА: ЗАКОН», 1991 – 2015.
9. Про судоустрій України: Закон України від 07.02.2002 № 3018-III [Електронний ресурс]: за станом на 07 лютого 2002 р. (втратив чинність 07.07.2010) / Верховна Рада України. – нормативно-правова база «ЛІГА: ЗАКОН», 1991 – 2015.
10. Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів від 10.05.2006 № 361/2006 [Електронний ресурс]: за ста-

ном на 10 травня 2006 р. / Президент України. – нормативно-правова база «ЛІГА: ЗАКОН», 1991 – 2015.

11. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 № 2453-VI [Електронний ресурс]: за станом на 28 грудня 2014 р. / Верховна Рада України. – нормативно-правова база «ЛІГА: ЗАКОН», 1991 – 2015.

РЕЗУЛЬТАТИ ІНТЕРНЕТ-ОПИТУВАНЬ (інформацію взято з сайту www.LegalActivity.com.ua)

Як Ви ставитесь до інновацій у юриспруденції?

позитивно	46,3%
скоріше позитивно	37,7%
негативно	8%
скоріше негативно	8%

Перший голос : 04. 04. 14 10:00

Останній голос : 06. 03. 15 12:00

Як Ви оцінюєте рівень взаємодії держави та суспільства в Україні?

низький	44,4%
дуже низький	39,7%
середній	13,7%
високий	2,1%

Перший голос : 15. 01. 14 10:00

Останній голос : 06. 03. 15 12:00

«АКТУАЛЬНА ЮРИСПРУДЕНЦІЯ»

LegalActivity

Міжнародні юридичні науково-практичні
Інтернет-конференції за різними юридичними напрямками

Шановні юристи, науковці, колеги!

Запрошуємо Вас до співпраці на Інтернет-сторінках нашої конференції. Участь у конференції дозволить Вам оприлюднити результати Ваших наукових досліджень і одержати на них відгуки, обмінятися думками з фахівцями різних юридичних спеціальностей.

Надіслані Вами тези доповідей розміщуються на сайті – www.LegalActivity.com.ua у відповідних тематичних секціях конференції та стануть доступними для ознайомлення і обговорення кожному користувачеві світової мережі ІНТЕРНЕТ у будь-якій країні світу.

Архівація та збереження матеріалів конференції як Інтернет-ресурсу забезпечать подальшу індексацію результатів Ваших наукових досягнень у пошукових системах, а активне анонсування Інтернет-конференції сприятиме формуванню необхідного для Вас іміджу.

За результатами кожної конференції виходить друком збірник матеріалів, у якому знаходять своє відображення тези наукових доповідей усіх її учасників.

Усі опубліковані матеріали конференції вносяться до наукометричної бази РИНЦ (Російського індексу наукового цитування).

**Детальну інформацію Ви можете знайти на сайті –
www.LegalActivity.com.ua**

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

«АКТУАЛЬНА ЮРИСПРУДЕНЦІЯ»
(м. Київ, 3 березня 2015 року)

**«ПРАВОТВОРЧА ТА ПРАВОЗАСТОСОВЧА
ДІЯЛЬНІСТЬ: ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА,
ПРОФЕСІЙНИЙ ДОСВІД»**

Адреса для кореспонденції:
поштовий індекс 04050,
м. Київ, вул. Мельникова, 6,
поштове відділення зв'язку № 50, а/с № 57.

(відповідальна за випуск Зварич Н. І.)
Контактний телефон: +38 098 03 89998
Е-пошта: LegalActivity@ukr.net
Сайт: <http://www.LegalActivity.com.ua>

<i>Комп'ютерна верстка</i>	<i>Юлія Венгринович</i>
<i>Коректор</i>	<i>Леся Мельник</i>
<i>Технічний редактор</i>	<i>Тетяна Яворська</i>

Здано до складання 21. 03. 2015 р. Підписано до друку 27. 03. 2015 р. Формат 60х84^{1/16}.
Папір офсетний. Гарнітура SchoolBook. Друк офсетний.
Умовн.-друк. арк. 10,23. Обл.-вид. арк. 12,27. Тираж 300 прим. Замовне.

Видавець і виготовлювач ТзОВ «Терно-граф», свідоцтво суб'єкта видавничої справи ТР № 24 від 28. 12. 04 р.
46400, м. Тернопіль, вул. Текстильна, 18, тел. 52–28–97, 52–28–79, 52–47–27
e-mail: terno-graf@mail.ru